

Αγία Βαρβάρα

του Δημήτρη Μικελλίδη

ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΙΚΕΛΛΙΔΗ

ΑΓΙΑ ΒΑΡΒΑΡΑ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2009

Αφιερωμένο...

**Στη μνήμη των αγαπημένων μου γονιών
Ανδρέα και Κατερίνας**

Σ' όλους όσους έζησαν στο χωριό μου,
στην Αγία Βαρβάρα...

Σ' όλους όσους μεγαλώσαμε μαζί
παίζοντας και μαλώνοντας ...

Στ' άψυχα μέρη του χωριού μου όπου ξήσαμε,
μιορφωθήκαμε, γαλουχηθήκαμε και γίναμε
Χριστιανοί και Έλληνες... στην εκκλησία,
στο σχολείο, στα δρομάκια, στην πλατεία,
στα καφενεία, στους συλλόγους, στα γήπεδα,
στα χωράφια, στ' αλώνια ...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Αντί προλόγου	4
2. Πίσω στο χρόνο	9
3. Ο Πάμπουλος της Σημαίας	15
4. Το σχολείο μας	21
5. Στην εκκλησία	32
6. Στα παλιά λεωφορεία	40
7. Στο στέκι του Χαρή	50
8. Παιδιά στο μεροκάματο	57
9. Οι ... Παίχτες	63
10. Θύμησες της Λαμπρής	69
11. Η τόμπολα	78
12. Βοσκοπουλικοί – Πουλοπουλικοί και ... οι άλλοι	86
13. Το ΡΙΚ... μιας άλλης εποχής	92
14. Ο περίπατος της Κυριακής	100
15.Το ελιομάζωμα	106
16. Τα μπακάλικα.....	112
17. Ο σύλλογος τους Δεξιούς και ο σύλλογος τους Αριστερούς	119
18. Η πόστα	126
19. Άνθρωποι – άνθρωποι	132
20. Στους αγρούς	139
21. Το πατρικό μου σπίτι	145
22. Το βασίλειο της σιωπής	154

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Tο βιβλίο αυτό ξεκίνησε να γράφεται το 1997. Και ξεκίνησε έτσι απλά. Επειδή ένιωθα την ανάγκη να γράψω όσα θυμόμουν από την παιδική μου ηλικία. Κι επειδή, ως δάσκαλος, έβλεπα τους μαθητές μου να αγνοούν πολλά όμορφα πράγματα που εμείς ζήσαμε στο χωριό μας, αποφάσισα να τα γράψω. Έτσι, για να τα ξαναζήσω με τη φαντασία μου. Κάθε τόσο έγραφα και κάτι.

Σε καμιά περίπτωση δεν είχα σκοπό να κάνω περιγραφή του ίδιου του χωριού μου. Ήθελα απλώς να ζωντανέψω τη ζωή του χωριού όπως τη βίωνα μικρό παιδί στις αρχές της δεκαετίας του '70 ή και λίγο πριν.

Κάποια πράγματα που γράφονται σε μερικά κείμενα μπορεί να είναι ανακριβή. Τούτο οφείλεται σε ένα απλό γεγονός. Σε καμιά περίπτωση δεν έκανα διασταύρωση πληροφοριών, γιατί απλούστατα στηρίχτηκα στη μνήμη μου και στις εντυπώσεις που είχα στο μυαλό μου, κάποιες από τις οποίες μπορεί να ήταν λανθασμένες.

Χρειάστηκα έξι χρόνια μέχρι να τελειώσω το βιβλίο. Και δυστυχώς άλλα έξι μέχρι να αποφασίσω να το εκδώσω! Και τούτο επειδή το άφηνα και επανερχόμουν, όταν η δύναμη της νοσταλγίας με έσπρωχνε να ξανακαθίσω μπροστά στον υπολογιστή και να πληκτρολογήσω το παρελθόν. Η δραστηριότητα αυτή μού ήταν πολύ ευχάριστη. Σαν κινηματογραφική ταινία περνούσαν εικόνες και σκηνές από την εποχή εκείνη μπροστά από τα μάτια της ψυχής μου.

Θυμάμαι τον Σταύρο του Κώτσιου, δυο μέτρα παλικάρι, να σκουπίζει το σύλλογο τους δεξιούς ένα καλοκαιρινό πρωινό. Κι εγώ, μικρός και αφελής, τον κορόιδευα πως τάχατες έκανε γυναικεία δουλειά! Σαν αερικό νιώθω να περνά από μπροστά μου ο Κωστής του Γιωρκαλλά, να ανηφορίζει το δρομάκι μπροστά από το σπίτι μου, να στρίβει από της Παπαδιάς και να πηγαίνει στο σπίτι του.

Θυμάμαι τον αγνοούμενο γιο του Λοϊζαρά, τον Τάκη, να μου δίνει προσκλήσεις για γενέθλια που τύπωσε στο κυβερνητικό τυπογραφείο, όπου δούλευε, να τον ρωτώ πόσα κοστίζουν και να μου απαντά «δεν κάνει τίποτε». Ο Κωστής του Παπουτσή με την πέτσινη τσάντα της δουλειάς να οδεύει στο δικό του σπίτι. Τέτοιες σκηνές και άλλες με έχουν σημαδέψει και γράφοντας τα πρωτινά νιώθω να κρατώ ζωντανή μια εποχή που είχε τόση αγνότητα και τόση ομορφιά.

Ζώντας σ' ένα σπίτι στην πλατεία του χωριού νιώθω σαν να φοιτούσα σε πανεπιστήμιο. Σύχναζα στο καφενείο του θείου Γιωρκή και στημένος πίσω από το «ουτζιάκκι» άκουγα με προσοχή κουβέντες των θαμώνων και ψυχογραφούσα τους συγχωριανούς μου. Το καφενείο του θείου Γιωρκή του Σουρουπή, εκείνο της Τταλούς του Χατζηπαυλή κι οι δυο σύλλογοι έμοιαζαν με αρχαία αθηναϊκή αγορά. Εκεί ο γεωργός και ο βοσκός, εκεί ο δημόσιος κι ο ιδιωτικός υπάλληλος, εκεί κι ο δάσκαλος κι ο ιερέας του χωριού.

Όλοι μαζί μιλούσαν, μάλωναν, διαφωνούσαν, κερνούσαν ο ένας του άλλου, έβγαζαν προς τα έξω το χουβαρνταλίκι τους ή τη τσιγκουνιά τους. Κι εγώ εκεί. Ανάμεσα στους γέρους, τους μεστήλικες και τους νέους να μεγαλώνω με όσα άκουα και όσα έβλεπα, που πολλά απ' αυτά αποτυπώθηκαν στην ψυχή μου και τώρα, με το βιβλίο αυτό, νιώθω πως ένα μέρος του το βγάζω έξω και το μοιράζομαι με συγχωριανούς και φίλους.

Τα κείμενά μου δεν έχουν σκοπό να θίξουν κανένα. Κι αν κάπου παρουσιάζονται οι άνθρωποι με κάποια κουσούρια τους ή τα παρατσούκλια τους αυτό γίνεται γιατί έτσι διαμορφώθηκε στην παιδική μου αντίληψη η περίπτωσή τους. Μπορεί να έχω και λάθος. **Προκαταβολικά απολογούμαι.**

Θα 'ταν πολύ ωραίο αν ξαναγινόμουνα παιδί και να περνούσα καμιά ώρα με το Χαρή στο κουρείο του ή να πήγαινα εκκλησία με τον κύριο Αργυρό και τους συμμαθητές μου ή να μάζευα ελιές στα Ρυζά και να επέστρεφα στο χωριό φορτωμένος στο γάιδαρο του θείου ή να παρακολουθούσα την ομάδα τους δεξιούς να παίζει ποδόσφαιρο και τον Αντρίκο να ρίχνει

πέτρες του διαιτητή.

Θα 'ταν ωραία αν ξαναπήγαινα την Καθαρή Δευτέρα στη Λαρκούα και εκεί να είναι όλο το χωριό μαζεμένο ή αν αγόραζα παγωτό του τριαντάφυλλου από τον Ανδρέα τον Καλόγηρο ή «πράματα» από τον κυρ Γιάννη τον Σαμιώτη.

Θα 'ταν πολύ ωραία αν μια Κυριακή πρωί μας έκανε πάλι κατηχητικό ο πάτερ Σταύρος και τραγουδούσαμε όλοι μαζί «τα χριστιανόπουλα».

Επειδή όμως τέτοια όνειρα δεν μπορεί να γίνουν στ' αλήθεια, ας γίνουν πραγματικότητα τουλάχιστο νοερά μέσα από τις γραμμές αυτού του βιβλίου.

***Σας ευχαριστώ
Δημήτρης Ανδρέα Μικελλίδης***

Πίσω στο χρόνο...

Όλα στο χωριό κυλούσαν ήρεμα μέσα στην απόλυτη ρουτίνα της καθιερωμένης καθημερινότητας. Οι άντρες - οι «αδρώποι» όπως φιλάρεσκα αυτοαποκαλούνταν - λείπαν για το μεροκάματο, ενώ οι γυναίκες - άραγε πώς τις ονόμαζαν αυτές οι «αδρώποι» του χωριού - ξεκινούσαν για το ατέλειωτο ημερήσιο «οχτάρο» τους με τις σπιτίσιες δουλειές: το στρώσιμο των κρεβατιών, το σκούπισμα μέσα κι έξω από το σπίτι, το σφουγγάρισμα, το πλύσιμο ρούχων και «ατζών», το άπλωμα των ρούχων στα μακριά μεταλλικά σύρματα της αυλής ... Και βέβαια, μόνιμο πρόβλημα το μαγείρεμα, όχι τόσο του μεσημεριού για τα παιδιά όσο για το βράδυ που θα επέστρεφε από τη δουλειά και αργότερα από το καφενείο ο «στύλος» του σπιτιού.

Από την άλλη τα παιδιά αγουροξυπνημένα, εντελώς ξαφνικά γέμιζαν τη μικρή πλατεία του χωριού και τον τσιμεντένιο αυλόγυρο της εκκλησίας. Λες και κάτι είχαν τα παιδιά του χωριού μέσα τους που βαρούσε συναγερμό και -χωρίς να έχουν ρολόι (είδος πολυτελείας για τα παιδιά εκείνης της εποχής) - βρίσκονταν μεμιάς στον ίδιο χώρο έτοιμα για τα καθιερωμένα. Καλοκαίρι ήτανε, το σχολείο κλειστό, η θάλασσα έκοβε μακριά από το χωριό, τα τριάντα χιλιόμετρα από την παραλία φάνταζαν σαν απόσταση Κύπρου - Λονδίνου εκείνο τον καιρό, ο ήλιος ανέβαζε απειλητικά το πύρινο κοντάρι του στον ουρανό.

Η πλατεία γρήγορα γέμιζε από αγορίστικες φωνές - αλήθεια πού κρύβονταν τα κορίτσια τέτοιες ώρες- κι η μπάλα ήταν στις δόξες της. Κάποιο παιδί φρόντιζε κάθε φορά να εφοδιάσει την παρέα με το μαγικό τόπι. Πότε ο Κούλλης πότε ο Δημήτρης πότε ο Σταύρος ... σημασία είχε ότι βρισκόταν μια μπάλα.

Οι αρχηγοί - ήταν συνήθως ο Γιαννάκης κι εγώ - έβαζαν πόδι και μοιράζονταν παιχτες. Το ματς άρχιζε. Ο ενθουσιασμός γρήγορα έδινε τη θέση του στις φωνές, τις διαμαρτυρίες, τις διαφωνίες. Ποιος καταδεχόταν στην τρυφερή ηλικία των 8 ή 10 χρόνων να είναι στο στρατόπεδο των ηττημένων; Μακριά από τις ενοχλητικές φωνές των δασκάλων και κυρίων του κ. Αργυρού του διευθυντή, απελευθερωμένοι από τις απαγορεύσεις του πατέρα και τις απαιτήσεις του για περιορισμό στο σπίτι (τις φωνές της μητέρας κανένα παιδί δεν τις λογάριαζε),

κτυπούσαμε τα ρέστα μας κλωτσώντας με μανία την μπάλα. Με γήπεδο το τετράγωνο αυλοτσίμεντο νότια της εκκλησίας και μόνιμο θεατή το άγρυπνο μάτι της Αγίας Βαρβάρας που από προστάτιδα του πυροβολικού την αναγάγαμε σε προστάτιδα του ποδοσφαίρου.

Φωνές, αλαλαγμοί, τσακωμοί και πού και πού λίγο βρισίδι. Το αλατοπίπερο στην προσπάθεια των πιτσιρικάδων να μιμηθούν τα πρότυπά τους, τους «αδρώπους» που παρέδιδαν μαθήματα στους μικρότερους κάθε Κυριακή στο γήπεδο του Παστόγιαννου. Βέβαια, το βρισίδι ακολουθούσαν σιωπηλά «ήμαρτον» και σταυροκοπήματα για εξορία του κακού που μια βλασθήμια μπορούσε να προκαλέσει. Εξάλλου σε μια κλειστή συντηρητική κοινωνία ήταν αδιανόητο για τα παιδιά να δεχτούν χωρίς τύψεις μια τέτοια συμπεριφορά και μάλιστα έξω από το ναό.

Το ποδόσφαιρο από όλο εμάς το παιδιόμανι του χωριού βρισκόταν στις δόξες του. Το μεσημέρι περνούσε, οι γείτονες ανατολικά και δυτικά του «γηπέδου», η γριά Μυροφόρα από τη μια κι ο γερο-Σταυρής από την άλλη, περνούσαν το Γολγοθά τους. Μια φορά πήγαινε η μπάλα στην αυλή τους, δυο φορές, τρεις ... Κάποτε έσπαζε το ρόδι ... Βλέπετε έχει κι η υπομονή τα όριά της. Αποτέλεσμα; Η μία μπάλα από σάρκα μία γινόταν δύο ημισφαίρια. Έτσι μοιρασμένη την παίρναμε, τίποτα δε λέγαμε είναι η αλήθεια (αναγνωρίζοντας με τον τρόπο αυτό το

δίκαιο του «σφάκτη») και σκορπούσαμε στα σπίτια μας. Μόνο για λίγο. Να φάμε λίγο καρπούζι ή καμιά φέτα ψωμί αλειμμένη με ελιές ή βούτυρο με ζάχαρη, να χορτάσουμε παγωμένο νερό και μετά νέα συνάντηση. Αυτή τη φορά στην αυλή κάποιου σπιτιού για να ταξιδέψουμε σε περιπέτειες συντροφιά με το Λαμπήρη και τη Τζοβάννα, την Αννούσκα και την Ασπασία, τους αγαπημένους πρωταγωνιστές στο «Σπίτι των Ανέμων». Ήταν βλέπετε η εποχή που η προβολή ταινιών από το μοναδικό τηλεοπτικό κανάλι της εποχής κι η μετάδοση εκπομπών από το ραδιόφωνο ήταν οι μοναδικές παραστάσεις που μπορούσε να έχει ο κόσμος και βεβαίως εμείς τα παιδιά. Εκεί στην αυλή δεν άκουες άχνα. Ο Ρήγας, ο Δημητρός, ο Άντρος, ο Τάκης, ο Κόκος, ο Σταύρος του Παφίτη, ο Κούλλης και τ' άλλα τα παιδιά κλείναν το στόμα, σχεδόν δεν ανάπνεαν, και με μισόκλειστα τα μάτια ποιος ξέρει πού ταξίδευαν με τις περιπέτειες του Βύρωνα του Πάλλη...

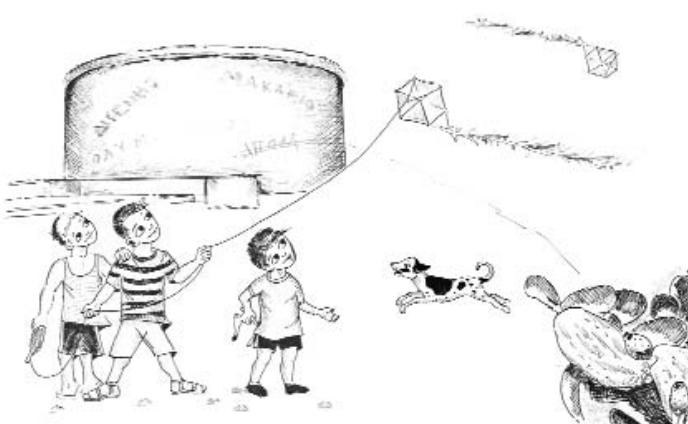

Ο Πάμπουλος της Σημαίας

Σ' ένα λόφο, που δεσπόζει του χωριού, φτιάξαν οι χωριανοί το ντεπόζιτο του νερού. Από εδώ τροφοδοτούσαν το χωριό με νερό κι ήταν αυτό χαρά Θεού την πρώτη περίοδο μετά τους λάκκους και το αλακάτι. Η πορεία προς την πρόοδο είχε για σήμα της αυτό το ντεπόζιτο.

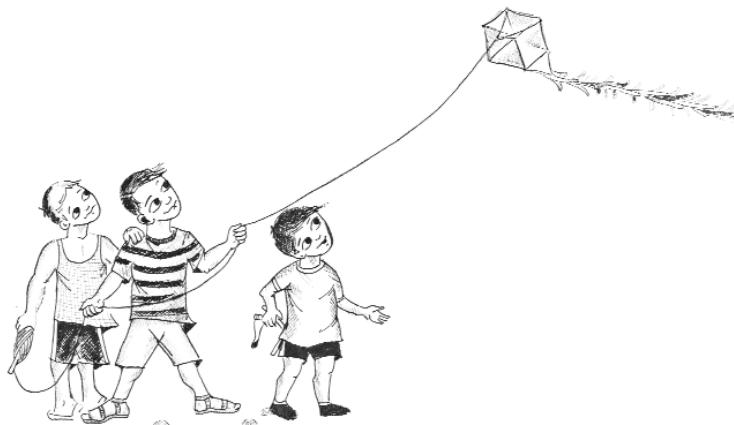
Έτσι καθώς γύριζες το βλέμμα σου κατά το ντεπόζιτο τα καλοκαιρινά δειλινά έβλεπες «μιλιούνια» τα αγόρια του χωριού μαζεμένα εκεί. Ήταν οι ώρες της μεγάλης χαράς και της αξιολόγησης των δημιουργημάτων τους. Βλέπετε, τις καυτές ώρες του πρωινού και του μεσημεριού μαζευόμασταν σε αυλάδες και επιδιδόμασταν με μανία στο φτιάχιμο χαρταετών. Βρε μανία που την είχαμε με τα πετάσια, όπως τα λέγαμε. Καλάμια, κλωστές, σπάγκος, χαρτοσακούλα ανθεκτική -τα σακούλια των ζωοτροφών «προβίτα» ήταν το καταλληλότερο μέσο- πασπάλλα που μας τροφοδοτούσε ο σοφός του χωριού, ο γερο-Γληόρης ο μηχανικός από το μύλο του, και μπόλικη φαντασία. Να φτιάξουμε χαρταετό μεγάλο, με μπόλικη ουρά, μεγάλο σπάγκο και βέβαια με την προσθήκη κάποιων χρωμάτων για να ξεχωρίζει από τους άλλους. Η μεγάλη μαεστρία ήταν στα «σώζυα» του χαρταετού. Εκεί κρινόταν και πόσο ομαλά θα απογειωνόταν αλλά και πόσο θα άντεχε σε σταθερή πτήση στους γαλάζιους αιθέρες του χωριού.

Σαν το πυρακτωμένο βλέμμα του ήλιου ξεθώριαζε, ανηφορίζαμε για το μικρό λόφο που είχε το πομπώδες όνομα «ο πάμπουλος της σημαίας». Πάμπουλος στη γλώσσα μας ήτανε κάθε όγκος που ανορθωνόταν σε κάποιο ύψος. Μικρός δεν με απασχόλησε ποτέ από πού προήλθε το όνομα του λόφου εκείνου, αν και εύκολα μπορούσα να μαντέψω.

Οι άντρες από τα καφενεία στην πλατεία εύκολα μπορούσαν να μας δουν εκεί μαζεμένους και φαντάζομαι ενδόμουχα θα ζήλευαν την ξεγνοιασιά μας και τη ζωντάνια μας. Το ίδιο κι οι μητέρες. Καθισμένες στο ξωπόρτι του σπιτιού με άλλες γειτόνισσες σίγουρα θα χαίρονταν βλέποντάς μας τόσο ανέμελους να σκορπούμε κελαηδιστές φωνές που το αεράκι τις έφερνε πεσκέσι σ' όλο το χωριό.

Η ώρα που περιμέναμε όλη μέρα έφτανε σαν μαζεύονταν στο λόφο κάμποσα αγόρια. Το ένα μετά το άλλο τα πετάσια άρχιζαν την απογείωση στον ουρανό.

«Κράτα καλά το πετάσι που τα καλάμια, Νίκο. Τρέξε τωρά που φυσά.», «ξετύλιε γλήστα τον σπάν»,

Κωστάκη», «άις τον ελεύθερο», «τρέξε, τρέξε»... Και να! Ο χαρταετός, σαν πραγματικό αετοπούλι σκίζει τον αέρα. Και συ να νιώθεις μιαν ανείπωτη αγαλλίαση καθώς βλέπεις το δικό σου δημιούργημα να κατακτά αυτό που εσύ αδυνατείς. Τους αιθέρες. Σαν ο'Ικαρος που δραπέτευε απ' την Κρήτη νιώθεις τις στιγμές εκείνες.

Μα το να βγει στα ψηλά το πετάσι σου δεν αρκεί. Πρέπει να ξεπεράσεις το φίλο σου, το γείτονα σου, τον πανοχωρίτη. Αμολάς τότε σπάγκο κι όλο αμολάς. Το θέαμα είναι υπέροχο. Ταξιδεύεις μαζί με το χαρταετό σου, βγαίνεις και συ στα ουράνια, κοιτάς τον κόσμο από κει πάνω. Δεν μπορείς να τον δεις όπως θα τον ζήσεις λίγες δεκαετίες αργότερα. Όχι! Αυτό αποκλείεται. Με τις φτωχές εμπειρίες στο χωριό αλλά και στην Κύπρο μας τότε, δεν ήταν δυνατό να μπορούσες να ξέρεις πόσο θα άλλαζε αργότερα η ζωή μας. Πόσο θα γινόταν τυποποιημένη, θα έχανε την αυθεντικότητά της που ήταν και το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της. Ίσως καλύτερα που δεν μπορούσαμε τότε να δούμε την «εξέλιξη» μας αυτή. Τουλάχιστο βιώσαμε μια πραγματικά ανόθευτη παιδική ηλικία.

Το ξάναμμα των πρώτων λεπτών, μέχρι να δούμε το δημιούργημά μας καμαρωτό στον ουρανό, έχει περάσει. Η πτήση έχει σταθεροποιηθεί, η περηφάνια είναι πια δεδομένη, τώρα καθόμαστε όπου μας βολεύει και απολαμβάνουμε το θέαμα. Κάπου κάπου δίνουμε και σε μικρότερα παιδιά να κρατήσουν για λίγο το ξύλο με το σπάγκο. Στο Γιώργο, στο Μιχάλη, στο Σάββα ... Με φόντο το χωριό μας που ξετυλίγεται κάτω από τη ρίζα του Πάμπουλου της σημαίας και φτάνει ως το σχολείο και πιο πέρα ως τις παρυφές του Παστόγιαννου με το γήπεδο αποχαιρετάμε το βασιλιά της μέρας που κουρνιάζει στο υπερπέραν μέχρι να φωτίσει και πάλι τη γη μας νωρίς το άλλο πρωί. Σαν πέσει για καλά το σούρουπο μαζεύουμε προσεχτικά το σπάγκο και προσγειώνουμε το πετάσι μας. Ίσως την άλλη μέρα, αν δεν επινοήσουμε κάτι άλλο, να ανηφορίσουμε και πάλι για νέα πετάγματα. Ως τότε, αποχαιρετάμε το λόφο και πορευόμαστε στα σπίτια μας. Ο Νίκος του Ψυλλή, ο Κωστάκης του Χειρίδη, ο Κούλλης του Καλογήρου και ο αδελφός του ο Γιώργος, ο Ρήγας ο εγγονός του Κοσμά, ο Μανώλης ο αδελφός

του, ο Άκης του Κλείτου, ο Λώρης και ο Χαμπής, ο Τάκης και ο Παναής, ο Πανίκος του Ηλία, ο Άντρος και ο Κόκος έχουν επιστρέψει στα σπίτια τους.

Σε λίγο θα μαζευτεί όλη η οικογένεια – κι ο πατέρας από το καφενείο – για το φαγητό. Και ποιος ξέρει; Ίσως μας επιτρέψουν να δούμε και κάποιο έργο στην τηλεόραση. Ίσως αν είναι Τρίτη, μπορέσουμε να γελάσουμε με τις γκρίνιες του Παπαγιαννόπουλου ή τις τρέλλες του Κωνσταντάρα. Ίσως πάλι ονειροπολήσουμε με τα καμώματα της «εθνικής γατούλας» ή τραβήξουμε των παθών μας τον τάραχο απ' την αγωνία με τα διλήμματα του Κούρκουλου. Ποιος ξέρει, αν είναι Τρίτη ...

Το σχολείο μας

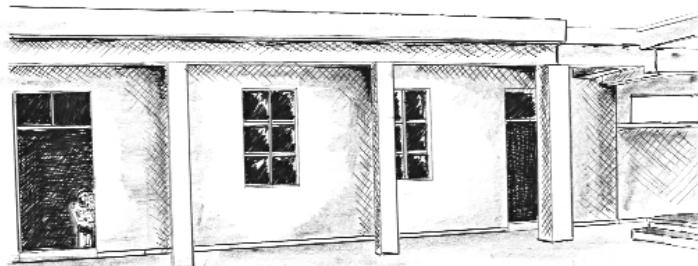
Διασχίζοντας το δρόμο που ενώνει την Αγία Βαρβάρα με το Λυθροδόντα και περνώντας το γεφύρι του «ποταμού» Γέρου, φτάνεις στο σχολείο του χωριού. Ένα σχολείο που απέχει μόλις δύο λεπτά ποδαρόδρομο από την πλατεία και που αντικατέστησε το παλιό που βρισκόταν λίγα μέτρα προηγουμένως, ακριβώς πριν από το γεφύρι.

Δυο θεόρατα πεύκα στην είσοδο της αυλής σε υποδέχονταν δημιουργώντας έτσι την πρώτη φιλική προδιάθεση του χώρου για τον επισκέπτη –δάσκαλο, μαθητή, γονιό. Σειρά από άλλα δέντρα, κυρίως κυπαρίσσια, βρίσκονταν περιμετρικά του σχολείου. Τέσσερις μεγάλες αίθουσες διδασκαλίας–ψηλοτάβανες, ευήλιες και ευάερες -καθώς κι ένα γραφείο κτισμένα σε σχήμα Γ ήταν όλοι κι όλοι οι κτιριακοί χώροι του σχολείου. Μαζί μ' αυτούς να προσθέσουμε στην άκρη της αυλής λίγα αποχωρητήρια και μια μικρή αποθήκη κυρίως για τα όργανα της γυμναστικής και τα κηπευτικά εργαλεία.

Οι αίθουσες διδασκαλίας με χαρακτηριστικό ξύλινο δάπεδο και ξύλινο ταβάνι - φωλιά εκατοντάδων σπουργιτιών – είχαν επίσης γαλάζιες πόρτες και μεγάλα ξύλινα (πάντα γαλάζια) παράθυρα. Σ' αυτές τις αίθουσες στεγάζονταν δυο δυο οι τάξεις (μαζί οι Α' και Β', η Γ' και η Δ', η Ε' και η ΣΤ'), ενώ μια αίθουσα χρησιμοποιείτο κυρίως για τα οικοκυρικά και την τέχνη. Οι αίθουσες ανά δύο χωρίζονταν με ξύλινα διαφράγματα που άνοιγαν για τις ανάγκες της χριστουγεννιάτικης γιορτής. Για τον ίδιο σκοπό επιστρατεύονταν ισομερές θρανία που δένονταν μεταξύ τους από κάτω για να δημιουργήσουν έτσι τη σκηνή της γιορτής.

Το Γραφείο καλύτερα θα 'ταν να μην το σχολιάσουμε. Ο χώρος αυτός ήταν ο πιο αφιλόξενος για μας, αφού τυχόν επίσκεψή μας εκεί δεν ήταν συνήθως για καλό σκοπό. Στο Γραφείο πίναν το καφεδάκι τους οι δάσκαλοί μας, εκεί φυλάγονταν τα αρχεία του σχολείου αλλά και η «μαύρη βίβλος» με όλες τις παρεκτροπές μας μέσα γραμμένες. Εκεί υπήρχε και μια μεγάλη βέργα για να καλύπτει τις ανάγκες συμμόρφωσής μας όταν συμπεριφερόμασταν «απρεπώς» (σύμφωνα με τα παραδεκτά επίπεδα ανοχής των μεγάλων).

Τις αίθουσες όπου μαθαίναμε γράμματα κι άνοιγε μπροστά στα μάτια μας ο κόσμος μέσα από τα βιβλία της εποχής - με το χαρακτηριστικό πουλί στην πρώτη σελίδα, σήμα κατατεθέν της δικτατορίας στην Ελλάδα – δόξασαν δάσκαλοι βλοσυροί, σοβαροί, αυστηροί αλλά και δάσκαλοι προσιτοί, με χιούμορ. Δάσκαλοι τελοσπάντων που είτε έτσι είτε αλλιώς άφησαν κάτι με το πέρασμά τους από το χωριό μας. Ο κ. Τάκης και η κ. Άννα, η κ. Αγάθη, ο κ. Κώστας ο Κίτσιος κι ο κ. Τιμολέων, ο κ.

Αργυρός κι η κ. Ανδρούλλα, ο κ. Αντώνης Τουμάζος και η κ. Δώρα, ο κ. Παναγιώτης Λαούρης κι ο κ. Γιαννάκης Καρεκλάς και άλλοι πολλοί συνέβαλαν με τον τρόπο τους στη δική μας διαπαιδαγώγηση και διαμόρφωσαν όσο μπορούσαν το χαρακτήρα μας.

Μεγάλη αδυναμία μας τα διαλείμματα ήταν το ποδόσφαιρο και ας απαγορευόταν από τους δασκάλους μας, αφού συχνά γινόταν η αιτία να μετατρέπεται το Γραφείο και άλλες αίθουσες σε θερινό σινεμά λόγω των τζαμιών που τα θρυμματίζαμε με τις στραβοκλωτσιές μας. Με φανατισμό έπαιζαν τα παιδιά σε δυο ομάδες. Οι Πεμπταίοι με τους Εκταίους ήταν ο συνήθης διαχωρισμός. Θυμάμαι όταν πρωταίος στα 1969 είχα πάρει τη δική μου μπάλα και την είχα διαθέσει στους μεγάλους μαθητές για το παιχνίδι τους. Τιμής ένεκεν με συμπεριέλαβαν στην ομάδα τους οι Εκταίοι για ... γεμωσιά. Σε μια σύγχυση όμως στον αγώνα, από το πόδι μου σημειώθηκε το μοναδικό γκολ που έκρινε και τον αγώνα υπέρ της Έκτης τάξης. Ε, τότε ανακηρύχθηκα σε ήρωα της ημέρας και μου βγήκε τ' όνομα σαν δεινός γκολτζής. Έναν τίτλο που κράτησα καθόλη τη διάρκεια των παιδικών μου χρόνων είτε στην αυλή της εκκλησιάς είτε στο «αλώνι» είτε στο «Γουέμπλεϊ» του χωριού είτε στα «χαλόσπιτα» (εκεί στο καζάνι της Παπαδιάς της Ιουλίας) είτε στο γήπεδο παιζόντας Πανωγειτονίτες – Κατωγειτονίτες.

Ψώνιο είχαν οι διευθυντές μας με την καθαριότητα του σχολείου. Όταν στα 1970 νέος διευθυντής έφτασε ο κ. Αργυρός ανήγαγε αυτή του την έγνοια σε πρωτεύοντα στόχο του για το σχολείο. Μα τι νύχια ελέγχονταν, τι μαντηλάκια, τι γραβάτες αν φορούσαμε στην εκκλησία, τι παπούτσια αν ήταν γυαλισμένα. Ταυτόχρονα είχε καθιερώσει σχετικό διαγωνισμό για την καθαριότητα του σχολείου. Κάθε μεσημέρι οι πρόεδροι των τάξεων γυρίζαμε στην αυλή και καταγράφαμε πόσα χαρτάκια βρίσκονταν πεταγμένα σ' αυτήν. Έτσι, το τμήμα που ήταν υπεύθυνο εκείνη την ημέρα για την καθαριότητα χρεωνόταν τους ανάλογους βαθμούς ποινής. Το τμήμα που στο τέλος της εβδομάδας είχε τους λιγότερους βαθμούς ποινής κατακτούσε για μια εβδομάδα το κύπελλο που δινόταν από το διευθυντή στη συγκέντρωση το πρωινό του Σαββάτου. Σε μια γωνιά της αυλής του σχολείου βρισκόταν μια βαριά πέτρα, κατάλληλη και για «διτζίμιν». Εκείνη η πέτρα ήταν η αιτία συνήθως να χά-

νουν τα μικρά τμήματα το διαγωνισμό καθαριότητας. Για τούτο φρόντιζαν οι πρόεδροι των μεγαλύτερων τμημάτων, οι οποίοι τοποθετούσαν κάτω από την πέτρα εκείνη αρκετά χαρτάκια κι όταν το μεσημέρι κατά την αξιολόγηση της καθαριότητας που έκαναν τα τμήματα των μικρών, έφταναν εκεί, σήκων την πέτρα και μετρούσαν βαθμούς ποινής. Μάταια διαμαρτύρονταν οι μικροί. Σ' αυτή τη θέση διαμαρτυρίας βρέθηκα κάποτε και γω αλλά μεγαλώνοντας πέρασα στην απέναντι πλευρά, σ' αυτήν του ... θύτη.

Μεγάλη σημασία εκείνο τον καιρό έδιναν οι δάσκαλοί μας στις Γενικές Γνώσεις. Βλέπετε με το τέλος του δημοτικού θα 'πρεπε οι μαθητές να παρακαθήσουν σε εισαγωγικές εξετάσεις για το γυμνάσιο. Πάντως οφείλω να ομολογήσω πως μεγάλο μέρος των γνώσεών μου στη γεωγραφία, κυρίως πρωτεύουσες, αξιοθέατα κλπ. το χρωστάω στο δημοτικό. Με νοσταλγία και αρκετό γέλιο θυμάμαι πως από κάποια παιδιά του σχολείου μάθαμε και πολύ πρωτότυπα πράγματα μέσα από τις απαντήσεις που έδιναν. Έτσι, μάθαμε πως ο μεγαλύτερος ποταμός της Ευρώπης είναι ο Γέρος και το ψηλότερο βουνό του κόσμου ο ... Παστόγιαννος! Δείγμα βέβαια αυτό μέχρι πού έφταναν οι ορίζοντες κάποιων από εμάς για τον κόσμο στη μικρή κοινωνία που ζούσαμε.

Το ωραιότερο ίσως μάθημα στο σχολείο μας ήταν η κηπουρική. Είχαμε γι' αυτό έναν ωραίο και μεγάλο κήπο με πολλά λασάνια που τα περιποιούμασταν με μεράκι, κυρίως τ' απογεύματα, που επίσης είχαμε σχολείο. Και βεβαίως αξέχαστοι μας έμεναν οι περίπατοι που κάναμε έξω, στη φύση του χωριού.

Ένας περίπατος γινόταν πάντα στη Λαρκούα κι ένας στο γήπεδο στα ριζά του Παστόγιαννου ανάμεσα στις αμυγδαλιές που μπόλικες ευδοκιμούσαν στην περιοχή εκεί. Ιδιαίτερα την Τσικνοπέμπτη ο περίπατος στη Λαρκούα ήταν χαρά Θεού, αφού πολλά ρυάκια έτρεχαν γάργαρο νερό και το πράσινο χαλί που στόλιζε τα χωράφια και τους γύρω λόφους δημιουργούσαν μια ομορφιά που μόνο οι άδολες παιδικές ψυχές μπορούσαν να νιώσουν. Και κοντά στο ανεπανάληπτο αυτό θέαμα αντηχούσε σαν ουράνια μελωδία το τραγούδι από παιδικές φωνές. Οι δάσκαλοί μας έβαζαν πρώτα τη Μόνικα του Βιολάρη κι αργότερα το Σταύρο τον Καραγιάννη και τραγουδούσαν το αγαπημένο τραγούδι της εποχής, τη Λαφίνα, και το χαιρόμα-

σταν όλοι καθώς έδενε απόλυτα με τη φύση που μας χαμογελούσε διάπλατα γύρω.

Οι εκδρομές στο δημοτικό ήταν μέγα γεγονός. Εμείς οι μαθητές, που τόσο στερούμασταν εικόνες από άλλα μέρη της Κύπρου και εμπειρίες, είχαμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε τον τόπο μας. Ποιος μπορεί να ξεχάσει τις εκδρομές στην Αμμόχωστο, τον Απόστολο Βαρνάβα και τη Σαλαμίνα; Ποιος ακόμα μπορεί να ξεχάσει την εκδρομή στην Κερύνεια; Νομίζεις πως οι μυρωδιές από τους λεμονανθούς μπαίνουν ακόμη από τα ανοιχτά παράθυρα των παλιών λεωφορείων του χωριού. Θυμάμαι ακόμη και το σουξέ μας που χαρούμενοι τραγουδούσαμε όλοι μαζί στην εκδρομή του '73, όταν επισκεφθήκαμε τη θαλασσοφύλητη κόρη του Κηφέα:

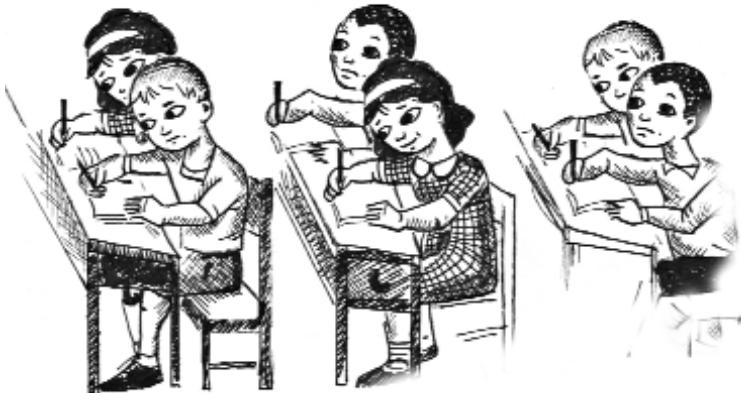
**Φούντωσε ο γιαλός, φούντωσε ο γιαλός
Φούντωσε κι ο έρωτας που ήτανε τρελός ...**

Όλη η παρέα, ο Γιαννάκης του Καλογήρου - ο καλύτερος ανεκδοτολόγος του σχολείου να λέμε την αλήθεια – ο Νίκος του Ψυλλή - ο καλύτερος τερματοφύλακας που είχαμε -, ο Ρήγας, ο Κούλλης, ο Δημητρός, ο Χριστάκης, ο Κόκος, ο Τάκης ο αδελφός μου, ο Πανίκος, ο Άνδρος της Ξένιας, αλλά και τα κορίτσια του σχολείου, η Ανδρούλλα του Χατζηνικολή κι η άλλη Ανδρούλλα του Κωστή κι εκείνη του Μόδεστου, η Λένια και η Λένια, η Νόνα και η Χριστίνα, η Βαρβάρα και η Βαρβάρα ... σμίγαμε τις φωνές μας στα όμορφα τραγούδια του Καλαντζή, του Κόκοτα, του Βοσκόπουλου, του Πουλόπουλου, του Νταλάρα και του Πάριου της πρώιμης εποχής, της Μαρινέλας, του άρτι εμφανισθέντα στο μουσικό στερέωμα Μητροπάνου με το Νικολή – Νικολή και το χάρο που βγήκε παγανιά.

Μεγάλη περηφάνια νιώθαμε όσοι από μας είχαμε γονείς στο Σύνδεσμο Γονέων του σχολείου. Καταλαβαίναμε, παρά το νεαρό της ηλικίας μας, πόσο πολύτιμη ήταν η βοήθεια του Συνδέσμου στη λειτουργία του. Και προσωπικά χαιρόμουν πολύ που ο πατέρας μου συμμετείχε στις προσπάθειες ενίσχυσης του σχολικού έργου. Εκτός από τον πατέρα, ο Κλείτος, ο Στυλλής, ο Νίκος ο Κασιανός, ο Χαράλαμπος ο Χειρίδης και άλλοι ήταν μέλη του Συνδέσμου. Με την κάθοδο του κ. Αργυρού στο χωριό οργάνωναν συχνά τα βράδια στο σχολείο συζητήσεις, εκ-

θέσεις και ό,τι άλλο μπορούσε να συμβάλει στην πολιτιστική και μορφωτική ανόρθωση των συγχωριανών. Η Σχολή Γονέων είχε μεγάλη άνθιση τότε.

Ο σχολικός χώρος ήταν για μας οικείος κι αγαπημένος. Δεν τον ξεχωρίζαμε από το ίδιο το σπίτι μας. Ούτε το ξύλο των δασκάλων μας έκανε να τον αποστραφούμε - έτσι κι αλλιώς δεν τρώγαμε λιγότερο στο σπίτι. Εκεί μάθαμε γράμματα, εκεί παίζαμε τα θέατρά μας, συναντιόμασταν με τους φίλους μας για παιγνίδι, εκεί είχαμε τη χοροεσπερίδα του καλοκαιριού με τα Αυγουστιάτικα παπούτσοσύκα. 'Όλη η παιδική μας ζωή άμεσα ή έμμεσα περιστρεφόταν γύρω από τρεις άξονες: Σχολείο, πλατεία με τα καφενεία, τους συλλόγους και βεβαίως την εκκλησία και τέλος, τα βουνά και τα χωράφια του χωριού. Πώς λοιπόν, να μην το αγαπούσαμε!

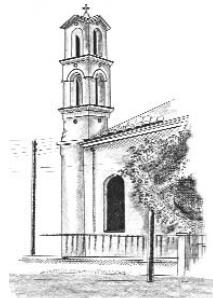
Στην εκκλησία

Kυριαρχο ρόλο, σε μια μικρή κοινωνία όπως ήταν η κοινωνία του χωριού μας διαδραμάτιζε η εκκλησία. Ό,τι κι αν μπορούσε να συμπεριλάβει η λέξη αυτή στη δική μας αντίληψη. Ο χώρος, δηλαδή ο ναός, ο παπάς, οι ψάλτες, το ξωκλήσι, οι δραστηριότητες κι οι εκδηλώσεις που σχετίζονταν με τη θρησκεία.

Κυριακή χωρίς να λειτουργηθούμε ήταν αδιανόητο. Γι' αυτό φρόντιζαν κι οι δάσκαλοί μας. Ο κύριος Τάκης και η κυρία Άννα, ο κύριος Αργυρός και η κυρία Αντρούλλα ... Άλιμονο στο μαθητή που δε θα πήγαινε εκκλησία «κατάλληλα ενδεδυμένος». Πολλές φορές συγκεντρωνόμασταν στο σχολείο και γραμμή ξεκινούσαμε για την εκκλησία. Περιττό να αναφέρω πως μέσα στην εκκλησία στεκόμασταν αμίλητοι (όσο μπορούσαμε εννοείται), αφού το βλέμμα του δασκάλου καρφωνόταν κάθε τόσο προς το μέρος μας. Θυμάμαι που προσπαθούσαμε κρυφά να τραβήξουμε τη γραβάτα του διπλανού μας προς τα κάτω και αφού την αφήσουμε ξαφνικά να τον χτυπήσει στο λαιμό – βλέπετε οι γραβάτες μας ήταν με λάστιχο!

Πραγματική ανακούφιση ήταν μόλις ο Κοσμάς, ο δεξιός ψάλτης, έλεγε το «πάτερ ημών». Τότε, με μια μικρή εικόνα της Παναγίας και του Χριστού έβγαινε ένα παιδί από το ιερό και δίπλα του ένα άλλο κρατώντας το δίσκο με τα αντίδωρα. Αμέσως, γραμμή εμείς προσκυνούσαμε την εικόνα, παίρναμε το αντίδωρο και χαρούμενοι –κι ανακουφισμένοι- βγαίναμε στο προαύλιο! Δεν ξέρω γιατί και πώς επικράτησε το συνήθειο αυτό και δε μέναμε μέχρι την απόλυτη αλλά σίγουρα αυτό ευνοούσε την αντοχή μας και την αδημονία μας να απελευθερωθούμε από τον αυστηρό έλεγχο των μεγάλων. Εξάλλου δεν ήταν και τόσο ευχάριστο στην ακουστική αισθητική μας να ακούμε τις «γλυκύτατες» ψαλμωδίες του Γιωρκή του Πάπουτσου ή του γερο – Κοσμά!

Ο ιερέας του χωριού, ο πάτερ Σταύρος, ήταν ιδιαίτερα σεβαστό πρόσωπο. Στο νάρθηκα της εκκλησίας μας έκανε κατηχητικό και θυμάμαι το αγαπημένο του τραγούδι, «τα χριστιανόπουλα», που με πολύ κέφι και πάθος το τραγούδαγε – ή μάλλον το έψαλλε – και εμείς τον ακολουθούσαμε. Σαν βλέπαμε

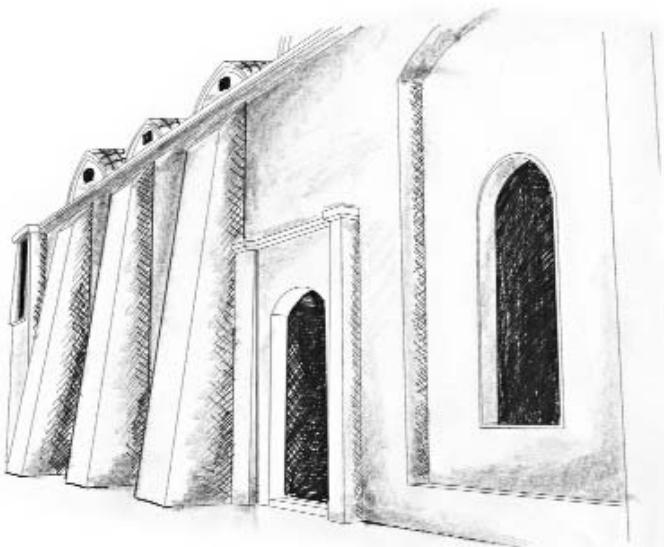
τον πάτερ Σταύρο να περνά από το δρόμο, ό,τι κι αν κάναμε το αφήναμε στη μέση και τρέχαμε να του φιλήσουμε το χέρι. Κι αυτός πάντα μας ευλογούσε και έδειχνε την ικανοποίησή του που τον περιβάλλαμε με τόση αγάπη.

Οικεία πρόσωπα ήταν και οι επίτροποι της εκκλησίας. Ο Παναγίδης, ο Χρίστος (ο Πελλόχριστος όπως τον αποκαλούσαν οι συγχωριανοί, όχι δηλαδή πιας ήταν τρελός ο άνθρωπος, απλώς του άρεσε να κάνει αστεία), ο Νικολής ο βρακάς ο καντηλανάφτης που μετά από την επιστροφή του από ένα ταξίδι που είχε κάνει στο Λονδίνο έβγαλε τη βράκα και φόρεσε παντελόνια και σε μένα φαινόταν και περίεργο και γελοίο. Βέβαια, ο Παναγίδης ήταν ιδιαίτερα αυστηρός με μας τα παιδιά αφού δεν μπορούσε να δεχτεί αυτό που συνηθίζαμε να κάνουμε. Τι κάναμε; Απλώς, παρά τη θρησκευτικότητα που μας χαρακτήριζε δεν παύαμε να είμαστε και παιδιά. Και σαν παιδιά βρίσκαμε την αυλή της εκκλησίας ιδιαίτερα ελκυστική για να τη μετατρέπουμε σε γήπεδο τα απογεύματα. Κι ας φώναζε η Μυροφόρα για την

ανησυχία που προκαλούσαμε, κι ας μάλωνε ο Σταυρής ο Χατζηνικολής που συχνά η μπάλα τον επισκεπτόταν στην αυλή του, κι ας κάναμε πού και πού κάποιες ζημιές στα τζάμια της εκκλησίας. Πάντως, σαν φαινόταν ο Παναγίδης να στρίβει από το δρομάκι ανάμεσα στου Αντρέα του Ράφτη και του Χρυσανθή γινόμασταν καπνός!

Θυμάμαι έντονα, όταν τρεις μαθήτριες του χωριού μας είπαν πως είδαν την ίδια την Αγία Βαρβάρα μέσα στο ναό. Όλοι μίλησαν για θαύμα και η είδηση γράφτηκε στις εφημερίδες. Η Μόνικα του Βιολάρη, η Βαρβάρα του Παού και η Βαρβάρα του Χατζηνικολή έλεγαν και ξανάλεγαν αυτά που είδαν κι άκουσαν κι όλοι στο χωριό άκουγαν με δέος. Αυτό το συμβάν μας αποθάρρυνε και για ένα διάστημα μας έκανε να αποφεύγουμε την αυλή της εκκλησίας για γήπεδο, αφού φοβηθήκαμε μήπως μας επισκεφθεί η Αγία και μας τιμωρήσει. Φυσικά, δεν αργήσαμε να πείσουμε τους εαυτούς μας πως τίποτα το μεμπτό δεν υπήρχε σ' εκείνο που κάναμε και ξαναρχίσαμε το παιχνίδι.

Το πανηγύρι του χωριού ήταν κάτι που περιμέναμε με μεγάλη ανυπομονησία. Γύρω στις 2 του Δεκέμβρη ερχόντουσαν οι πανηγυριώτες. Στις 3 του μήνα, παραμονή της γιορτής της Αγίας Βαρβάρας, το πανηγύρι βρισκόταν στις δόξες του.

Στις 4, ανήμερα της εορτής, το πρωί συνεχιζόταν, αλλά μέχρι το βράδυ οι πανηγυριώτες έφευγαν αφού σύντομα ήταν το πανηγύρι του Αγίου Νικολάου κι έπρεπε να πάρουν θέση σε κάποιο άλλο ναό. Το τριήμερο που διαρκούσε το πανηγύρι ήταν σαν να ζούσαμε ένα όνειρο. Τόσα και τόσα παιχνίδια μαζεμένα στο προαύλιο της εκκλησίας ήταν κάτι το απίθανο. Λες και βρισκόμασταν στην Disney Land, αν και εδώ που τα λέμε δεν πιστεύω πως ένα σημερινό παιδί θα κάνει τόση χαρά αν επισκεφθεί την Disney Land όστι κάναμε εμείς τότε με το πανηγύρι του χωριού. Κι ας ξέραμε πως δεν μπορούσαμε να αγοράσουμε κανένα παιχνίδι της προκοπής και πως βασικά θα αρκούμασταν σε κανένα λοκουμά, σε λίγο πασατέμπο και στραγάλια!

Ένα ξωκλήσι είχαμε στο χωριό μας, εκείνο της Αγίας Παρασκευής που δέσποιζε σε λόφο απ' όπου έβλεπες καθαρά το Τουρκοκυπριακό χωριό του Κοτσιάτη. Κάθε χρόνο, στις 26 Ιουλίου, ανηφορίζαμε για το ξωκλήσι για την εορτή της Αγίας Παρασκευής. Βέβαια ούτε λόγος για πανηγύρι, αφού ο μοναδικός που έστηνε «περίπτερο» ήταν ο κυρ Γιάννης ο Σαμιώτης, αλλά και ο Καλόγηρος με το παγωτό του τριανταφύλλου που μας ξετρέλαινε. Πολλές φορές μπαίναμε σαν σαρδέλες σε κάποιο λεωφορείο του χωριού και δωρεάν μας μετέφερε στο ξωκλήσι. Για μας τα παιδιά ήταν μεγάλη μπόθηση ένα ταξίδι με το λεωφορείο, έστω και για ένα δυο μίλια!

Ακόμη και σήμερα, νιώθω κάτι το διαφορετικό στους δύο αυτούς ναούς του χωριού μου. Στο κάτω κάτω μεγάλο μέρος της παιδικής μας ζωής συνδέεται με αυτούς και πολλές αναμνήσεις στρέφονται γύρω από αυτούς. Οι εκκλησιασμοί, οι γάμοι της τότε εποχής με τα τραπεζώματα και τις μουσικές (για τα πανηγύρια), η Λαμπρή με τα έθιμά της, τα πανηγύρια, το ποδόσφαιρο και τόσα άλλα είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με τους δύο αυτούς ιερούς χώρους. Κάθε επέμβαση και αλλοίωση αυτών των χώρων, είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά είναι και επέμβαση στην ψυχή μας γι' αυτό και δεν μπορούμε να συμβιβαστούμε. Είναι γι' αυτό που εκείνη η αίθουσα στην αυλή της εκκλησίας της Αγίας Βαρβάρας είναι ένα αγκάθι στην καρδιά μας. Εκείνη η αίθουσα, έστω κι αν ήταν αναγκαίο να γίνει, ήταν η αιτία να χαλάσει ένα μεγάλο κομμάτι από τον παιδικό μας κόσμο. Αν μπορούσα, θα ξανάκανα την αυλή όπως την ήξερα πα-

λιά, με τους πανηγυριώτες στο προαύλιο, τον λοκματζή στο έμπα της αυλής, τη λαμπρατζά κάθε Πάσχα, τα παιδιά και το ποδόσφαιρό τους, τον καφενέ της Ελλούς απ' έξω, τη Μυροφόρα στ' ανατολικά του ναού να διαμαρτύρεται για τη φασαρία μας, το κουρείο του Χριστή στα νότια ...

Στα παλιά λεωφορεία

Στα παλιά λεωφορεία, ο καθένας μια ιστορία
Είναι η φτώχεια εισιτήριο, κι η ουρά ένα μαρτύριο . . .

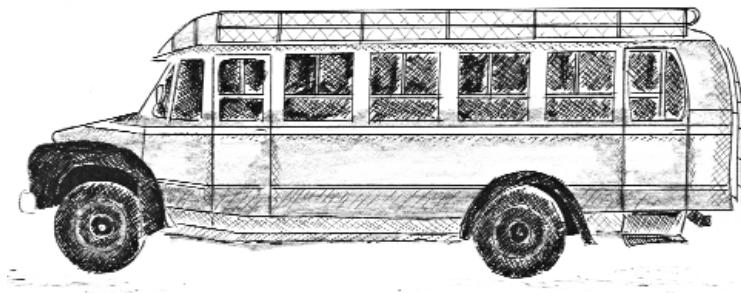
Το τραγούδι αυτό του Χατζή φέρνει στο μυαλό μου εικόνες από τα χαρακτηριστικά λεωφορεία του χωριού μου. Τα λεωφορεία με το χώρισμα στη μέση –μια μεγάλη μονοκόμματη μαξιλάρα- όπου στο μπροστινό μέρος καθόντουσαν οι γυναίκες και στο πίσω οι άντρες. Ένας διαχωρισμός που δεν μπόρεσα ποτέ να καταλάβω πώς προήλθε κι εμπεδώθηκε. Κι όταν κάποτε το λεωφορείο ήταν φίσκα στο πίσω μέρος τότε με σκυμμένο κεφάλι, κατακόκκινος από ντροπή –τι θα λέγαν οι άλλοι; - πήγαινε ο άντρας που περίσσευε στο μπροστινό μέρος να καθίσει!

Τα παλιά λεωφορεία, το κόκκινο του Ηλία, το πράσινο του Πισιήλη, το γαλάζιο του Παπούτση, το άλλο πράσινο του Κκαϊλή και εκείνο του Στυλλή που αργότερα –πρώτος στο χωριότο αλλαξε με ένα «πούλμαν», εξυπηρετούσαν τους χωριανούς, τους εργαζομένους, τις οικοκυρές και το μαθητόκοσμο σε μια εποχή που τα ιδιωτικά αυτοκίνητα ήταν ελάχιστα στο χωριό.

Ξεκινώντας με πρώτη διαδρομή στις πεντέμισι το πρωί για τους εργάτες, ακολούθως στις έξι και στις έξι και μισή πάλι για εργαζομένους και συνεχίζοντας στις εφτά παρά τέταρτο για τους μαθητές. Χαρά που κάναμε σαν τύχαινε να κάνει τη διαδρομή ο Στυλλής με το σύγχρονο για την εποχή πούλμαν του. Σαν Ευρωπαίοι νιώθαμε. Μα και πόση απογοήτευση σαν μας τύχαινε το λεωφορείο του Ηλία. «Άρρα, άρρα», το λέγαμε, για να αποδώσουμε έτσι τις διαμαρτυρίες που έκανε αγκομαχώντας να μας πάει στον προορισμό μας. Πάντως, στον ανήφορο της Κόκκινης, χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς της δύναμης των λεωφορείων της εποχής, δεν τα πήγαινε καθόλου άσχημα.

Ιδιαίτερα άνετο σ' αυτό το ανήφορο μετά τη βιομηχανική περιοχή Λατσιών με κατεύθυνση από Λευκωσία προς Λεμεσό, ήταν το λεωφορείο – «γουμάς», όπως το βαφτίσαμε. Εκείνο του Ττοουλή του Παπούτση. Θεέ μου, πόση περιφρόνηση δείχναμε στο λεωφορείο εκείνο. Το μόνο που απολαμβάναμε, όταν υποχρεωτικά έπρεπε να ταξιδέψουμε μαζί του, ήταν τη

θέα που το πίσω τζάμι –μεγαλύτερο καθώς ήταν από εκείνα των άλλων λεωφορείων- μας την πρόσφερε αφειδώλευτα. Και η θέα ήταν σημαντικό πλεονέκτημα για μια διαδρομή Λευκωσίας – Αγίας Βαρβάρας, που τότε με την κατάσταση του δρόμου χρειαζόσουν πέραν των σαράντα πέντε λεπτών για να την καλύψεις!

Κάθε σωφέρης είχε το δικό του ιδιότυπο τρόπο στην οδήγηση αλλά και στην εν γένει συμπεριφορά του απέναντι στους επιβάτες και στους άλλους οδηγούς. Ο κυρ Χρίστος ο Έλληνας, δηλαδή ο Κκαϊλής, για παράδειγμα, ήταν απρόβλεπτος. Πότε πολύ εξυπηρετικός και πότε αδιάφορος, να μη δίνει σημασία στους επιβάτες. Δεν ήταν λίγες οι φορές που προσποιείτο ότι δεν είδε κάποιο επιβάτη που περιμενε στη στάση και αναγκαζόμασταν να του φωνάζουμε για να σταματήσει τελικά κάμποσα μέτρα μακριά.. Για να πούμε όμως την αλήθεια αυτό δεν το έκανε ποτέ σε γυναίκες τις οποίες σεβόταν με τον τρόπο του, αλλά μόνο σε άντρες επιβάτες που με τον τρόπο αυτό τους έκανε και λίγο καψόνι. Άλλες πάλι φορές έκανε πως ξεχνούσε να σταματήσει σε μια συγκεκριμένη στάση, για να κατεβάσει επιβάτες. Στάσεις μαρκαρισμένες, όπως στου Σουκιούρογλου, στου Καμπανέλλη, στο τρελλοκομείο, στου Καλησπέρα, στην Τεχνική κι αλλού δεν ήταν εύκολο να ξεχαστούν. Ωστόσο, ο Χρίστος Έλληνας, ο Κκαϊλής, τις ξεχνούσε! Εκείνο που δεν ξεχνούσε ήταν τα καυτά καλοκαιρινά μεσημέρια να σταματά στα παγωτά Bravo στα Λατσιά για ένα παγωτό. Μας περιμενε τότε όλους να κατέβουμε, ν' αγοράσουμε το παγωτό μας και απολάμβανε κι εκείνος το δικό του. Αυτή του η ενέργεια έκανε όλους εμάς, το μαθητόκοσμο, να του συγχωρούμε

ότι άλλο στραβό κι ανάποδο κι αν έκανε.

Ο Ηλίας ήταν ο πιο αγαπητός από τους σωφέρηδες. Λιγομί-λητος, ίλαρος άνθρωπος, έσταζε μόνο καλοσύνη. Τον θυμάμαι ήρεμο να οδηγεί –κι ας ήξερε πως οι νεαροί δυσανασχετούσα-με για την ηρεμία του αυτή στο οδήγημα-, να μαζεύει το βδο-μαδιάτικο αντίτιμο για τις μαθητόκαρτες, να κάθεται στο καφε-νείο στο Χάνι κι αργότερα στο Τζαμί της Εμερκές και τέλος στο ΟΧΙ. Δεν μπορώ να ξεχάσω την προθυμία του να έλθει στο Παγκύπτριο Γυμνάσιο και να υπογράψει ως κηδεμόνας μου, για να γίνει η εγγραφή μου, όταν πήγα μόνος μου για εγγραφή και δεν με δεχόντουσαν οι καθηγητές χωρίς κηδεμόνα, ούτε και την προθυμία του να δανείσει χρήματα στον αδελφό μου κι εμένα για να μπορέσουμε ν' αγοράσουμε το πρώτο μας δίτρο-χο ποδήλατο από τον Κρίνο, εκεί στη Φανερωμένη.

Ο Ττοουλής ο Παπουτσής πάλι ήταν απολαυστικός. Ιδιότρο-πος και μούρμουρος με τα πιο ασήμαντα πράγματα. Αν δεν κα-θόσουν τύπος και υπογραμμός στο «γουμά» του, συγνώμη στο λεωφορείο του, άρχιζε να σχολιάζει μέσα από τα δόντια του. Με κάμποσα ακαταλαβίστικα, όπου συνήθως ξεχώριζες μια φράση σχετική με τα «παράδοξα» που τον τσάντιζαν, την οποία και επαναλάμβανε συνεχώς ίσαμε να φτάσει στον προο-ρισμό του. Χαρακτηριστικό επεισόδιο με τον Ττουλή ήταν όταν στάθμευσε για λίγο πάνω σε διπλή κίτρινη γραμμή στη λεωφό-ρο Μακαρίου. «Πατάτε την κίτρινη λωρίδα, κύριε». Του είπε ο αστυνομικός της τροχαίας. Και η απάντηση του σωφέρη μας «Ε, αν την πατώ επιττώθηκεν, ε, επιττώθηκεν»;

Τέτοιος ήταν ο Ττουλής, ιδιότροπος και μούρμουρος από τη μια απολαυστικός και συνεπέστατος στο σωφεριλίκι από την άλλη.

Ο καλύτερος από τους οδηγούς, στα δικά μου μάτια τουλά-χιστον και σε σχέση με το επάγγελμα, ήταν ο Στυλλής του Κουππαρή. Ίσως το λεωφορείο που έφερε στο χωριό να του πρόσθεσε ένα άλλο αέρα, ίσως το γεγονός πως φαινόταν αυ-τός να κάνει κουμάντο στο Σύνδεσμο των λεωφορειούχων του χωριού μας, ίσως ακόμη και το γεγονός πως θύμωνε μόνο εκεί που έπρεπε, μπορεί και τα πολιτικά του πιστεύω που συμπί-πτανε με τα δικά μου, αλλά και η φιλία του με τον πατέρα μου («κουμπάρο» αποκαλούσε ο ένας τον άλλο), όλα αυτά τον ανέ-βαζαν μπροστά στα μάτια μου.

Πάντως, ανεξάρτητα από τα λεωφορεία που είχαμε κι από τους οδηγούς τους –ακόμη και μετά που κάποιοι αποχώρησαν κι ανάλαβαν τα παιδιά τους- η ουσία παραμένει μια. Με τα λεωφορεία του χωριού έφτανες σίγουρος και ασφαλής στον προορισμό σου. Κι αυτό μετρούσε πολύ. Όπως πολύ μετρούσε και το γεγονός ότι το λεωφορείο αναδεικνυόταν ένα μικρό πανεπιστήμιο της ζωής.

Ιδιαίτερα τις ώρες της επιστροφής στο χωριό, όπου συχνά για διάφορους λόγους τύχαινε να αργοπορήσουμε στη Λευκωσία, στην επιστροφή συνταξιδεύαμε με εργάτες και άλλους υπαλλήλους. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής οι συζητήσεις δίναν και παίρναν. Για το κυπριακό, τα διεθνή, τις εξελίξεις που κτυπούσαν και την πόρτα του τόπου μας –με δέος διάβασαν κάπου οι συγχωριανοί για έγχρωμη τηλεόραση και ακόμη με μεγαλύτερο δέος για μηχανές που έβγαζαν ... καφέ και coca cola! Το ποδόσφαιρο, ο καιρός, τα χωράφια του ενός και του άλλου, τα πάντα περνούσαν από το στόμα των ταξιδευτών των λεωφορείων. Κι εσύ, νεαρός μαθητής ν' ακούς τον τρόπο σκέψης, τις αναλύσεις –συχνά επιφανειακές-, τις εμπειρίες σοφών γερόντων και τόσα άλλα που πραγματικά σε μόρφωναν. Ο Βασιλαράς, ο Γιώργαρος, ο Καμπανής, ο Ευθυμής ο Μαραγκός, ο κυρ Γιάννης ο Σαμιώτης με το συνήθειό του να κάθεται πάντα σε μονή καρέκλα και να απλώνει σ' αυτήν μαντηλάκι για ν' αποφύγει τα μικρόβια, ο Πέζουνος (αυτός μιλούσε μόνο για την Ομόνοια, ήξερε τα πάντα γι' αυτήν), ο Γιαννής, ο πατέρας του Λόλη και του Ρηγίνου, ο Ανδρέας ο Μικελλίδης - ο γιος του Αρτέμη - ο Θεορής, ο γαμπρός του Χριστόδουλου του Αβρααμίδη, ο Ττίκης αλλά και γυναίκες εργαζόμενες –κυρίως οι καθαρίστριες στην Τεχνική και στο Ψυχιατρείο -η Μελού, η Σιερινιά η μητέρα του Γιωργάκη, του Μανώλη, της Βαρβάρας, του Ρηγίνου ..., η γυναίκα του Ισίδωρου, η θεία η Ελένη του Παυλή και άλλες αποτελούσαν το μικρόκοσμο των λεωφορείων.

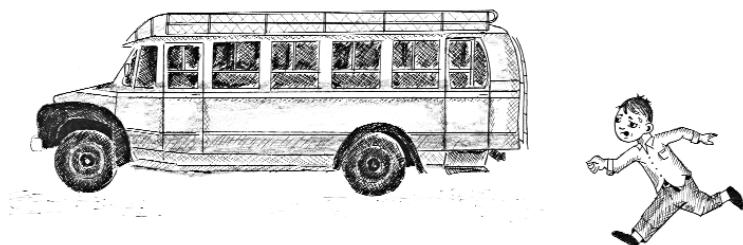
Βέβαια ο μικρόκοσμος των λεωφορείων είχε άλλη όψη στις διαδρομές των οχτώμιση το πρωί, όπου κυρίως γυναίκες με μικρά παιδιά τραβούσαν για τη Λευκωσία, για να επισκεφθούν το νοσοκομείο ή για να ψωνίσουν κάποια ρουχικά. Κι ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον είχε ο μικρόκοσμος αυτός τα καλοκαιρινά πρωινά του Σαββάτου, όπου κυρίως μαθητές εργαζόμενοι του καλοκαιριού τραβούσαν για τα καταστήματα της Λήδρας και

Ονασαγόρου όπου εναπόθεταν τις οικονομίες τους για αγορά ρούχων «καλών».

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 όλοι σχεδόν οι συγχωριανοί είχαν το δικό τους αυτοκίνητο. Ενώ από το 1993 λειτουργούσε ήδη γυμνάσιο στο χωριό. Ο κύκλος εργασιών για τα λεωφορεία μας μειώθηκε δραστικά.

Τελικά ο συνεταιρισμός λεωφορείων Αγίας Βαρβάρας έβαλε λουκέτο και την εξυπηρέτηση των λίγων χωριανών που συνεχίζουν να το χρησιμοποιούν ανάλαβαν τα λεωφορεία του Λυθροδόντα.

Τα παλιά λεωφορεία, έτσι όπως τα βιώσαμε, δεν υπάρχουν πια. Η λαϊλαπα του εκσυγχρονισμού τα πήρε μαζί της σβήνοντας συνάμα κι όσα όμορφα και πολύτιμα πρόσφεραν αυτά σε εποχές δύσκολες για όλους. Το λεωφορείο του Ηλία, που μαζί μ' αυτό μαθητές δημοτικού ταξιδέψαμε στην Κερύνεια δεν υπάρχει, όπως δεν υπάρχει στη ζωή κι ο οδηγός του. Το αυτοκίνητο του Παπουτσή που μ' αυτό πήγαμε προσκύνημα στον Απ. Βαρνάβα και στη Σαλαμίνα αλλά κι εκείνο του Κκαϊλή που κάποτε μαθητές μας πήγε στη Μόρφου επίσης δεν υπάρχουν. Όλα γίναν ανάμνηση μιας όμορφης παιδικής και μαθητικής ζωής που ο χρόνος δεν μπορεί να σβήσει.

Στο στέκι του Χαρό

Hτανε μια καμαρούλα μια σταλιά. Δύο επί τρία κατά πως λέει και το γνωστό τραγούδι. Μια συνέχεια ήταν του καφενείου του Θείου του Γιωρκή αλλά και του σπιτιού μου. Παλιά, όλο αυτό το τετράγωνο – το καφενείο, η καμαρούλα, το σπίτι μου – αποτελούσε ένα ενιαίο σύνολο. Ήταν αυτό το σύνολο το σπίτι του Βαρνάβα, του παππού μου που δεν πρόφτασα να τον γνωρίσω ζωντανό παρά μόνο τον έστησα με τη φαντασία μου μέσα από τις διηγήσεις της μάνας μου.

Η καμαρούλα λοιπόν αυτή ήταν το κουρείο του Χαρό. Για την ακρίβεια δεν ήταν ακριβώς μόνο κουρείο αλλά το πιο ζωντανό στέκι του χωριού με βασικό – θα λεγα μοναδικό – θέμα του το ποδόσφαιρο. Όχι τόσο το κυπριακό όσο το ελλαδικό.

Σ' αυτό το χώρο μαζεύονταν τα βράδια οι νέοι άντρες του χωριού. Ο Σαββής του Χατζηνικολή, ο αδελφός του ο Μιχάλης ο Πέλεκας, ο Τάσος του Σωφρόνη, ο Ττομής του Παντελή κι ο Ττομής του Ττίκκη, ο Χριστάκης του Χατζηπαυλή, Φακαλαίοι, Θεοχαράιοι και άλλοι βρισκόντουσαν κάθε βράδυ εκεί. Όχι βέβαια για κούρεμα ή ξύρισμα – το 'καναν κι αυτό στου Χαρή όταν το χρειάζονταν – αλλά για περισπούδαστες ποδοσφαιρικές αναλύσεις.

Ήταν η εποχή που ονόματα όπως του Δομάζου, του Ελευθεράκη, του Καψή, του Δεληκάρη, του Γιούτσου, του Τριαντάφυλλου, του Παπαϊωάννου, του Σταματιάδη και τόσων άλλων άσων προκαλούσαν ρίγη συγκίνησης σ' όλους. Ήταν η εποχή της μεγάλης αντιπαλότητας Παναθηναϊκού, Ολυμπιακού και Άεκ. Και βέβαια ήταν η πρώιμη εποχή της ανάδειξης μιας νέας μεγάλης δύναμης ανάμεσα στο παραδοσιακό ΠΟΚ. Του ΠΑΟΚ με τον Κούδα, το Σαράφη, τον Κερμανίδη, το Φορτούλα κι όλους τους άλλους που έγραψαν τη δική τους ιστορία.

Σ' αυτό, λοιπόν, το κουρείο θυμάμαι τις μεγάλες συζητήσεις κι αναλύσεις του κυριακάτικου ΠΡΟΠΟ. Το κυνήγι των στάνταρ αλλά και των εκπλήξεων. Εκεί που αναζητείτο ο μικρός που θα ξεδόντιαζε κάποιο μεγάλο. Θα ήταν ο ΠΑΣ Γιάννινα του Τσιριμώκου και του Καλαμπάκα ή η Παναχαϊκή του Στράντζαλη; Ή μήπως ο Φωστήρας του Ταύρου, ο επονομαζόμενος «Φονέας των Γιγάντων»; Και ποιο το υποψήφιο θύμα; Μήπως κάποιο τρανταχτό όνομα του ΠΟΚ ή κάποια ομάδα της Θεσσα-

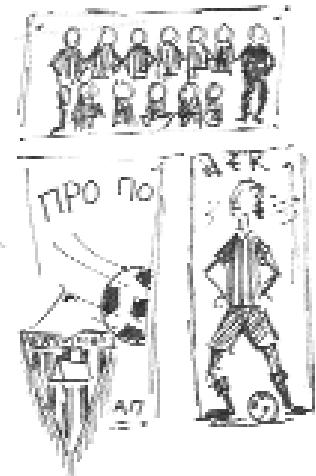
λονίκης που θα έπεφτε θύμα μέσα στην ίδια της την έδρα;

Μ' αυτά και μ' αυτά προχωρούσαν τα βράδια στο μικρό κουρείο. Δίπλα ακουόντουσαν ακόμη κτυπήματα στα τραπέζια από τους παιχτες της πιλόττας, το αναπήδημα των ζαριών στο τάβλι -ίσως ο Γιαννής του Παρταλιού με τον Παναή της Μυροφόρας να παιζαν το δικό τους παραδοσιακό ντέρμπι- η φωνή κάποιου θαμώνα που παράγγελνε στο θείο Γιωρκή «ένα τριαντάφυλλο εις δύο με τρία νερά» (να μην ξοδευόμαστε κιόλας)!

Στο κουρείο πέφταν από τη μια τρίχες στο πάτωμα από το κεφάλι κάποιου νεαρού ομοιχώριου – όλοι οι σημερινοί πενηντάρηδες και εξηντάρηδες είχαν πλούσια κώμη τότε – κι από

την άλλη προχωρούσε μέσα από αντεγκλήσεις η συμπλήρωση του ΠΡΟΠΟ και το κυνήγι του μεγάλου κέρδους. Όταν οι παιχτες βρίσκαν δυσκολίες ή επέμεναν στη διαφωνία τους υπήρχε πάντα η λύση του σοφού Σολωμώντα του ΠΡΟΠΟ που άκουε στο όνομα Χαρής! «Εθνικός – Πανσεραϊκός, τι λες βρε Χαρή!»; Μια δυο ψαλιδιές ακόμη ο Χαρής, σταματούσε για κάποιες στιγμές με το ψαλίδι στο χέρι ν' απειλεί να κόψει τον αέρα και μετά από μερικά δευτερόλεπτα σιωπής και περισυλλογής έλεγε αποφασιστικά την ετυμηγορία του: «Χ»!

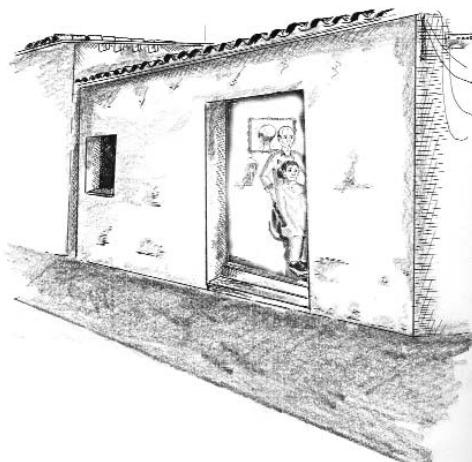
λάμβανε και σαν μεταπράκτορας του ΠΡΟΠΟ. Επί πλέον στο δικό του το χώρο γινόντουσαν όλες εκείνες οι ολονύχτιες συνάξεις για το ΠΡΟΠΟ και για τα Pools, όπου και πάλι ο λόγος του είχε ιδιαίτερη βαρύτητα λόγω ακριβώς του περάσματός του από την Αγγλία.

Ο Χαρής μού ήταν ιδιαίτερα αγαπητός. Πρώτα πρώτα ομάδα του στην Κύπρο ήταν ο ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ Λ. Κι αυτό μετρούσε πολύ για μένα. (Στον πρώτο και μοναδικό τίτλο που πανηγύρισα με τον Ολυμπιακό, το κύπελλο Κύπρου το 1977 ήμουν μαζί με το Χαρή στο ΓΣΠ όταν κερδίζαμε την Αλκή με 2-0). Έπειτα, τις ώρες του πρωινού που μοναδικοί πελάτες στο κουρείο ήταν γεροντάκια του χωριού που μπαίναν εκεί για κάποιο καθάρισμα του σβέρκου ή για ξύρισμα από το ελαφρύ και υπομονετικό χέρι του Χαρή, όση στο μικρό μαγαζάκι ήμουν εγώ για τον ιδιοκτήτη του, αφού μαζί μου μπορούσε να συζητά τα αθλητι-

Ο Χαρής της Τταλούς και του Βρυσινή ήταν κοντός και λεπτοκαμωμένος. Με μικρή θητεία στην Αγγλία, όπου έμαθε και την κομμωτική τέχνη –κούρεμα, ξύρισμα και λίγα χτενίσματα – έχαιρε μεγάλης εκτίμηση στους ποδοσφαιρόπληκτους του χωριού. Ο ίδιος ισχυρίζόταν ότι πήρε και μαθήματα ... προπονητικής στην ομάδα της Chelsea που ήταν κι η αγαπημένη του. Στο μαγαζάκι του έβρισκες πάντα τη «ΜΑΧΗ», μια εφημερίδα που έδινε ιδιαίτερη έμφαση στα αθλητικά, ενώ ο ίδιος ανα-

κά ως να ήμουν μεγάλος –κι ας ήμουν μόλις δέκα χρόνων πριν το '74! Απ' αυτή την τακτική επικοινωνία μου με το Χαρή είχα πάρει το θάρρος και αναμειγνυόμουν τα βράδια με την παρέα των μεγάλων στο κουρείο του. Κι ανάμεσα στις συζητήσεις που έκαναν ο Χάμπος του Φακαλά, ο Καρπής ή ο Νίκος του Παπουτσή κι όλοι οι άλλοι πεταγόμουν κι εγώ με τη δική μου γνώμη –που κάποιες φορές νομίζω γινόταν κι αποδεκτή. Με το Χαρή πολλές φορές παίξαμε και συνεταιρικά ΠΡΟΠΟ. Στον πατέρα μου άρεσε το γεγονός ότι μπορούσα να κυνηγώ τα μεγάλα κέρδη και πλήρωνε ευχαρίστως το μικρό αντίτιμο.

Πέρασαν τα χρόνια, ο Χαρής άλλαξε χώρο, μεταφέρθηκε απέναντι από το Σωματείο της ΕΔΟΝ, πάλι κοντά στο σπίτι μου, οι νέοι του '70 μεγάλωσαν κάπως – κάποιοι άλλαξαν και χωριό-, οι πιο νέοι προτιμούσαν τώρα τα κουρεία του Δαλιού και της Λευκωσίας και κάποια μέρα στα μέσα της δεκαετίας του '80, ο Χαρής, ο ήσυχος κουρέας μας, ο ποδοσφαιρικός μας μέντορας, ο αγαπητός φίλος άφησε τον κόσμο του χωριού και πέταξε για τον παράδεισο. Εκεί σίγουρα θα συνεχίσει να κρατά ένα ψαλίδι και μια μηχανή και να περιποιείται τα κεφάλια των συγχωριανών του. Κι εκεί λίγα χρόνια αργότερα θα συνάντησε και τον Ττομή του Ττίκκη και θα έστησαν και πάλι το αθλητικό στέκι με περισπούδαστες αναλύσεις. Μόνο που δεν ξέρω, αν τώρα θα συζητούν για ελληνικό ΠΡΟΠΟ ή αν θα έμαθαν κι εκεί πάνω για τα ποδοσφαιρικά στοιχήματα τύπου Stanley Racing και Coral.

Παιδιά στο ... μεροκάματο

Mεγάλη υπόθεση για τους πιτσιρικάδες του χωριού ήταν το κυνήγι «θησαυρών» και άλλων «θηραμάτων» που απέδιδαν πολύτιμα χρήματα σε μας τα παιδιά. Κι όταν λέμε χρήματα ας μην πάει το μυαλό κανενός σε χαρτονομίσματα μεγάλης αξίας. Μιλάμε για ... μπακκίρες.

Πράγματι, σε μια εποχή που το χρήμα δεν ήταν πολύ, σε μια εποχή που οι ώριμοι άνθρωποι έχοντας περάσει τις δύσκολες εποχές είτε του '40 είτε του '50 αλλά και των πρώτων χρόνων του '60 λογάριαζαν ιδιαίτερα και το τελευταίο γρόσι, το χρήμα δεν κυκλοφορούσε άφθονο. Τα πράγματα ήταν δύσκολα για μας τα παιδιά, αφού είχαμε να αντιμετωπίσουμε από τη μια νεοφανείς πειρασμούς – λιχουδιές στα μπακάλικα, παγωτά, ποδοσφαιράκι, μπιλιάρδο και άλλα τέτοια – κι από την άλλη το χρήμα ήταν δυσεύρετο. Αντιλαμβάνεται κανείς πολύ εύκολα πόσο σπουδαίο ήταν για μας όταν ανακαλύψαμε «χρυσοφόρες» πηγές άντλησης χρημάτων. Ποιες ήταν όμως αυτές οι πηγές;

Πρώτα και πάνω απ' όλα ήταν οι διάφορες μπουκάλες ποτών, που οι μπακάληδες τις δεχόντουσαν έναντι αμοιβής. Έτσι, η μπουκάλα της μπίρας ΚΕΟ απέφερε δυο γρόσια τη στιγμή που η μπουκάλα του κονιάκ απέφερε το διπλάσιο. Περιπτό να σας πω πόσο τυχερός ήμουν, αφού ο πατέρας μου ήταν φύλος του Aglias Brandy! Έτσι, με αγωνία περιμέναμε, ο αδελφός μου κι εγώ, πότε θ' άδειαζε κάποια μπουκάλα για να καταλήξει στον Τζιελάττη, τον μπακάλη, για να εξαργυρωθεί με ππιριλιά ή «παίχτες» ή λιχουδιές – «πράματα» – όπως συνηθίζαμε να τα λέμε. Εγώ κι ο αδελφός μου ήμασταν από τα πιο τυχερά παιδιά του χωριού για δυο λόγους: Πρώτον, ο πατέρας καλούσε συχνά φίλους στο σπίτι κι επομένως η κατανάλωση μπίρας ήταν μεγάλη και δεύτερο, το χειμώνα που άλλα παιδιά υπόφεραν από έλλειψη άδειων μπουκαλιών μπίρας, ο δικός μας πατέρας επιδιδόταν στην κατανάλωση κονιάκ «Αγγλίας» Χατζηπαύλου.

Αλλά και τα μικρά μπουκάλια της Stemma – μάρκα μπογιάς των παπουτσιών – ήταν συμφέρουσες περιπτώσεις. Ένα ολόκληρο γρόσι απέφερε κάθε μπουκαλάκι της μπογιάς αυτής κι εγώ φρόντιζα να είμαι πάντα ένα φρεσκομπογιατισμένο παιδί – υπόδειγμα! Μόνο έτσι θα άδειαζαν πιο συχνά τα μπουκάλια της Stemma.

Περισσότερο απ' όλα όμως μας συνάρπαζε το κυνήγι των σφηκών αλλά και των μικρών σπιουργιτιών! Βλέπετε η κυβέρνηση στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει κάποιες μάστιγες των γεωργικών προϊόντων τα είχε επικηρύξει. Έτσι, για κάθε σφήκα που παραδίδαμε στον υπεύθυνο για το είδος στο χωριό εισπράτταμε ένα γρόσι, ενώ το αντίστοιχο ποσό για κάθε κεφάλι σπιουργιτιού ήτανε δυο γρόσια. Εισπράττορας των λαφύρων αυτών ήτανε ο κατά κόσμον γερο-Κούσκουννος, δηλαδή ο γέρος ο Τζηπρής, που τις Κυριακές πωλούσε ξηρούς καρπούς έξω από το καφενείο του Χατζηπαυλή..

Άριστος στρουθοκτόνος ήτανε ο αδελφός μου ο Τάκης αλλά και άλλα παιδιά του χωριού. Από κει και πέρα όλοι μας λίγο ή πολύ ήμαστε καλοί σφηκοκτόνοι. Με μια «παλλούρα» κοντά σε μια τεχνητή λάντα νερού κυνηγούσαμε με μανία τις σφήκες. Κάθε κτύπημα με την παλλούρα ήταν αποτελεσματικό. Παίρναμε τη σκοτωμένη σφήκα και τη ρίχναμε σ' ένα άδειο δοχείο γιασουρτιού. Μόλις το γεμίζαμε τρέχαμε στον Κούσκουννο.

Μ' αυτά και μ' εκείνα περνούσαμε τον καιρό μας. Βέβαια υπήρχαν κι άλλοι τρόποι αύξησης των εισοδημάτων μας. Κάποιοι συγχωριανοί έδιναν πού και πού κανένα φιλοδώρημα για κάποιο θέλημα που τους κάναμε. Ας μην ξεχνάμε βέβαια και τις πουλουστρίνες των γιορτών των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων. Ας μην ξεχνάμε πως όσοι συνόδευαν τον παπά στο καλάντισμα των σπιτιών κρατώντας το σταυρό ή την κούπα με τη βασιλιτζιά είχαν ένα πολύ καλό τζίρο. Και βέβαια προσωπικά δε θα ξεχάσω ποτέ το «τραούδιν του Λαζάρου» που λέ-

γιαμε με τον αδελφό μου γυρίζοντας το χωριό το Σάββατο του Λαζάρου. Στο τέλος της ημέρας μετρούσαμε τις εισπράξεις: μισά σελίνια, μπακκίρες, αυγά ήταν ο τζίρος της κουραστικής ημέρας. Άλλα άξιζε τον κόπο!

Πολύ μικρός – ήμουν δεν ήμουν πέντε χρόνων – τ' απόγευμα ετοίμαζα το καπνιστήρι και πήγαινα στο καφενείο του θείου του Γιωρκή του Μούζουρου. Κάπνιζα όλους τους θαμώνες –το καφενείο ήταν πάντα γεμάτο- και μερικοί μου έδιναν ένα γρόσι για την ενέργειά μου. Ένας τακτικός μου «πελάτης» ήταν ο δάσκαλος ο κύριος Κώστας ο Κίτσιος!

Τα χρόνια πέρασαν, η εισβολή έκοψε τον ομαλό ρυθμό εξέλιξης της κοινωνίας μας και όλα αυτά έμειναν γλυκόπικρες αναμνήσεις μιας παιδικής ζωής που πέρασε.

Ποιο σημερινό παιδί μπορεί άραγε να κατανοήσει την αγωνία μας και τον «αγώνα» που κάναμε για να εξασφαλίσουμε μερικά γρόσια; Ποιο παιδί μπορεί να καταλάβει πόση αξία είχε για μας η αγορά ενός παγωτού ή η ευχέρεια να παίξουμε ένα ποδοσφαιράκι ή ένα μπιλιάρδο; Πόσο, αλήθεια, άλλαξαν όλα; Είναι για το καλό των παιδιών μας που έγιναν όλα τόσο απλά και αυτονόητα ή μήπως δώσαμε στα παιδιά μας τόσες πολλές ευκολίες, αλλά ταυτόχρονα τα στερήσαμε από τα πιο σημαντικά πράγματα: την αυθεντικότητα, τη χαρά της δημιουργίας, τη λιτότητα!

Οι παιχτες!

Τίποτα δε μας διασκέδαζε περισσότερο, ίσως, από τη συλλογή παιχτών και την προσπάθειά μας να συμπληρώσουμε τη σειρά προκειμένου να κερδίσουμε κάποιο δώρο –συνήθως μπάλα ποδοσφαίρου. Και τίποτα δεν υπήρχε πιο συναρπαστικό από το κυνήγι της «στάμπας». Της τυχερής δηλαδή κάρτας, όπου σ' αυτήν αναγραφόταν το δώρο που κέρδιζες και που βεβαίως ήταν σφραγισμένη από την εταιρεία που κυκλοφορούσε τους παιχτες. Εξ ου και το όνομα της τυχερής κάρτας, «στάμπα». Πανηγύρι ολόκληρο έστηγε όποιο παιδί ανοίγοντας το περιτύλιγμα των παιχτών που αγόρασε έβλεπε τον παίκτη-στάμπα να του γυαλίζει. Κρυφή ζήλια ένιωθαν όλοι οι άλλοι για την τύχη του φίλου τους.

Βεβαίως «παίχτες» αποκαλούσαμε τις κάρτες είτε αυτές απεικόνιζαν ποδοσφαιριστές είτε ήρωες της ελληνικής επανάστασης είτε τραγουδιστές και θησοποιούς είτε πρωταγωνιστές τηλεοπτικών έργων και κυρίως της «Μπονάντζα». Οι ήρωες έπρεπε να συμπληρωθούν μέχρι τον αριθμό 60, ενώ οι ποδοσφαιριστές ως το 240 κι οι άλλες σειρές ανάλογα με την προκήρυξη του διαγωνισμού.

Τα μπακάλικα, και κυρίως εκείνο της Μαρικούς του Τζιελλάτη που έφερναν και πουλούσαν τέτοιες κάρτες, γνώριζαν μεγάλη κίνηση από εμάς τα πιτσιρίκια. Πού όμως βρίσκαμε λεφτά - μπακκίρες, δηλαδή γρόσια, για να αγοράζουμε τις κάρτες που έδιναν και ως δώρο μια μικροσκοπική ... κουφέτα;

Μια πηγή εισοδήματος ήταν κάποια γρόσια –σπανιότερα μισό σελίνι- που μας έδινε ο πατέρας. Συνήθως τον επισκεφτόμαστε στο καφενείο την ώρα της πιλόττας. Τον κοιτάζαμε, τον ψυχολογούσαμε σε ποια διάθεση βρισκόταν και ακολούθως κάναμε την επίθεσή μας ζητώντας κάποια γρόσια –ποτέ βεβαίως δεν του λέγαμε ότι θα τα «επενδύαμε» στους παίχτες. Άλλη πηγή, η συνηθέστερη, ήταν η συλλογή κι η πώληση στον μπακάλη της γειτονιάς μπουκάλια μπίρας, κονιάκ ή μπογιάς των παπουτσιών. Βέβαια, μια τρίτη πηγή εισοδήματος ήταν η σύλληψη –νεκρών εννοείται- σφηκών. Με «παλλούρες», δηλαδή αγκαθωτές λεπτές βέργες, επιδιδόμασταν με πάθος να σκοτώνουμε σφήκες. Τους συλλέγαμε σε κάποιο δοχείο και σαν η

σοδειά ήταν ικανοποιητική καταφεύγαμε στο γέρο τον Κού-
σκουνο που τους αγόραζε ένα γρόσι τον καθένα. Βέβαια, αρ-
γότερα πλήρωνε ένα γρόσι για δυο σφήκες, αλλά αυτό καθό-
λου δε μείωσε την όρεξή μας για το κυνήγι τους.

Είτε έτσι είτε αλλιώς σημασία είχε ότι όλα τα αγόρια κυκλο-
φορούσαμε με ένα μεγάλο μάτσο από παιχτες που τους είχα-
με και δυο και τρεις και δέκα φορές. Με αυτούς επιδιόμα-
σταν σε «κουμάρι». Στήναμε μεγάλα παιχνίδια και προσπαθού-
σαμε να αυξήσουμε την... περιουσία μας. Ένα παιδί ξεχώριζε
ιδιαίτερα στον αγώνα ετούτο. Ένα παιδί πέντε ή και έξι χρόνια
μεγαλύτερο μου. Ο Γιωργάκης ο Καίσαρας. Μέγας πωλητής
τέτοιων παιχτών αλλά συνάμα και μεγάλος παίχτης ο ίδιος δεν
άφηνε ευκαιρία να μην αυξήσει την περιουσία του. Και σαν κα-
λός έμπορας τύλιγε δυο δυο ή και πέντε πέντε κάρτες μαζί και
τις μεταπωλούσε σε μας!

Μικρός, προτού ακόμη πάω σχολείο, μάζευα με μανία τέτοι-
ες κάρτες. Βλέποντας τα πρόσωπα των εικονιζομένων και
ακούοντας τα ονόματά τους από τους μεγαλύτερούς μου δεν
άργησα, συνδέοντας εικόνα και όνομα, να μάθω να διαβάζω!
Έτσι, χάρη στη μανία μου αυτή έμαθα την αλφαβήτα προτού

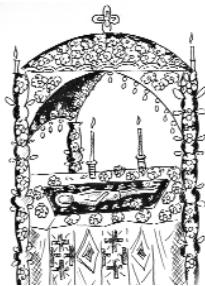
μου τη μάθουν οι δασκάλοι μου με το δικό τους τρόπο, που αν κρίνω από τους συμμαθητές μου αργότερα, δεν ήταν και πάντα ο πιο αξιομνημόνευτος. Δεν μπορώ να ξεχάσω τη χαρά μου κάθε φορά που έβρισκα τη «στάμπα», αλλά και τη ζήλια που σαν παιδί ένιωθα όταν κάποιο άλλο ξεπεταρούδι έβρισκε κάποια σπάνια κάρτα και συμπλήρωνε τη συλλογή του. Αυτές οι μπάλες που κερδίζαμε ήταν οι σύντροφοί μας στο ποδόσφαιρο που παίζαμε στην αυλή της εκκλησιάς και στις αλάνες.

Οι παίχτες μου, τα ππιριλιά, το ποδόσφαιρο στα χαλόσπιτα ή στο «γουεμπλεϊ, το χοστό τα καλοκαιρινά βράδια, το αντρίν, οι κιλίντρες και οι τροχοί με τους οποίους γυρίζαμε το χωριό είναι εικόνες που μια ζωή θα με συνοδεύουν πηγαίνοντάς με σε έναν κόσμο ονειρικό που πια δε θα υπάρξει. Ούτε για μένα ούτε για τα νέα παιδιά. Δυστυχώς ...

Θύμησες της Λαμπρής

Είναι κάποιες μέρες του χρόνου που διέκοπταν τη ρουτίνα της καθημερινότητας. Αυτές οι μέρες συνήθως ταυτίζονταν με τη θρησκεία. Μια τέτοια χρονική περίοδος ήταν κι εκείνη της Λαμπρής. Σαν μπαίναμε στην περίοδο των Νηστειών κάτι άλλαζε στην όλη ατμόσφαιρα. Ήταν ο καθημερινός εσπερινός, ήταν κι οι νηστείες που οι πλείστοι στο χωριό ακολουθούσαν με μεγάλη ευλάβεια, ήταν και οι κατανυκτικές λειτουργίες κάθε Παρασκευή των Χαιρετισμών που έδιναν μια διαφορετική ατμόσφαιρα στην περίοδο εκείνη.

Σαν πλησίαζε το Πάσχα κάτι έντονο νιώθαμε μέσα μας, ιδιαίτερα τα παιδιά. Ήταν βλέπετε και το κλείσιμο των σχολείων για δεκαπέντε μέρες, ήταν κι η έξαψη που νιώθαμε στην προσδοκία ότι θα περνούσαμε με τόση γραφικότητα το τριήμερο του Πάσχα, με παιγνίδια, παγωτό, κρεατοφαγία, και τα τέτοια.

Σάββατο του Λαζάρου όλο το σχολείο βρισκόταν στην εκκλησία για λειτουργία και Θεία Κοινωνία. Χαρούμενα προσωπάκια, γελαστά μουτράκια και προτού συμπληρωθεί το κανονικό ωράριο λειτουργίας του σχολείου σχολονούσαμε. Τη μέρα αυτή συνήθιζα μικρός να γυρίζω στο χωριό και να ψάλλω, ή μάλλον να διαβάζω, το «τραγούδι του Λαζάρου». Μαζί μου κι αδελφός μου που πάντα παρίστανε το Λάζαρο, γι' αυτό και την έβγαζε ξαπλωμένος, σε αντίθεση με μένα που περνούσα μια πολύ κοπιαστική μέρα διαβάζοντας το μακρόσυρτο τραγούδι του τετραήμερου Λάζαρου. Βέβαια, στο τέλος της ημέρας ο κόπος όλος ξεχνιόταν σαν μετρούσαμε τον απολογισμό του εθύμου που μεταφραζόταν σε έσοδα πολλών σελινιών!

Η Αγία Εβδομάδα περνούσε με παιγνίδια τα πρωινά - από σεβασμό των ημερών αποφεύγαμε την αυλή της εκκλησίας και προτιμούσαμε τα χαλόσπιτα ή την αυλή του σχολείου ή κάποιο αλώνι – και βέβαια με παρουσία μας στην εκκλησία το βράδυ. Θυμάμαι πόσο νιώθαμε την κούραση από τις πολύωρες λειτουργίες και το ψάξιμο μιας αφορμής για να βγούμε στην αυλή. Μιαν αφορμή που οι περισσότεροι, είτε ήταν παιδιά είτε νέοι, έβρισκαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Θυμάμαι ακόμη τη Μεγάλη Πέμπτη, όταν γινόταν η Σταύρωση του Χριστού πόσσο ριγούσαμε. Οι γυναίκες ψηλά στο γυναικωνίτη κλαίγανε. Το ίδιο συνέβαινε κάθε χρόνο κι εγώ αναρωτιόμουν πώς μπορεί

να κλαίνε για κάτι που επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο και που ξέρουν πως σε λίγες ώρες θα ανατραπεί με την Ανάσταση!

Η Μεγάλη Παρασκευή είχε διαφορετική όψη στο χωριό. Όλες οι νέες του χωριού μαζεύονταν στο νάρθηκα της εκκλησίας νωρίς το πρωί και ξεκινούσαν τη διαδικασία για το στόλισμα του Επιτάφιου. Από κοντά και μεις οι μικροί του δημοτικού. Γυρίζαμε τα σπίτια και ζητούσαμε από τις νοικοκυρές να μας εφοδιάσουν με λουλούδια από τον κήπο τους για το Χριστό. Καμιά δεν αρνίσταν. Η Βαρβάρα του Παού, η Χρυσούλα του Παφίτη κι η Βαρβάρα, η Βαρβάρα του Μανώλη, η Μάρω και η Μόνικα, η κόρη του Χρυσανθή, κόρες του Μαυρομάτη, του Ισίδωρου, του θείου Παυλή και τόσες άλλες ήταν όλες εκεί. Στο τέλος όλες μαζί θαυμάζανε το αποτέλεσμα της φαντασίας, του μερακιού και της καλλιτεχνικής τους ικανότητας.

Το πρωινό του Σαββάτου μας καταγοήτευε όλους. Πολύ πρωί ξυπνούσαμε και πηγαίναμε στην Εκκλησία. Εκεί θα γινόταν η κρυφή ανάσταση του Χριστού. Σεισμός θα ταρακουνούσε τη γη κι οι τάφοι θα ανοίγονταν. Αυτή την κοσμογονία θα τη νιώθαμε στο ναό με το κτύπημα των σκάμνων, το ρίξιμο των μαύρων ρούχων από τις εικόνες που πενθούσαν το θάνατο. Εκείνου αλλά και τη στεντόρεια φωνή του Παπασταύρου που θα διαλαλούσε για να τ' ακούσουν όλοι πως «Ανάστα ο Θεός...». Όταν οι ψάλτες, συνήθως ο Τάκης του Διάκου, διάβαζε αποστάσματα από την Παλαιά Διαθήκη ένα βουητό χυνόταν στο ναό από το ανυπόμονο πλήρωμα της εκκλησίας. Κι όταν

ακολούθως διαβαζόταν ο Απόστολος το βουητό αυτό γινόταν ακόμη πιο ανήσυχο. Έτσι, μόλις έφτανε η μεγάλη στιγμή άκουεις κτυπήματα των σκάμνων, έβλεπες τα παιδιά με τα εξαπτέρυγα να τρέχουν μέσα στην εκκλησία μαζί με τον παπά, μυρσίνια να ρίχνονται εκεί που περνούσαν κι ο ιερέας να ραίνει το κοινό στην Εκκλησία με λουλούδια. Όλα αυτά σ' έκαναν ν' ανατριχιάζεις και να νιώθεις στο πιο ενδότερο σημείο του είναι σου τη μεγαλειότητα του Θεανθρώπου.

Το βράδυ του Σαββάτου ήταν γιορτή πρώτα για τους νέους του χωριού. Αυτοί μάζευαν από τα πιο απίθανα μέρη των αγρών και κουβαλούσαν στην αυλή καυσόξυλα για τη «Λαμπρατζιά». Η αυλή της εκκλησίας γέμιζε με ένα ψηλό σωρό από ξύλα όπου άναβε φωτιά νωρίς το βράδυ, πολύ πριν τα μεσάνυχτα του «Καλού Λόγου». Από κοντά και οι μικροί με αστεράκια στα χέρια και πού και πού, οι πιο τολμηροί κι απερίσκεπτοι, έπαιζαν κάποια τσάκρα που τράνταζε συθέμελα το ναό. Το θέαμα ήταν συγκλονιστικό καθώς έβλεπες γύρω από τη φωτιά ένα τσούρμι από αρσενικούς: άντρες, νέους και αγόρια. Οι γυναίκες, πιο σοβαρές ή μάλλον σοβαροφανείς, προτιμούσαν το γυναικωνίτη - οι τυχερές μπορούσαν και να κάθονται όποτε κουράζονταν σε αντίθεση με τους άντρες που λόγω των λίγων καθισμάτων που τους αναλογούσαν την έβγαζαν σούζα στο ναό (όταν ήταν μέσα, εννοείται).

Τον Καλό Λόγο ακολουθούσαν ευχές και «Χριστός Ανέστη» για να εξαφανίζονται μετά οι περισσότεροι για το σπίτι όπου τους περίμενε σούπα, κεφαλάκι, κότα βραστή. Θυμάμαι πάντα τη μητέρα να έρχεται σπίτι, να μας σερβίρει το φαγητό και να επιστρέψει γρήγορα στην εκκλησία για να μείνει μαζί με άλλες γυναίκες του χωριού ως το τέλος της λειτουργίας που συχνά έφτανε μέχρι τις τρεις το πρωί!

Το τριήμερο που ακολουθούσε ήταν η πιο γιορταστική περίοδος του χωριού. Όλο το χωριό συμμετείχε με χαρά απεριγραπτή. Οι καμπάνες δε σταματούσαν καθόλου να ηχούν. Μετά τη λειτουργία της Αγάπης, στις έντεκα το πρωί, άρχιζε η κωδωνοκρουσία. Αγόρια σκαρφαλωμένα στα σχοινιά των δύο καμπάνων καλούσαν το χωριό στην αυλή της εκκλησιάς. Πρώτοι μαζεύονταν οι μικροί μαθητές του δημοτικού. Το απόγευμα άρχιζε να γεμίζει η αυλή νέους, νέες αλλά και μεγαλύτερους. Όλοι χαρούμενοι, με καινούρια ρούχα, συχνά ανάλαφρα που

τα φορούσαν για επίδειξη έστω κι αν ο καιρός δε δικαιολογούσε κάτι πιο ζεστό.

Οι περισσότεροι με κάποια μπάλα ελαφριά ή σχοινάκι. Σε κύκλο ανάμεικτοι νέοι και νέες παίζανε μπάλα, πιο άγριοι σε διαθέσεις μεγάλοι άντρες του χωριού επιδίδονταν σε «κουτσομαείρισσα» κι άλλοι σε καμήλα. Σε άλλα πηγαδάκια ο «ζίζιρος» έδινε κι έπαιρνε με κάποιους να είναι ιδιαίτερα σκληροί στα χαστούκια που έδιναν. Ο Γλησσός ο Άμψιας, ο Θεραπής, οι Κκοϊζήδες, οι Σταυρινοί, οι Παπουτσήδες, οι Φακαλαίοι, οι Θεοχαραίοι, οι Ττιγκίριδες, οι Καμπουραίοι, οι Χατζηνικολαίοι, οι Χρυσανθαίοι κι όλοι μα όλοι οι ομοχώριοι ήταν εκεί. Και δεν ήταν μόνο εκεί όσοι λάμβαναν μέρος σε παιχνίδια. Ήταν κι οι γριούλες που καθόντουσαν περιμετρικά της εκκλησίας και παρακολουθούσαν τα νιάτα που έπαιζαν. Ήταν και άλλοι ομοχώριοι, παντρεμένοι σε άλλα χωριά, που ερχόντουσαν να συναντήσουν τους παλιούς φίλους τους και τους συγγενείς. Ακόμη και από τα γύρω χωριά έρχονταν εκεί στην πλατεία και στην αυλή της εκκλησίας μας, ζηλεύοντας κατά βάθος για τούτο το έθιμο που κρατούσε χρόνια στο χωριό. Κι ανάμεσα σε όλους που διασκέδαζαν ο κυρ Γιάννης ο Καίσαρας έστρωνε τα μικροπράγματά του και έδινε στο τριήμερο τη μορφή πραγματικού πανηγυριού.

Κι από κοντά, παρκαρισμένος έξω από την αυλή, απέναντι από το σπίτι του Παναή και της Μυροφόρας, ο Ανδρέας ο Παφίτης με το κινητό του παντοπωλείο. Να πωλεί παγωτά Regis και χυμούς αλλά και μπάλες. Και μέσα στην αυλή ο Ανδρέας ο Καλόγηρος με το μικρό χειροκίνητο αμαξάκι του να πωλεί το δικής του παρασκευής παγωτό, εκείνο του τριανταφύλλου. Τριήμερο Λαμπτρής και παγωτό τριανταφύλλου πήγαιναν μαζί.

Τα παιχνίδια κρατούσαν ως αργά το βράδυ. Όταν οι πολλοί διαλύονταν έμεναν οι λίγοι και επιδίονταν σε παιχνίδι με την μπουκάλα. Με πρόσχημα την τύχη αναζητούσαν οι νέοι ν' ανταλλάξουν το πρώτο ερωτικό βλέμμα με την κοπελιά που είχαν στην καρδιά τους.

Οι μέρες της χαράς συνεχίζονταν και τη Δευτέρα αλλά και την Τρίτη. Ούτε κι ο πόλεμος του '74 ανέκοψε αυτό το έθιμο. Αναχαιτίστηκε όμως στη δεκαετία του '80 όταν στην αυλή της εκκλησίας ανεγέρθη αίθουσα για τις ανάγκες των εκδηλώσεων της Εκκλησίας του χωριού. Τότε, εξαφανίστηκαν τα παιγνίδια από την αυλόγυρο του ναού και μεταφέρθηκαν στην αυλή του σχολείου. Μα τότε πια έχασαν την παλιά τους αίγλη και εκείνη την ιδιαιτερότητά τους. Τώρα πια, όπως συχνά ακούμε και από άλλα χωριά ή και δήμους, αναλαμβάνουν διάφοροι φορείς τις μέρες του Πάσχα και διοργανώνουν τέτοια παιχνίδια. Μα στην Αγία Βαρβάρα αυτά κανείς δεν τα διοργάνωνε. Γινόντουσαν αυθόρμητα με τη συμμετοχή όλου του χωριού, γιατί τα ένιωθαν οι άνθρωποι. Και εν ήταν λίγοι οι νέοι γειτονικών χωριών που έρχονταν στο χωριό μας γιατί στο δικό τους δε γινόταν τέτοιο έθιμο. Τώρα τα κάναμε κι αυτά φτιαχτά και περιμένουμε διοργανωτές, χορηγούς και ό,τι άλλο βάνει ο νους.

Η τόμπολα

Τις μεγάλες γιορτές της χριστιανοσύνης, Χριστούγεννα και Πάσχα, αλλά και την πιο σημαδιακή μέρα του χρόνου, την Πρωτοχρονιά, το χωριό συνήθιζε να τιμά με έναν πολύ ευφάνταστο τρόπο. Τα απογεύματα αυτών των ημερών, μετά τη Λειτουργία και το μεσημεριανό φαγοπότι, όλο το χωριό επιδιδόταν στην ... τόμπολα!

Οι δύο σύλλογοι του χωριού, τα Εθνικόφρονα Σωματεία ΟΜΟΝΟΙΑ και οι Λαϊκές Οργανώσεις ΕΔΟΝ, βρίσκονταν στις δόξες τους. Νωρίς το απόγευμα οι επίτροποι των σωματείων ετοίμαζαν τα απαραίτητα για τα παιγνίδια της τόμπολας, από τη μηχανή με τις μπαλίτσες και τις κάρτες μέχρι τα μολύβια για το σβήσιμο των αριθμών.

Πρώτο άρχιζε την τόμπολα το Σωματείο της ΕΔΟΝ γύρω στις τρεις το απόγευμα και ακολουθούσε η ΟΜΟΝΟΙΑ γύρω στις πέντε. Μια άτυπη συμφωνία ίσχυε μεταξύ των δυο συλλόγων να μη συμπίπτουν οι ώρες των παιγνιδιών αφού κάποιοι – έστω λίγοι – συγχωριανοί είχαν την ευχέρεια να παίζουν και στους δύο συλλόγους. Βέβαια την εποχή του ψυχρού πολέμου στη διεθνή σκηνή και του μεγάλου φανατισμού στην Κύπρο ανάμεσα στην παραδοσιακή αγωνιστική δεξιά και την κομμουνιστική αριστερά ήταν αδύνατο να δεις τον Καλλή ή το Γιάγκο να πίνουν καφέ στο σύλλογο των δεξιών όπως και αντίθετα. Ήταν απίθανο να δεις το Μυρή και το Νίκο του Γιωρκή τ' Αναστάση ή τα παιδιά του Μαυρομμάτη ή του Μόδεστου του Παού να κάθονται στο σύλλογο των αριστερών.

Κατ' ανάλογο τρόπο οι δύο σύλλογοι ήταν αυστηρά απαγορευμένοι, κατά κάποιο τρόπο, χώροι για άτομα – μεγάλους ή νέους – που παραδοσιακά οι οικογένειές τους ανήκαν στη μια ή την άλλη παράταξη. Και αν στη δεκαετία του '60 αυτή η κατάσταση μπορούσε να δεχτεί κάποιες παρεκκλίσεις αυτό ήταν αδύνατο να συμβεί στις αρχές της δεκαετίας του '70. Τότε που τα κομματικά πάθη στην Κύπρο ήταν ιδιαίτερα οξυμένα και είχαν δηλητηριάσει ακόμα και τις σχέσεις των παιδιών. Δεν μπορούν για παράδειγμα να ξεχαστούν εκείνα τα φοβερά παιγνίδια πρωταθλήματος μεταξύ παιδιών 12 – 15 χρόνων όπου αντί οποιοδήποτε άλλο διαχωρισμό οι ομάδες έφεραν τα ονόματα «Δεξιοί – Αριστεροί»!

Ας επανέλθουμε όμως στην τόμπολα που διεξαγόταν στις Λαικές Οργανώσεις. Γύρω στις δύο το μεσημέρι άρχιζαν να μαζεύονται οι συγχωριανοί στο διπλανό από το σπίτι μου σωματείο. Έβλεπες τότε πρόσωπα χαμογελαστά, νεαρά ζευγάρια αλλά και μεσήλικες με την οικογένειά τους σε πλήρη σύνθεση, να προσέρχονται για ... να διασκεδάσουν ! Ο Λούης ο Κκοϊζής, ο Ττεψής με την αρραβωνιαστικιά του, ο Σταύρος ο Καπρής, ο Κωστής ο Πάπουτσος, ο Κύκκος του Λοϊζου, οι γιοι του Κυριάκου του Σταυρινού, ο Χρυσανθής και τα παιδιά του, οι Ψυλλήδες και άλλοι παραδοσιακοί θαμώνες του σωματείου. Όλοι κατέφταναν τρισευτυχισμένοι. Να 'ταν η χαρά της γιορτής της μέρας εκείνης, να 'ταν πάλι η χαρά ότι θα διασκέδαζαν με έναν από τους λίγους τρόπους που ήξεραν οι άνθρωποι εκείνο τον καιρό να διασκεδάζουν ή μήπως ήταν η χαρά που τους προκαλούσε το γεγονός ότι έτσι ένιωθαν πως έκαναν το καθήκον τους απέναντι στην ιδεολογία τους, αφού προσέδιδαν ιδιαίτερη κίνηση και ζωντάνια στο χώρο που αυτή η ιδεολογία είχε σαν άντρο της στο χωριό;

Ανάμεσα σ' αυτό το πλήθος που στοιβαζόταν σαν σαρδέλες στο στενάχωρο χώρο του οικήματος ξεχώριζε η χαρακτηριστική φωνή του Γληορή του Άμψια με το παρατεταμένο «Ενενήνταααα....» που φώναζε όταν η μπαλίτσα έδειχνε τον αριθμό αυτό. Και βέβαια η πιο ευτυχισμένη φιγούρα στο σύλλογο τη μέρα της τόμπολας ήταν ο μπουφετζής με την άσπρη ποδιά γύρω στη μέση γεμάτη κέρματα για άμεση εξυπηρέτηση στα ρέστα που έδινε όταν τον πλήρωναν με «τσιηφτέδες», δηλ. διπλοσέλινα ή με πεντοσέλινα ή δεκασέλινα. Πού και πού βέβαια κάποιοι πλήρωναν με πολύ ακριβότερο χαρτονόμισμα, με λίρα! Μπουφετζής ήταν ο Κυριάκος ο Σταυρινός αλλά και άλλοι που κατά καιρούς ανέλαβαν αυτά τα χρέη στο σύλλογο.

Λίγο αργότερα το ίδιο σκηνικό, με άλλους όμως πρωταγωνιστές, μεταφερόταν στον άλλο σύλλογο. Ο Μυρής του Γιωρκή τ' Αναστάση, ο Σαββής του Χατζηνικολή, ο Ττομής του Παντελή, τα Φακαλέικα, τα Σωφρονέικα, το Νικούδιν (ο Νίκος του Γιωρκή του Αναστάση) και ο αδελφός του ο Τάσος, ο Κύκκος του Ευθυμού, ο Κόκος του Ττιγκίρι, ο Ανδρέας ο Ψαράς του Καμπανή, παιδιά των Χειρίδηδων, γιοι του Μόδεστου, ο Καραολής και τ' αδέλφια του, γιοι του Ζιπιτή – ο Μιχαλάκης και ο Σαββής - ο Μιχαλάκης του Συμεού και ο κολλητός του φίλος, ο Ττοουλής του Βιλάνου, παιδιά του Πύργου – ο Σταύρος και ο Κωστής - και τόσοι άλλοι, μόνοι ή με το έτερον ήμιση τους, αλλά και πολύ νεότεροι που βρισκόντουσαν στο στάδιο της εφεβείας, όπως ο Παναής, ο Τάκης, ο Γιώργος ο Κυπριανίδης και ο Κύπρος, ο Στέλιος και ο Γιώργος της Ιουλίας, ο Κωστής του Γιωργαλλά, ο Σταύρος και ο Νίκος του Κώτσιου, ο Κωστής ο Παός και άλλοι, αλλά και πιτσιρικάδες, εμείς δηλαδή, που απολαμβάναμε όσο τίποτε άλλο τις ευκαιρίες αυτές της συνεύρεσης γεμίζαμε ασφυκτικά το σύλλογο της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, που τότε βρισκόταν απέναντι από το δίχωρο του σπιτιού μου, σ' ένα παλιό οίκημα που ιδιοκτησιακά ανήκε στον Κώτσιο.

Γελαστές φάτσες, ευχές για «Χρόνια Πολλά», ή «Χριστός Ανέστη» ή «Καλή Χρονιά», επίδειξη κάποιου νέου ενδύματος – παντελόνι καμπάνα για τους νέους, φούστα μίνι αλά Φόνσου για τις κοπέλες – ένας μπουφετζής να πηγαινοέρχεται με σουμάδες και τσάγια, αριθμοί να δονούν την ατμόσφαιρα από το στόμα του Νίκου, αγωνία στα πρόσωπα μικρών και μεγάλων, αν θα βγει το Snowball με τα ... υπερκέρδη, είναι το σκηνικό

που συνέθετε τις ώρες αυτές.

Αργά το δεύτη μετά την τόμπολα ακολουθούσε η κλήρωση δώρων για τα λαχεία του Σωματείου και η γιορτή κάπου εκεί τελείωνε! Ευτυχισμένοι οι ομοχώριοι, μικροί και μεγάλοι, ελεύθεροι και δεσμευμένοι - δέσμιοι γυρνούσαν στα σπίτια τους. Οι αρσενικοί την επόμενη μέρα θα γυρνούσαν στους ίδιους χώρους για να επιδιοθούν σε πιλόττα, τάβλι και παδοσφαιράκι, ενώ οι κοπελιές θα περίμεναν σίγουρα την επόμενη τόμπολα για να τις βγάλει ο καλός τους για διασκέδαση, εκτός κι αν πήγαιναν κάποιο Σάββατο με το λεωφορειάκι του Χριστόδουλου του Σακκά στο «Πέραμα» για κάποια κινηματογραφική παράσταση παρέα με πασατέμπο και coca cola. Υπήρχε βέβαια και τρίτος δρόμος για διασκέδαση αλλά και τέταρτος. Ο τρίτος ήταν κάποιος χωριάτικος γάμος με μια πανηγυριώτικη ορχήστρα να παίζει τα τραγούδια της εποχής ή ένας Σαββατιάτικος νυχτερινός περίπατος το καλοκαίρι στο κέντρο του Μόδεστου για αναψυχτικό ή και σουβλάκι.

Τόσα χρόνια μετά, μπορεί να προστέθηκαν πολλές επιλογές στη διασκέδασή μας, όμως η τόμπολα στις τρεις αυτές περιπτώσεις, Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά και Πάσχα, κρατεί ακόμη σαν ένα συνήθειο που δεν το αποχωρίζονται οι συγχωριανοί. Όπως κρατεί επίσης και το διάπλατο χαμόγελο όσων προσέρχονται για το παιχνίδι αυτό. Ίσως γιατί τελικά η συνεύρεση με συνομήλικους και η ανταλλαγή κάποιας ευχής ή κάποιου αθώου πειράγματος έχει μεγαλύτερη αξία στη ζωή μας από οποιαδήποτε άλλα είδη ψυχαγωγίας. Ίσως πάλι το συνήθειο αυτό να κράτησε στο χρόνο γιατί η τόμπολα πέρασε στις μικροχαρές της ζωής μας. Αυτές που δίνουν το αλάτι για να ομορφαίνει ο βίος του ανθρώπου.

Βοσκοπουλικοί – Πουλοπουλικοί και ... οι άλλοι

Ψύχωση είχαμε πάθει με τις μουσικές εκπομπές του ΡΙΚ. «Η ώρα του εθνοφρουρού» στις έξι και κάτι τα απογεύματα, το «Λαϊκό κομπολόι» (Τρίτη και Πέμπτη στις τεσσερισήμισι το απόγευμα), «Το ταχυδρομείο των αποδήμων» στις εννιάμιση το βράδυ του Σαββάτου, «Ένας δίσκος και για σας» το πρωί της Κυριακής (μετά την εικκλησία, στις δέκα και κάτι) και άλλες εκπομπές που οι ακροατές μπορούσαν να ζητήσουν κάποιο τραγούδι αφιερώνοντάς το σε πρόσωπα αγαπημένα. Κι η φωνή της Φρύνης Παπαδοπούλου αντηχούσε στα αυτιά μας το τετριμένο «Η Μαρίνα Αντωνίου από το Παλαιχώρι αφιερώνει το τραγούδι ... στα αγαπημένα της πρόσωπα». Βέβαια την ψύχωση την είχαμε πάθει λόγω ... οξείας Βοσκοπουλίτιδας και οξείας Πουλοπουλίτιδας που είχε καταβάλει το μεγαλύτερο μέρος των παιδιών και της νεολαίας στο χωριό.

Τις ώρες αυτές των εκπομπών τεντώναμε τ' αυτιά μας στα ραδιόφωνα που συχνά δονούσαν τους μαχαλάδες του χωριού, κυρίως εκείνα των καφενείων, όταν καλοκαίρι πια, οι άντρες καθόντουσαν στη δροσιά των στενών της πλατείας απολαμβάνοντας το μαχαλεπί του θείου Γιωρκή (κι ας ήταν σπεσιαλιτέ της θείας Αννέττας) ή του Χατζηπαυλή (κι ας κατ' ανάλογο τρόπο ήταν έργο της Τταλλούς του).

«Σε ικετεύω...» έλεγε τη μια ο αγαπημένος τραγουδιστής, ο τροβαδούρος των τροβαδούρων, «Περπατούσα στ' όνειρό μου» απαντούσε αμέσως μετά ο έτερος της κορυφής των τραγουδιστών. Και να 'σου και πάλι ο Τολάρας ο Βοσκόπουλος να ισχυρίζεται πως μπήκαν ψύλλοι στ' αυτιά του (και δως του πειράγματα στα παιδιά του Χριστόδουλου του Ψυλλή) για να επανέλθει σε λίγο ο Πουλόπουλος με το κορίτσι της προκοπής. Κι ανάμεσα στα δυο ιερά τέρατα του ελληνικού πενταγράμμου να ξεπροβάλλει η απαλή φωνή του Καλαντζή για να σε ταξιδέψει «πάνω στου πελάου το σπιθάτο αφρό». Τα δυο αντίπαλα στρατόπεδα –των Βοσκοπουλικών και των Πουλοπουλικών– στο άκουσμα Καλαντζή κάνουν ανακωχή. Αποδεκτός ο Γιάννης κι από τους μεν κι από τους δε. Τελειώνει το τραγούδι και νέα αγωνία ποιος τραγουδιστής θα ακολουθήσει; Η Μαρινέλα

ξεπροβάλλει τότε πίσω από τις καλαμιές, για να μας ταξιδέψει μ' ένα καράβι μες στα μάτια της η Κουμιώτη μετά. Κι όταν σε λίγο ακούεται η γλυκιά φωνή του Βιολάρη να τραγουδά τα μάτια της Κατερινιώς που τον πάνε ταξιδάκι έβλεπες την ικανοποίηση ζωγραφισμένη στα πρόσωπα των μεγαλύτερων σε ηλικία αντρών και γυναικών του χωριού. Βλέπετε ο Μιχάλης ήταν γέννημα της Αγίας Βαρβάρας, γιος του Ανδρέα και της Κατερίνας Βιολάρη, εγγονός του Κυριάκου του Πίροκκα. Πώς να μην ένιωθαν περήφανοι οι χωριανοί για τον νέο που είχε πετάξει στην Αθήνα, δεκαοκτάχρονο αμούστακο παιδί στις αρχές του '60, και αναδείχτηκε ο καλύτερος πρεσβευτής της Κύπρου στον ελλαδικό χώρο κι ένας από τους πιο πιστούς ερμηνευτές των τραγουδιών του «νέου κύματος»;

Οι διαμάχες ποιος τραγουδιστής είναι ο καλύτερος –Πουλόπουλος ή Βοσκόπουλος- έδιναν κι έπαιρναν. Έγώ, στο ίδιο στρατόπεδο με τον ξάδελφό μου, τον Τάκη του Παυλή, είχαμε ν' ανταγωνιστούμε όλες του τις αδελφές, με αρχηγό την Ντίνα. Τα υπόλοιπα παιδιά που θυμάμαι μοιραζόντουσαν ανάμεσα στους δυο πόλους. Ενδιάμεσα των δύο πόλων, φωτεινή εξαίρεση, ο Γιώρκος της Ιουλίας, που με μανία άκουε Λευτέρη Μυτιληναίο. Βέβαια, η μεγάλη διαμάχη βρισκόταν σε έξαρση κάθε Κυριακή, όταν το μεσημέρι μεταδιδόταν μια εκπομπή όπου οι ακροατές ψήφιζαν με κουπόνια που έβρισκαν στο «Ραδιοπρόγραμμα» το καλύτερο τραγούδι. Εκεί γινόταν το σώσε. Θυμάμαι το σύλλογο τους «Δεξιούς» (τον παλιό εννοείται, του Κώτσι-

ου) γεμάτο νέους, έφηβους και παιδιά, ο Χαμπουρής, ο Αιμίλιος, ο Κωστής του Θεοχάρη, ο Γιωργάκης, ο Αντρίκκος του Ττιγκίρι, ο Κωστής του Γιωρκαλλά (πού να 'σαι σήμερα αγνοούμενε συγχωριανέ;) ο Κωστάκης ο Χειρίδης κι άλλοι κι άλλοι ν' ακούμε με αγωνία την εκπομπή. Κάθε φορά που ο εκφωνητής ανακοίνωνε ένα νούμερο πιο πάνω, ξεκινώντας από τα επικρατέστερα (τα υποψήφια δηλαδή για μελλοντική είσοδο στα charts) και προχωρώντας από το δέκατο προς την κορυφή η αγωνία έφτανε στο κατακόρυφο. Ποιοι θα πανηγύριζαν αυτή την εβδομάδα;

Όποιοι κι αν πανηγύριζαν τη μια ή την άλλη εβδομάδα η ουσία είναι πως τα χρόνια που πέρασαν άφησαν σ' όλους μας μια γλυκιά ανάμνηση των όμορφων εκείνων καιρών. Σήμερα, ακούγοντας εκείνα τα τραγούδια της χρυσής εποχής του ελληνικού πενταγράμμου είναι να διερωτάσαι πώς υπήρχε κόσμος που απέρριπτε την «Πριγκίπισσα της γειτονιάς» και το «Κάθε Μάρτη, κάθε Απρίλη, κάθε Μάη». Άλλα και να λυπούμαστε που δεν απολαύσαμε στη σωστή του διάσταση έναν Κόκοτα, μια Χωματά, μια Αστεριάδη ή έναν Μητσιά. Ισως γι' αυτό μας συνεπαίρνουν σήμερα εκπομπές με τραγούδια εκείνης της εποχής. Όταν ακούς το «Φιλιδισένιο καραβάκι» να το τραγουδά ο Μπιθικώτσης δεν μπορείς παρά να ξαναγίνεις παιδί και να ταξιδέψεις πίσω στο χρόνο με το μυαλό σου που δεν μπορεί να καλουπωθεί σε πλαίσια, στα χρόνια εκείνα τα χρυσά της ζωής σου. Κι όταν γλυκά χύνονται στον αιθέρα οι νότες από το λαρύγγι της Μοσχολιού τίποτα δεν μπορεί να σε σταματήσει να ξανανιώσεις για λίγο παιδί.

Αχ, «να ξαναγινόμαστε πάλι πιτσιρίκοι, με κοντοπαντέλονο, μπάλα και σιρίτι». Πόση αλήθεια κρύβουν αυτοί οι στίχοι, βρε **Κοινούση,** τώρα το κατάλαβα.

To PIK ... μιας άλλης εποχής

Πολύ εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κάποιος πόσο σημαντικό ρόλο έπαιζε στην ψυχαγωγία μας – και όχι μόνο – η τηλεόραση. Αυτό το μαγικό κουτί που μπήκε στη ζωή των συγχωριανών μου τη δεκαετία του '60 και που φτάσαμε στη δεκαετία του '70 όλα – ή σχεδόν όλα – τα σπίτια του χωριού να διαθέτουν μια μαυρόασπρη τηλεόραση.

Υπήρχε βέβαια ένα μόνο τηλεοπτικό κανάλι - το PIK - που κι αυτό ήταν βέβαια η άλλη φωνή της κυβέρνησης. Μέσα από τις ενημερωτικές του εκπομπές κρατούσε τον κόσμο της Κύπρου είτε στο σκοτάδι για πολλά θέματα που αφορούσαν τη διακυβέρνηση του τόπου είτε έκανε μονόπλευρη ενημέρωση-προπαγάνδα για το κυβερνητικό έργο. Ήμαστε παιδιά αλλά γνωρίζαμε σαν άρχιζαν οι ειδήσεις των οκτώμισι πως η πρώτη φράση θα ήταν «Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ...».

Έστω όμως και αν το PIK δεν μπορεί να περηφανεύεται για την αντικειμενική πολιτική ενημέρωσης του λαού μας, ωστόσο μπορεί να είναι περήφανο για πολλά άλλα πράγματα. Αν και είχε πενιχρά μέσα στη διάθεσή του και ανθρώπους με μικρές εμπειρίες εντούτοις κατάφερε να πετύχει πολλά σε κάποιους άλλους τομείς. Επιμόρφωνε τους γεωργούς και τους κτηνοτρόφους μας για παράδειγμα. Κανείς μας δεν μπορεί να μη θυμάται την πετυχημένη εκπομπή «Για την ύπαιθρο», όπου ο Ανδρέας Ξιναρής έδινε τόσες και τόσες συμβουλές για πολλά θέματα που αφορούσαν τους αγρότες.

Τα παιδικά προγράμματα του PIK ήταν ιδιαίτερα αξιόλογα. Μικροί και μεγάλοι παρακολουθούσαμε τον Φρίξο Πετρίδη στην καθόλα επιτυχημένη εκπομπή «Απαντήστε παιδιά». Μια εκπομπή γνώσεων με τις δύο ομάδες, τον «Ονήσιλο» και τον «Ευαγόρα» να συναγωνίζονται η μια την άλλη. Άλλα και τα Κινούμενα Σχέδια του PIK μας συνέπαιραν. Το «Ατομικό Μυρμηγκάκι» ή ο «Φρεντ και Μπάρνι» ήταν από τα πιο αγαπημένα μας. Άλλα και πολλές άλλες σειρές που απευθύνονταν κυρίως σε παιδιά μας έκαναν να μην ξεκολλούμε από την τηλεόραση όταν προβάλλονταν. Οι περιπέτειες με τον ελέφαντα Μάγια, ταινίες του Walt Disney, οι Αρχοντοχωριάτες, η Μπονάνζα με τους αγαπημένους μας πρωταγωνιστές (τον Μπεν Κάρτραϊτ

και τα παιδιά του), τον Καπνό του πιστολιού (με το σερίφη και τον βοηθό του, το γραφικό Φέστα), το Hichapparal (ένα πολύ δημοφιλές ουέστερν). Άλλα και οι κωμωδίες με το Χοντρό και το Λιγνό ή τον Άμποτ και τον Κοστέλλο ή ακόμη τον Τσάρλι Τσάπλιν μας μάγευαν. Κοντά σ' αυτά αν προσθέσουμε και κάποια εξαιρετικά ντοκιμαντέρ με επικεφαλής την «Επιβίωση» συνθέτουμε ένα πολύ πετυχημένων ταινιών που κρατούσαν το PIK πολύ ψηλά στην υπόληψη του καθενός. Και φυσικά ας μην ξεχνούμε και τις αστυνομικές σειρές του PIK με επικεφαλής τη σειρά «Έκδικητές», «Οργάνωση Άνκολ», τη σειρά «Μάνιξ» και τόσες άλλες.

Εκεί όμως που το PIK κατάφερε να μας καθηλώσει όλους ήταν πρώτα με τις δικές του παραγωγές και τα κυπριώτικα σκετς που μετέδιδε. Φυσικά κορυφαία παραγωγή του PIK υπήρξε το «Κατοθικόν της Μαδαρής». Ένα σίριαλ όπου «γεννήθηκε» ο Φιρφιρής, ένας τύπος που κράτησε για χρόνια στο χώρο των σκετς και της επιθεώρησης αργότερα. Τα σκετς που μετέδιδε το PIK με το μακαρίτη το Νίκο Παντελίδη αλλά και την Έλλη Κυριακίδου, τη Νανά Γεωργίου, τον Ανδρέα Μουσουλώτη και όλους τους άλλους παλιούς κι αγαπημένους ηθοποιούς ήταν ό,τι καλύτερο για την ψυχαγωγία ενός λαού διψασμένου

για κάτι που να τον βγάζει από τις καθημερινές επαναλήψεις της ζωής του. Θυμάμαι με πόση αγωνία καρτερούσαμε τις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα γιατί ξέραμε πως το PIK δε θα μας απογοήτευε. Όλο και κάποιο κυπριακό σκετς θα φρόντιζε να μας προβάλει.

Φυσικά ο κόσμος της Κύπρου διψούσε για ελληνικές ταινίες. Η προβολή μιας κινηματογραφικής ταινίας κάθε Τρίτη βράδυ δεν αρκούσε. Έτσι, ο κόσμος αγκάλιασε με ενθουσιασμό τα πρώτα ελληνικά σίριαλ που προβλήθηκαν από την κυπριακή τηλεόραση. «Ο άγνωστος πόλεμος» με το συνταγματάρχη Βαρτάνη ήταν το έργο που μονοπάλησε το ενδιαφέρον και την αγωνία του κόσμου για πολλούς μήνες. Όπου κι αν ήμαστε δεν υπήρχε άλλη συζήτηση από τις εξελίξεις στο έργο αυτό του Φώσκολου. Ο Άγγελος Αντωνόπουλος, η Γκέλι Μαυροπούλου, ο Χρήστος Καραγώργης και οι άλλοι πρωταγωνιστές είχαν καθηλώσει όλους μας. Αργότερα η αγωνία μας μεταφέρθηκε σ' ένα άλλο σίριαλ, τον «Παράξενο ταξιδιώτη» με τον Αλέκο Αλεξανδράκη.

Αλλά και η δύψα μας για αθλητική ενημέρωση ήταν μεγάλη. Περιμέναμε πώς και πώς κάθε Κυριακή για να παρακολουθήσουμε τη μοναδική εβδομαδιαία αθλητική εκπομπή της τηλεόρασης. Παρακολουθούσαμε με δέος τις ερασιτεχνικά τραβηγμένες φάσεις από έναν και μοναδικό ποδοσφαιρικό αγώνα που πρόβαλλε το PIK. Τώρα πόσο μπορούσες να θαυμάσεις έναν Πανίκο Ευθυμιάδη ή έναν Ανδρέα Στυλιανού ή ένα Νίκο Χαραλάμπους μέσα από τέτοιου επιπέδου στιγμιότυπα αυτό είναι άλλη ιστορία. Πού και πού το PIK πρόβαλλε και απευθείας αθλητικά γεγονότα μέσω της EPT. Η αγωνία μας ήταν μεγάλη όταν εξαγγελλόταν μια τέτοια μετάδοση. Συχνά η λήψη δεν ήταν καθαρή. Χανόταν η εικόνα και κατεβάζαμε τους αγίους στις προσευχές μας για να επανέλθει! Πολύ δημοφιλής ήταν η «Πάλη» που πρόβαλλε το PIK κάθε Παρασκευή μετά τις ειδήσεις αλλά και το αγγλικό ποδόσφαιρο κάθε Πέμπτη. Δηλαδή κάθε Πέμπτη το PIK πρόβαλλε περίπου 40 λεπτά από έναν αγώνα του αγγλικού πρωταθλήματος που είχε γίνει πριν μερικές μέρες. Αυτό ήταν υπέροχο για τους ποδοσφαιρόφιλους και ήταν κάτι που σπάνια χάναμε.

Εκείνο που ήταν αξιοσημείωτο για την εποχή εκείνη ήταν πως το PIK μέσα από το μονοπάλιο που διέθετε πρόσφερε κι

ένα πλεονέκτημα που χάθηκε με τη σημερινή πολυφωνία. Όλοι μας παρακολουθούσαμε τα ίδια πράγματα. Έτσι οι εμπειρίες και οι οπτικές μας παραστάσεις ήταν κοινές, μπορούσαμε να συζητούμε για ό,τι είδαμε ξέροντας πως και όλοι οι άλλοι είχαν δει το ίδιο με μας. Ταυτόχρονα, η έλλειψη ανταγωνισμού δεν υποχρέωνε το κανάλι στο κυνήγι της «είδησης» και της πρωτιάς στην τηλεθέαση και σε τελευταία ανάλυση αυτό λειτουργούσε υπέρ της ποιότητας του τηλεοπτικού προγράμματος.

Μαζί με το PIK υποδεχτήκαμε όλους τους καινούριους χρόνους. Με τις πολύ πετυχημένες του παραγωγές την παραμονή Πρωτοχρονιάς έκανε τον κόσμο να παρακολουθεί με ενδιαφέρον τον αόρατο φακό, τα σκετσάκια, τα τραγούδια, τις ζωντανές συνδέσεις με κέντρα της Λευκωσίας και τόσα άλλα.

Το PIK και η τηλεόρασή του έζησαν μαζί μας τις ωραίες και τις άσχημες στιγμές μας. Μαζί μεγαλώσαμε, μαζί ζήσαμε τις δύσκολες μέρες του 1974. Το PIK μας επιμόρφωσε, μας ψυχαγώγησε και μας «ενημέρωσε». Του χρωστάμε πολλά και αυτό το γνωρίζουμε και το αναγνωρίζουμε. Εξάλλου δεν μπορεί να μην αναγνωρίσουμε και μια άλλη συνεισφορά του PIK. Στον πολιτισμό. Με το θεατράκι του, την ορχήστρα του, τους δημιουργούς του, το PIK αποτελούσε ένα ζωντανό πολιτιστικό φορέα. Αυτό από μόνο του δείχνει και την ποιότητα των ανθρώπων που υπηρετούσαν το μοναδικό ραδιοτηλεοπτικό σταθμό του τόπου μας. Μακάρι και σήμερα να μπορέσει να δημιουργήσει σαν και πρώτα αγνοώντας τους μετρητές της AGB και κυνηγώντας μονάχα την ποιότητα.

Ο περίπατος της Κυριακής

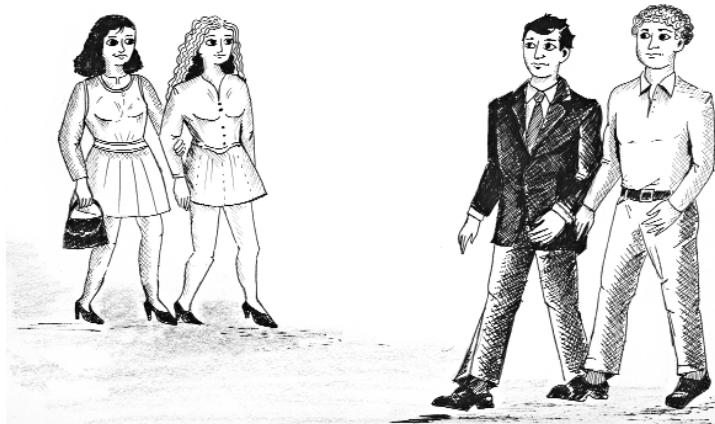
Το χωριό μας δεν ήταν μακριά από την πρωτεύουσα. Έτσι, τα «σύγχρονα» ρεύματα της εποχής δεν απείχαν και πολύ. Απ' την άλλη ζούσαμε σε μια εποχή που η επίδραση του ελληνικού κινηματογράφου, του σινεμά, των περιοδικών της περιόδου εκείνης («Βεντέτα», «Ντομινό», «Οικογενειακός Θησαυρός», «Ρομάντζο») ήταν μεγάλη. Συνηθισμένο φαινόμενο για την εποχή, αν τύχαινε να μπεις στο δωμάτιο κάποιου νέου ή κάποιας νέας ήταν να δεις τοίχους γεμάτους αφίσες. Σ' εκείνες τις αφίσες δεν έβλεπες βέβαια ούτε Βίσση ούτε Βανδή ούτε Ρουβά. Κατ' ακρίβεια δεν έβλεπες καν αφίσες. Απλά, μπορούσες να δεις τα εξώφυλλα περιοδικών της εποχής με το Βοσκόπουλο ή τον Πουλόπουλο σε πρώτη ζήτηση αλλά και τον Κούρκουλο, τον Μπάρκουλη, τον Φούντα, ηθοποιούς δηλαδή που έφερναν τα γλυκύτερα όνειρα στις νέες της εποχής. Άλλα και οι γυναίκες – αστέρια της εποχής δεν απουσίαζαν από τους ασπρισμένους τοίχους των υπνοδωμάτιων. Η Μοσχολιού, η Αλίκη, η Καρέζη, η Λάσκαρη και οι υπόλοιπες ωραίες της εποχής κοσμούσαν τους τοίχους και τα όνειρα της νεολαίας.

Όλα τα πιο πάνω επηρέαζαν και τη μόδα αλλά και τις συνήθειες των νέων. Έτσι, η μόδα των μίνι, της «καμπάνας», αλλά και των «χίπιπις» δεν άργησε να φτάσει και στο χωριό μας. Η ανάγκη βέβαια της νεολαίας ήταν να επιδείξει κιόλας την εκμοντερνοποίηση αυτή. Και τρόποι πολλοί δεν υπήρχαν σε ένα κλειστό χώρο, όπως ήταν ακόμη το χωριό. Για να ακριβολογούμε ένας μόνο τρόπος υπήρχε να προβάλει κάποιος ή κάποια το ντύσιμό του ή την κόμμωσή του. Εκτός βέβαια από τους γάμους και τον ετήσιο χορό του παπουτσόσυκου. Κι ο τρόπος αυτός ήταν ο περίπατος της Κυριακής.

Είχε καθιερωθεί από τη νεολαία κάθε Κυριακή οι νέες και οι νέοι να κάνουν τον περίπατο τους κατά μήκος του δρόμου που ενώνει το χωριό με το Μαθιάτη. Έτσι, τα απογεύματα της άνοιξης και κυρίως του καλοκαιριού μπορούσες να δεις δεκάδες νέα άτομα να περπατούν τάχατες αμέριμνα και να μιλούν μεταξύ τους. Εννοείται βέβαια ότι μιλούσαν τα αγόρια με τα αγόρια και τα κορίτσια με τα κορίτσια. Τι μιλούσαν; Μα ασφαλώς

τα αγόρια για κορίτσια και τα κορίτσια για αγόρια. Άντε το πολύ πολύ να μιλούσαν για κανένα νέο τραγουδιστή ή καμιά νέα ταινία για την οποία άκουσαν κάτι. Ο περίπατος προχωρούσε, τα βλέμματα διασταυρώνονταν κάπου κάπου, κάποια κρυφά χαμόγελα πρόδιδαν κάποτε το ενδιαφέρον του ενός και του άλλου για κάποιο πρόσωπο, κάποια πρόσωπα κοκκίνιζαν λιγάκι και τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα ξυπνούσαν μέσα από τον περίπατο της Κυριακής.

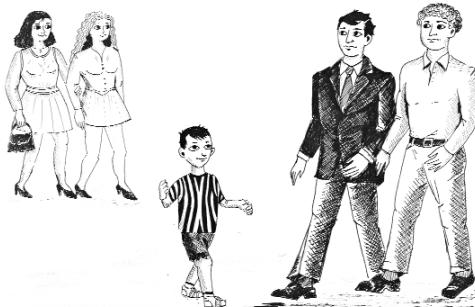

Εμείς, μικρά παιδιά τότε, δε γίνεται να λείπαμε από τον περίπατο. Η συμμετοχή μας βέβαια δε γινόταν για τους ίδιους λόγους που συμμετείχαν οι νέοι του χωριού. Απλώς, η παρουσία πολλών νέων ήταν από μόνη της αρκετή να οδηγήσει τα βήματά μας στο δρόμο που έσφιζε από νεανική παρουσία. Περιπτώνα πω βέβαια πως οι νέοι έδειχναν να ενοχλούνται από την παρουσία μας, αφού τους ήμασταν ενοχλητικοί, έτσι καθώς στο μυαλό τους στριφογύριζε το πώς θα δείξουν - δίχως να εκτεθούν ή να εκθέσουν - τα αισθήματά τους για το κορίτσι τους.

Αν όμως η παρουσία των πιτσιρικάδων του χωριού ενοχλούσε τους νέους του κυριακάτικου περίπατου τι να πούμε για την παρουσία στον περίπατο κάποιων «μεγάλων» αντρών; Φιλύποπποι οι «μεγάλοι» του χωριού, οι τριανταπεντάρηδες της εποχής, έκαναν τάχατες κι εκείνοι τη δική τους βόλτα στον ίδιο χώρο. Ο σκοπός βέβαια της βόλτας τους δεν ήταν για να δουν κόσμο ή να μιλήσουν. Αυτό εξάλλου το έκαναν όλη μέρα στο καφενείο. Σκοπός τους ήταν να βγάλουν λαυράκι. Με άλλα λό-

για να ψυχολογήσουν πρόσωπα και καταστάσεις και να καταλάβουν ποιος ενδιαφέρεται για ποιαν. Έτσι, θα μπορούσαν κι εκείνοι να συμβάλουν στο μύλο του κουτσομπολιού που θα αναπυσσόταν αργότερα μεταξύ καφέ και κουβέντας σε διάφορα σπίτια.

Όπως και να 'χει, ο περίπατος της Κυριακής είχε καθιερωθεί για χρόνια και αποτελούσε μια καλή διέξοδο για έξοδο των νεανικών συναισθημάτων και έκφραση των πρώτων ερωτικών σκιρτημάτων, έστω μονάχα με τα μάτια. Είμαι σίγουρος πως κάποια σημερινά ζευγάρια είχαν ξεκινήσει τη «γνωριμία» τους και είχαν εκφράσει τον έρωτά τους με το έτερο ήμιση σε κάποιο καλοκαιρινό περίπατο στο δρόμο που ένωνε - και ενώνει - την Αγία Βαρβάρα με το Μαθιάτη. Όλα τούτα βέβαια σε μια εποχή με διαφορετική αντίληψη για πολλά πράγματα.

Το ελιομάζωμα

Σίγουρα δεν μπορεί να περηφανευτεί κάποιος για το πολύ πράσινο του χωριού μας ούτε και για όποια τρεχούμενα νερά. Ξηρικές είναι κυρίως οι καλλιέργειες που βλέπει κανείς στο χωριό. Οι περισσότεροι χωριανοί ασχολούνταν με δουλειές του μεροκάματου πηγαίνοντας το πρώι στη Λευκωσία με τα λεωφορεία της γραμμής και επιστρέφοντας στο χωριό το απόγευμα ή το βράδυ. Κάποιοι όμως ήταν βοσκοί. Και μάλιστα με την παραδοσιακή έννοια του επαγγέλματος. Με την αγκλίτσα τους, τη βούρκα τους, το πιδκιάβλι τους. Και κυρίως με την καθημερινή έξοδο των προβάτων τους στα χωράφια και στους λόφους για να τρυγήσουν το λιγοστό χαμηλό χορτάρι. Ο Φακαλάς, ο Παπαήλας, ο Ησαΐας, ο Σωφρόνης και άλλοι ήταν οι βοσκοί του χωριού.

Πολλοί όμως ήταν και οι «ρεσπέρηδες», οι γεωργοί ουσιαστικά του χωριού. Οι άνθρωποι που ασχολούνταν βασικά με το όργωμα, τη σπορά, το θερισμό των σπαρτών τους και το αλώνισμα. Βρισκόμαστε δε σε μια περίοδο που άρχιζε η εικμηχανοποίηση της δουλειάς αυτής.

Η εποχή των βιοδιών στο όργωμα, του δρεπανιού στο θέρισμα και της βουκάνης στο αλώνισμα έχει παρέλθει. Βέβαια, τα βόδια του Γιωρκή και της Μαρίτσας τ' Αναστάση θύμιζαν ακόμη απομεινάρια της παλαιότερης εποχής. Ο Γιανής ο μουχτάρης και αργότερα τα παιδιά του ο Αντρίκκος, ο Κόκος και ο Χαμπής, ο Γιωρκαλλάς, ο Δωρής, ο Μόδεστος του Παού, ο Νικόλας ο Πύργος, ο Κουππαρής, ο Ψυλλής, ο Κώστας ο Δημητρούλλας και άλλοι είχαν το βάρος της αξιοποίησης της αγιοβαρβαρίτικης γης.

Έσφιζε από ζωή ο καφενές του θείου του Γιωρκή, όταν μετά τις πρωινές ενασχολήσεις με τη γη τους οι «ρεσπέρηδες» μαζεύονταν για καφέ γύρω στις έντεκα το πρωί. Μαζί τους, ανάκατοι, κι άλλοι συγχωριανοί, «αδκιασεροί» τέτοια ώρα, όπως ο Γληγόρης ο Μηχανικός - τον οποίο αποκαλούσαμε «Σοφό» - ο Παναής της Μυροφόρας, ο Νικόλας της Μυριάνθης και πολλοί άλλοι. Βέβαια αρκετές φορές έβλεπες έξω από το καφενείο, ακουμπισμένο

στον τοίχο να λιάζεται ο αιωνόβιος γέρος του χωριού, ο Γιάννακας.

Εκείνο, βέβαια, που θυμάμαι περισσότερο και πιο έντονα ήταν το λιομάζωμα. Από τον Οκτώβρη ως το Γενάρη, οι ελαιώνες του χωριού –που ήταν ιδιαίτερα πολλοί - γέμιζαν με κόσμο. Γυναικομάνι τις καθημερινές και παιδομάνι κι άντρες τις Κυριακές. Μεγάλα δέντρα, πολύχρονα σε ηλικία, με κόσμο πάνω στα κλωνιά τους να ρίχνει τις ελιές κτυπώντας τις με καλάμι ή σείοντας τους κλώνους. Απλώναμε ρούχα κάτω από τα δέντρα και μαζεύαμε πάνω τους τον πολύτιμο κι ευλογημένο καρπό.

Ιδιαίτερη κίνηση σίχαν τα «Ρυζιά» την περίοδο του ελιομαζέματος. Ήταν η περιοχή με εκατοντάδες ελιές - κυπριακής ποικιλίας. Σύμφωνα με την παράδοση ένα περιστέρι κρατούσε στο ράμφος του σπιυριά από ρύζι και του έπεσαν εδώ και βλάστησαν. Νερό για το πότισμα του ρυζιού έφερναν από τον ποταμό Σαβόγια. Ήταν και η πιο εύφορη γη του χωριού. Εκεί στα Ρυζιά είχαμε και μεις ένα μικρό χωράφι με καμιά δεκαριά μεγάλες ελιές. Πηγαίναμε μόλις σχολονούσαμε με ένα καλαθάκι στο χέρι και μαζεύαμε τον καρπό τους. Στις αργίες και τις Κυριακές πηγαίναμε από το πρωί. Σκάλες, καλάμια, ρούχα, σακούλες, σίκλες, καλάθια ήταν τα σύνεργά μας. Σ' ένα μπόγο είχαμε το φαγητό με το οποίο θα περνούσαμε τη μέρα μας. Φρέσκο ψωμί, μαύρες και τσακιστές ελιές, φρέσκο λάδι, τηγανητές καπήρες, τομάτες. Πόσο γλυκό μας φαινόταν το φαγητό σαν κάναμε το πρώτο διάλειμμα για ξεκούραση. Και πού τη βρίσκαμε τόση όρεξη για φαΐ, εμείς τα παιδιά που καθόλου δε φημιζόμαστε για την καλή μας όρεξη;

Απ' το δρόμο, που τότε βέβαια ήταν χωμάτινος, περνούσαν φορτηγά πού και πού αλλά και γαιδούρια συχνά πυκνά φορτωμέ-

να με σακούλες από ελιές. Εγώ έπαιρνα το γάιδαρο του θείου Γιωρκή, του φορτώναμε καμιά σακούλα με ελιές, φορτωνόμουν κι εγώ επάνω του και ξεκινούσα για το χωριό.

Κάθε χρόνο, περίμενα πώς και πώς το ελιομάζεμα. Στο δρόμο για τα Ρυζιά έβλεπα τα ίδια πρόσωπα να μαζεύουν με μεράκι τις ελιές τους. Η Αντρομάχη του Γιώργαρου και τα εγγόνια της, η Κατερίνα του Καμπούρη, ο Αντρίκος ο Κυπριανίδης με την Ελλού και τα παιδιά τους, ο θείος ο Γιωρκής και τόσοι άλλοι. Κάθε Τετάρτη, αλλά και κάθε Κυριακή, συντροφιά μας στο ελιομάζεμα είχαμε τις τουφεκιές των κυνηγών που προσπαθούσαν για τζιήκλες. Τα χωράφια ήταν γεμάτα άδεια φυσίγγια. Σαν άκουε ο αδελφός μου τις ντουφεκιές γινόταν καπνός. Τίποτα δεν τον κρατούσε στο χωράφι με τις ελιές. Ούτε οι φωνές ούτε τα παρακάλια ούτε και οι όποιες φοβέρες. Σ' εμάς τα παιδιά η ενασχόλησή μας με τις ελιές σταματούσε στο μάζεμά τους. Οι γονείς συνέχιζαν βέβαια με τη μεταφορά τους στον ελιόμυλο και την παραγωγή του λαδιού. Ωστόσο, αν κάτι μένει στο μυαλό είναι αυτές οι υπέροχες εικόνες της παιδικής ηλικίας. Το ξύπνημα των ελαιώνων με όλους εμάς – μικρούς και μεγάλους – να γεμίζουμε τα χωράφια, κόσμο σκυφτό να μαζεύει τον καρπό, κορμιά τεντωμένα να χτυπούν τα κλωνιά να ρίξουν κάτω τον πολύτιμο καρπό τους, αλλά και το υπέροχο μοσχομύριστο φαγητό πάνω στο χώμα - τότε που οι ντομάτες μύριζαν ντομάτες και το λάδι κι οι ελιές μοσχοβιολούσαν φρεσκάδα και γνησιότητα. Εικόνες που δύσκολα μπορείς να δεις αν ζεις στην πόλη, αλλά και αν ακόμη ζεις στο χωριό τέτοιες εικόνες είναι είτε ανύπαρκτες για πολλούς είτε νοθευμένες, αφού η γνησιότητα κι η αγαθότητα του αγιλού χωρικού έχει αντικατασταθεί από το άγχος, την ιδιοτέλεια και τον υπολογισμό.

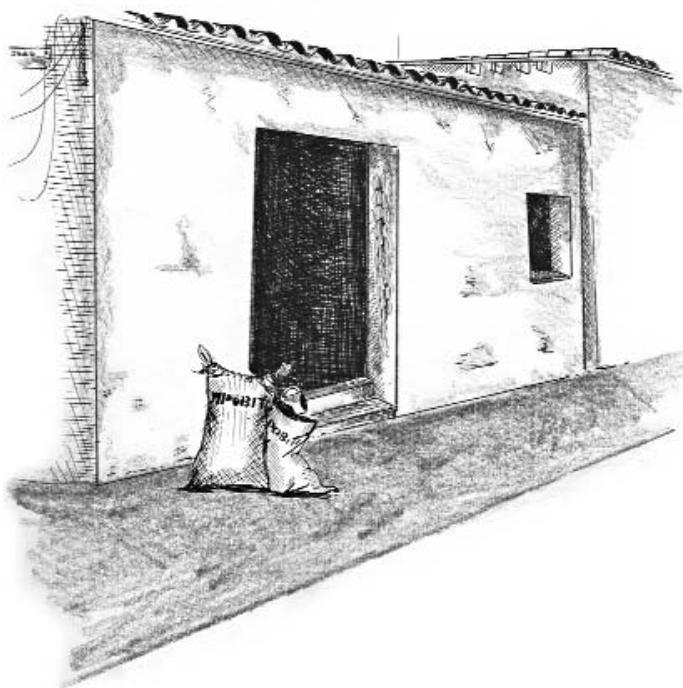

Τα μπακάλικα

Zούμε στις μέρες των υπεραγορών, έτσι όπως αυτές ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια στις πόλεις, αλλά και στα χωριά, κι ο βομβαρδισμός με τις μεγάλες τους «προσφορές» οδηγούν τη σκέψη μας σε κάποιες νοσταλγικές εποχές. Τότε που η λέξη υπεραγορά ήταν σε μας άγνωστη λέξη. Τότε που τα υπερκαταστήματα δεν υπήρχαν στο λεξιλόγιό μας. Στην εποχή των μπακάλικων. Των μικρών, αλλά τόσο ζωντανών μικρομάγαζων που για την εποχή τους φάνταζαν τεράστια στα μάτια μας. Ίσως γιατί ήμαστε μικροί ίσως γιατί δεν είχαμε το μέτρο σύγκρισης που υπάρχει σήμερα. Ίσως πάλι γιατί εκεί βρίσκαμε το «αθάνατο». Κι όταν λέμε «αθάνατο» δεν εννοούμε και τίποτα σπουδαία πράγματα: φασόλια, λουβιά, φακές, λουβάνες, ζάχαρη, πίτουρα για τις κότες, που όλα τούτα ήταν χυμένα σε μεγάλες κάσες και γεμίζαμε τα χαρτοσάκουλα με τη σέσουλα! Λεπτά λουκάνικα να κρέμονται στους τοίχους, λίγες λιχουδιές για μας τους μικρούς, τα «πράματα» όπως τα λέγαμε (αφροζάκια, σοκολάτες, κουφέτες, τύχες, «παιχτες» και τέτοια). Ακόμη ρολά τουαλέτας, αλάτι, τετράδια και μολύβια, «μασουράκια» και δακτυλίστρες για τις ράφτρες του χωριού, σακχαρούχο γάλα (Βλάχας και Σίσσυ), σκόνες πλυσίματος (Σίβα και Συπ) και τέτοια.

Τα μπακάλικα του χωριού μας, στις αρχές του 1970, είχαν τη δική τους ιστορία, το δικό τους χαρακτήρα και τη δική τους ψυχή. Στο κέντρο του χωριού ήταν το μπακάλικο του κυρίου Ανδρέα του Τζιελλάτη, που το δούλευε εναλλάξ με τη Μαρικού του. Ένα μικρό μαγαζάκι απέναντι από το καφενείο του Θείου Γιωρκή του Σουρουπή. Εκεί έβρισκες τα πάντα. Ο Τζιελλάτης συνήθιζε να κάθεται έξω από το καφενείο και να πετάγεται σ' αυτό, όταν έμπαινε πελάτης. Πόσες φορές δεν ψώνισα απ' εκεί και πόσες φορές δεν πήρα διάφορα βερεσέ. Βλέποντας σήμερα εκείνο το μικρομάγαζο έρημο διερωτώμαι πώς χώραγαν εκεί μέσα ο πάγκος του μπακάλη, ο ίδιος ο μπακάλης και τα προϊόντα. Έξω από το μαγαζί μια μεγάλη κάσα, όπου εκεί εναπόθεταν τα ψωμιά αλλά και μια μεγάλη χάρτινη σακούλα με ζωτροφές προβίτα. Εκεί και οι κίτρινοι κύλινδροι του γκαζιού.

Στη στροφή του δρόμου ήταν το συνεργατικό του χωριού. Σαφώς πιο μεγάλο με τη μεγάλη αποθήκη απέναντι, συνήθως σκοτεινή και με έντονη τη μυρωδιά του ασβέστη. Πίσω από το μεγάλο πάγκο του συνεργατικού στεκόταν ο κύριος Σταυρής ο Μαυρομάτης. Μου έκανε εντύπωση η καταγραφή των ψωνισμάτων σε στήλες και η καταβολή «μερίσματος» στο τέλος του χρόνου μετά το σχετικό έλεγχο του συνεργατιστή. Ήταν κάτι σαν τους βαθμούς που εφάρμοσαν χρόνια μετά οι μεγάλες υπεραγορές του νησιού. Ο Μαυρομάτης καθόταν στο καφενείο της Χρυσταλλούς και του Χατζηπαυλή απέναντι και περίμενε να μπει κάποιος πελάτης για να πεταχτεί σαν αερικό στο μετερίζι του.

Απέναντι από το συνεργατικό βρισκόταν το μακρυνάρι, το μπακάλικο της Μαρής και του Καμπανή. Φάνταζε να 'χει λιγότερα προϊόντα από το μπακάλικο του Τζιελλάτη, αλλά όταν το σκέφτομαι σήμερα ίσως αυτό να οφειλόταν στο μέγεθός του που ήταν μεγαλύτερο και το έκανε να φαίνεται σαν άδειο. Ας μην ξεχνάμε πως τα προϊόντα την εποχή εκείνη ήταν πολύ λί-

γα, αλλά αρκετά για να σταθεί ένα σπιτικό με αυτάρκεια.

Λίγο πριν το σύλλογο των Λαικών Οργανώσεων, ανεβαίνοντας το ανήφορο στα δεξιά ήταν το μπακάλικο του Πέτρου του Ασπρή. Εκεί ο Πέτρος και η Άννού δούλευαν το δικό τους μαγαζάκι από το οποίο έβγαζαν τα προς το ζην.

Στη γειτονιά μου ήταν βέβαια και το μικρό μαγαζί του θείου του Παυλή. Εκεί περνούσα αρκετές από τις ώρες μου ακούοντας ραδιόφωνο. Ιδιαίτερα το Δεκέμβρη και το Γενάρη ακούαμε συχνά τους «Δίσκους της Αγάπης» από το ραδιόφωνο του ΡΙΚ. Ήταν τότε και σε έξαρση ο «πόλεμος» ανάμεσα σε Βοσκοπουλικούς και Πουλοπουλικούς και καταλαβαίνει κανείς με πόσο ενδιαφέρον ακούγαμε τα τραγούδια τότε.

Στην πάνω γειτονιά λειτουργούσε το μπακάλικο του Νικόλα και της Εκεί πήγαινα σπανιότερα, αφού δεν ανήκε στην ακτίνα της δικής μου περιοχής. Συνήθως πήγαινα εκεί και αγόραζα «παίχτες». Θυμάμαι τους πρωταγωνιστές της «Οργάνωσης Άλκολ», της «Μπονάντζας» και των άλλων τηλεοπτικών σειρών της εποχής που ζωντάνευαν μπροστά στα μάτια μου μέσα από τις κάρτες που αγόραζα από τον γέρο το Νικόλα.

Πέρα από τα πιο πάνω είχαμε και ένα πλανόδιο μπακάλη. Τον Ανδρέα τον Παφίτη, που με το αυτοκίνητό του αλώνιζε περιοχές στις παρυφές της Λευκωσίας. Στην αυλή του σπιτιού του διατηρούσε ένα χώρο που λειτουργούσε σαν μπακάλικο για τα σπίτια της γειτονιάς του, και όχι μόνο.

Αργότερα προστέθηκαν στα μικρομπακάλικα και εκείνο της Τταλλούς του Βρυώνη, του Στυλλή του Χαραλαμπίδη και βεβαίως τα πράγματα πήραν το δρόμο τους για να φτάσουμε στη σημερινή εποχή.

Αν κάτι μένει έντονο στη μνήμη είναι οι καλοκάγαθες φιγούρες των μπακάληδων της εποχής εκείνης: Του Αντρέα του Τζιελλάττη, του Σταυρή, του θείου του Παυλή, του Πέτρου του Ασπρή, του Νικόλα, των γυναικών των μπακάληδων, τα βερεσιέ, τα μπακαλοδέφτερα όπου γράφονταν τα βερεσέδια, το ψωμί που ερχόταν ζεστό και τρέχαμε να το αγοράσουμε, τα σακουλάκια του καφέ του «Γ. Χαραλάμπους» και του «Λαϊκού» που τα μαζεύανε οι νοικοκυρές και περίμεναν τους πλασιέ να φτάσουν στο χωριό για να τα ανταλλάξουν με φλιτζανάκια του καφέ, ποτήρια και δίσκους ... Και να μην ξεχνάμε βέβαια τις πέτσινες τσάντες, όπου βάζαμε τα ψώνια μας, και τα χαρτοσά-

κουλα που σήμερα πολύ θα θέλαμε να γυρίζαμε σ' αυτά, αφού είναι φιλικά προς το περιβάλλον. Οι τσάντες οι νάιλον ήταν άγνωστες τότε σε μας.

Εκεί στα μπακάλικα είχες όνομα, ήσουν πρόσωπο και ο καθένας που έμπαινε σ' αυτά μιλούσε στο πόδι για τα προβλήματά του, έδειχνε ενδιαφέρον για τον άρρωστο συγχωριανό, συμπονούσε την πονεμένη πανωχωρίτισσα, καλοτύχιζε την κόρη του τάδε συγχωριανού για την καλή της την τύχη να αρραβωνιαστεί ένα καλοπαίδι. Ποτέ δεν ένιωθες άγνωστος και ξένος. Κι αυτό έκανε εκείνα τα μικρομάγαζα τόσο γοητευτικά και σήμερα στέλλουν τις μνήμες τόσο νοσταλγικά να γυρνούν σ' αυτά...

Ο σύλλογος τους Δεξιούς και ο σύλλογος τους Αριστερούς

Κεντρικό σημείο αναφοράς, σε σχέση με τη διασκέδαση και τον ελεύθερο χρόνο, αποτελούσαν οι δύο σύλλογοι του χωριού. Ο σύλλογος «τους δεξιούς» και ο σύλλογος «τους αριστερούς», όπως ήταν γνωστοί. Δυο σύλλογοι με ιστορία και παράδοση. Δυο χώροι όπου αναπτύχθηκαν γι' αυτούς πολλοί μύθοι από το ... αντίπαλο στρατόπεδο. Κι όμως, οι δύο χώροι δεν ήταν τίποτα διαφορετικό από δύο καφενεία. Με τη διαφορά πως σ' αυτά τα καφενεία σύχναζε περισσότερο η νεολαία του χωριού κι ακόμη πως σ' αυτά τα καφενεία γινόταν ουσιαστικά ένας διαχωρισμός των συγχωριανών με βάση τα ιδεολογικά τους πιστεύω. Και φυσικά, σαν τόποι όπου σύχναζε η νεολαία έβρισκες σ' αυτούς μπιλιάρδο και ποδοσφαιράκι, ιδιαίτερα αγαπητά μέσα ψυχαγωγίας στις αρχές της δεκαετίας του '70. Εκεί μπορούσες να παίξεις τόμπολα και φυσικά οι δύο χώροι έπαιρναν άλλη διάσταση τις Κυριακές γύρω στο μεσημέρι, όταν ετοιμάζονταν οι νέοι των συλλόγων για τον ποδοσφαιρικό αγώνα του απογεύματος. Εκεί, γινόντουσαν ακόμη και κάποιες γιορτές, εθνικές στο σύλλογο τους «δεξιούς» και για την εργατική πρωτομαγιά στους αριστερούς. Εκεί ακόμη έβρισκαν στέγαση διάφοροι κομματικοί προκειμένου να απευθύνουν τον πολιτικό – κομματικό τους λόγο στους ομοχώριους.

Βεβαίως, στους δυο συλλόγους μπορούσες να δεις την ανάλογη διακόσμηση με βάση τα «πιστεύω» των θαμώνων τους. Έτσι, ο σύλλογος τους δεξιούς ήταν στολισμένος με τα πορτρέτα αγωνιστών του 1821 και του 1955, ενώ τα πορτρέτα αυτά ήταν ... απαγορευμένα στο σύλλογο των αριστερών. Εκεί μπορούσες να δεις το πορτρέτο του Λένιν και του Στάλιν! (Η αποκαθήλωσή του ήλθε πολύ αργότερα).

Ως παιδιά μπορούσαμε να κυκλοφορούμε και στους δυο συλλόγους. Ωστόσο, η προτίμησή μου στο σύλλογο των δεξιών ήταν εμφανής. Αυτό πάντως δεν με εμπόδιζε να παίζω τόμπολα στους «αριστερούς» ούτε και να συχνάζω εκεί τα μεσημέρια στις καλοκαιρινές καθημερινές παιζοντας μπιλιάρδο με τα «στιλλούθκια». Ούτε και με εμπόδιζε τις Κυριακές που η ΕΔΟΝ έπαιζε ποδόσφαιρο να βρίσκομαι στο γήπεδο και να θαυμάζω τον Γιώργο το Ζεβεδαίο, δηλαδή τον «Πελέ» όπως τον αποκαλούσαμε ή τον Τσιριμώκο, δηλαδή τον Ηλία με τον οποίο αργότερα συμπεθερέψαμε, που παρά το ύψος του ήταν ένας θαυμάσιος σέντερ μπακ, το Σταύρο του Ασπρή και τα άλλα «αστέρια» της ομάδας. Εξάλλου ήταν τόσο λίγες οι ευκαιρίες ψυχαγωγίας που όλο το χωριό πήγαινε σ' αυτούς του αγώνες και πανηγύριζε τις - σπάνιες- νίκες των συγχωριανών μας.

Εκεί βέβαια που ένιωθα σαν στο σπίτι μου ήταν στο σύλλογο των δεξιών. Ένας σύλλογος που γεννήθηκε στα 1937 και διαδραμάτισε ένα σημαντικό ρόλο στη ζωή των Αγιοβαρβαριτών. Με βιβλιοθήκη την τότε εποχή, με επιμόρφωση των γεωργών του χωριού, με θεατρικές παραστάσεις, με ποδοσφαιρική ομάδα υψηλού επιπέδου στη δεκαετία των αρχών του '50. Ένας σύλλογος που έσφιζε από ζωή, καθώς τα μέλη του ήταν πολυάριθμα σε σχέση με τον έτερο των συλλόγων του χωριού. Όλη η νεολαία του χωριού μαζευόταν εκεί. Από τον Αντρίκο (το Φλαγκούνι) μέχρι τον Καρπήν, τα παιδιά του Μαιρομμάτη και όλους τους άλλους: τα παιδιά του Θεοχάρη, του Ευτυμή και της Ελεγκούς, του Μόδεστου του Παού, του Ττιγκίρη, του Κυριάκου, του Καμπανή, του Σωφρόνη, του Φακαλά, του Γιωρκή του Ψάλτη, του Χατζηπαυλή, το Μανόλη και τον Πέπη της Ευριδίκης, το Νίκο του Παπούτση κλπ. Εκεί γινόντουσαν φοβεροί αγώνες στο ποδοσφαιράκι με υψηλού επιπέδου θέαμα, αλλά και σπουδαία παιγνίδια στο

τάβλι. Και φυσικά όλο το χωριό μαζευόταν στο γήπεδο, στα ριζά του Παστόγιαννου, για να θαυμάσει τη γαλανόλευκη αρμάδα με τον Καραολή, το Σαββή του Ζιπιτή, τον Αιμίλιο, το Χριστάκη του Φακαλά, το Χριστάκη του Χατζηπαυλή, τον Ανδρέα (το Φλαγκούν) στην άμυνα, το Χάμπο του Φακαλά και όλους τους άλλους παίκτες που διέθετε. Συχνά βέβαια οι αγώνες κατέληγαν σε καβγάδες και αυτό ήταν ένα φαινόμενο που λίγο πολύ αναμενόταν κάθε Κυριακή! Εκεί στο γήπεδο θυμάμαι μέχρι και τον πατέρα Σταύρο, το σεβάσμιο ιερέα του χωριού μας να παρακολουθεί με ενδιαφέρον τους αγώνες της ομάδας.

Τα καλοκαίρια οι δύο σύλλογοι, καθώς βρίσκονταν στην πλατεία του χωριού, έδιναν στο χωριό μια πολύ ζωντανή όψη. Ο ένας, ο σύλλογος των δεξιών έδινε την ευκαιρία στους θαμώνες να καθίσουν στο δρόμο, έξω από το σύλλογο, ο άλλος, ο σύλλογος των αριστερών διέθετε εσωτερική αυλή. Οι συζητήσεις έδιναν και έπαιρναν, κυρίως οι πολιτικές, αλλά και οι αθλητικές, ενίστε και οι τοπικογεωργοκτηνοτροφικές. Το σπίτι μου βρισκόταν ακριβώς ανάμεσα στους δυο συλλόγους. Η μικρή πλατεία μας χώριζε από το σύλλογο των δεξιών και ένας μαντρότοιχος πλινθαρένιος από το σύλλογο των αριστερών. Κάθε τι που λεγόταν το ακούαμε καθισμένοι κάτω από την κληματαριά μας. Συχνά, όταν λεγόταν κάτι με το οποίο ο πατέρας

διαφωνούσε, άρχιζε να μουρμουρά, να το σχολιάζει και να νευριάζει. Άλλα καθισμένος στην αναπαυτική του, με το ποτηράκι του γεμάτο μπίρα ή κονιάκ δεν πήγαινε ούτε στον ένα ούτε στον άλλο σύλλογο. Καφενείο του ήταν εκείνο του θείου του Γιωρκή.

Με την πάροδο του χρόνου οι σύλλογοι έχασαν την παλιά τους αίγλη. Οι ιδεολογικές διαφορές ξεθώριασαν, ο φανατισμός μειώθηκε και η διακίνηση θαμώνων γίνεται πιο άνετη. Οι νέοι έχουν άλλα στέκια πιο ενδιαφέροντα. Ωστόσο, οι δύο σύλλογοι εξακολουθούν να έχουν ένα σημαντικό ρόλο στην κοινωνία του χωριού συνεχίζοντας έτσι την παράδοσή τους. Ο ρόλος που έπαιξαν στη ζωή μας, στα πρώτα χρόνια μας, τα παιδικά και αργότερα τα εφηβικά υπήρξε καταλυτική στη διαμόρφωση του χαρακτήρα μας και των σκέψεών μας.

Η πόστα

Aπαραίτητο στο χωριό μας, όπως και σε κάθε οργανωμένο σύνολο οπουδήποτε στην Κύπρο ή στο εξωτερικό, ήταν το ταχυδρομείο. Πολύ περισσότερο για έναν τόπο, όπως η Αγία Βαρβάρα, με τόσους ξενιτεμένους. Πώς θα μάθαινε τα νέα των παιδιών της η Ελεγκού του Τυμπιώτη ή ο Βιλλάνος ή η Μαρίτσα του Γιωρκή του Αναστάση; Πώς θα έφταναν τα χαιρετίσματα από το Μάντσεστερ και τα φισάτικα του Λονδίνου στην πικραμένη μάνα και στον ταλαιπωρημένο πατέρα; Άλλα και πώς θα έπαιρναν στα ροζιασμένα τους χέρια τη λιγοστή τους σύνταξη οι γέροι του χωριού αλλά και οι χαροκαμένες γυναίκες που έχασαν το ταίρι τους;

Ρόλο ταχυδρόμου για το χωριό έπαιζε ο θείος ο Γιωρκής με βοηθό ... εμένα! Και, να, πώς συνέβαινε αυτό.

Το ταχυδρομείο ταξίδευε από και προς το χωριό με το λεωφορείο του Λυθροδόντα με όλα τα συναφή κλεισμένα σ'ένα χοντρό ρούχινο ταχυδρομικό σάκο, την πόστα όπως τη λέγαμε. Η πόστα έφευγε το πρωί από το χωριό. Εγώ, μικρός μόλις πέντε χρόνων, μετέφερα το σάκο από το καφενείο του θείου στο ξωπόρτι της θείας Μαρίτσας και του θείου Συμεού, κάπου διακόσια μέτρα από το καφενείο.

Ένας οδηγός από το Λυθροδόντα περνούσε με το λεωφορείο του γύρω στις οχτώμιση και έπαιρνε το σάκο για να τον επιστρέψει με τα γράμματα της ημέρας το μεσημέρι γύρω στις μιάμιση. Περνώντας τον έριχνε στο μικρό κηπάκο έξω από το σπίτι της θείας απ' όπου τον περιμάζεua για να τον πάω στο καφενείο. Εκεί, σαν η δουλειά ήταν πεσμένη, γύρω στις τρεις το μεσημέρι, ο θείος ξεκλείδωνε την πόστα, διάβαζε τα ονόματα μια φορά και άφηνε τις επιστολές στοίβα μέσα στο «ουτζιάκκι». Εννοείται, βέβαια, πως τις επιταγές τις φύλαγε ξεχωριστά μήπως και χαθεί καμιά.

Διάφοροι συγχωριανοί που τον ρωτούσαν αν είχαν γράμμα έπαιρναν απλές απαντήσεις από το θείο, όπως «έχεις», «δεν έχεις», «παρατήρα γιατί δε θυμάμαι» κλπ. Και βέβαια οι ενδιαφερόμενοι ανακάτευαν τα γράμματα για να βρουν τα δικά τους. Πολλές φορές ξόδευα τις ώρες μου ανακατεύοντας τις επιστολές, μελετώντας τους φακέλους (τους πλίκους όπως τους λέγαμε), παρατηρώντας με προσοχή τα γραμματόσημα

πάνω στους φακέλους, διαβάζοντας πίσω τον αποστολέα και προσπαθώντας να μαντέψω τι θα μπορούσε να έγραφαν. Κι αν κάποιος φάκελος ήταν μεγάλος και βαρύς μ' έτρωγε η περιέργεια για το τι μπορούσε να είχε μέσα.

Ο μόνος που ποτέ δεν έδειχνε να είναι περίεργος ήταν ο θείος. Αυτός τη δουλειά του, τους καφέδες και τα μαχαλεπιά, τα τριαντάφυλλα και τα λίζα. Όσο για τη θεία Αννέττα, εκείνη πέρα βρέχει. Ποτέ δεν άγγιζε στα γράμματα. Τώρα βέβαια δεν είμαι και σίγουρος κατά πόσο ήξερε να τα διαβάζει.

Ο θείος βέβαια δεν είχε μόνο να παραλαμβάνει τις επιστολές. Πουλούσε και γραμματόσημα για όσους ήθελαν να στείλουν κάποια επιστολή. Άνοιγε ξεχωριστό συρτάρι και έβγαζε τα «ππιούλια», τα έκοβε και έδινε γραμματόσημα τέτοιας αξίας ανάλογα με τη χώρα προορισμού του γράμματος. Σφράγιζε το φάκελο και τον έριχνε στην πόστα για... αναχώρηση την επομένη το πρωί. Κι όλα αυτά με iεροτελεστία. Στον τομέα αυτό δε συγχωρούσε λάθη στον εαυτό του. Κι αν ο θείος έλειπε από

το καφενείο, η θεία έλεγε σ' όποιον ήθελε γραμματόσημα να περάσει αργότερα.

Για τον κόπο μου να παίρνω και να φέρνω την πόστα καθημερινά είχα δυο αμοιβές. Κατ' αρχή κάθε Χριστούγεννα ο οδηγός από το Λυθροδόντα μου έστελλε, μέσω του θείου μου, ένα μικρό ποσό – έξι λίρες κάποτε και αργότερα εννιά που έφτασε και μέχρι τις δώδεκα. Ποσό βέβαια που για μένα τότε φάνταζε σαν μια περιουσία και με έκανε να πετώ απ' τη χαρά μου! Ο άλλος τρόπος αμοιβής ήταν σε ... είδος! Έπαιρνα πολλές φορές τις επιστολές στα σπίτια των παραληπτών και περίμενα να τις ανοίξουν και να κόψουν τα γραμματόσημα από το φάκελο για να μου τα δώσουν. Έτσι, με υπομονή κατάφερα να κάνω μια πολύ ωραία συλλογή από γραμματόσημα για την οποία ακόμα καμαρώνω.

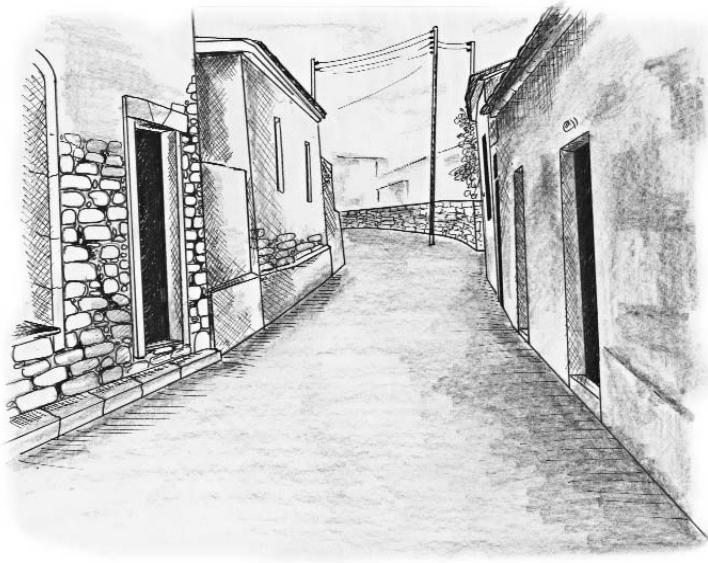
Η πόστα πηγαινοερχόταν για χρόνια στο καφενείο του θείου του Γιωρκή. Ίσαμε τα μέσα της δεκαετίας του '80 που ο θείος εγκατέλειψε τον καφενέ του πολλές χαρές, αλλά και πίκρες, είχαν πάρει οι συγχωριανοί μέσα από τις επιστολές που κατέφταναν. Κι αν σήμερα έχουμε στο χωριό ταχυδρόμο και κατ' οίκον διανομή των επιστολών τα πράγματα δεν ήταν πάντοτε έτσι. Η πόστα ήταν κι αυτή μέρος της ζωής του Κύπριου αγρότη που ανακάλυπτε τρόπους που θα του έκαναν τη ζωή του ευκολότερη. Βέβαια, σήμερα, που η αλληλογραφία δεν αποτελεί πρόβλημα κι ούτε θέμα με το οποίο ασχολείται κανείς δεν ξέρω κατά πόσο νιώθουμε την οποιαδήποτε διευκόλυνση επήλθε στη ζωή μας. Εκείνο που ξέρω είναι πως μου λείπουν τα όμορφα χρόνια της πόστας κι ό,τι αυτή σήμαινε για τον καθένα από μας.

Άνθρωποι άνθρωποι...

Ζωή είχε ρυθμούς αντιφατικούς. Στην αυγή της δεκαετίας του '70 οι άνθρωποι ήταν τριών ταχυτήτων. Από τη μια οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι, οι νέοι των δεκαετιών του '30 του '40 και του '50 κρατούσαν ένα αργό, πολύ αργό και ανέμελο τέμπο. Ήταν βασικά οι βοσκοί και οι παλιοί γεωργοί του χωριού. Οι άνθρωποι που έμαθαν να ζουν με τα ζώα και τη γη. Ήταν ακόμη οι λαϊκοί τεχνίτες της εποχής τους. Ήταν ο Σωφρόνης, ο Ισίδωρος, ο Ησαΐας, ο Παπαήλας, ο Γιωρκής ο βρακάς, ο Ποστολής, ο Παναής της Μυροφόρας, ο Βρυώνης, ο Κουππαρής, ο Σταυρής του Στουπποματή, ο Αρτέμης, ο Βιλάνος, ο Αβρααμίδης της ΣΠΕ, ο Κολοκούδκιας, ο Γιώργαρος, ο Παντελής, ο Νικόλας ο Πύργος και τόσοι άλλοι. Άνθρωποι χαρακτηριστικοί του χωριού μας που σε μας τα παίδιά φάνταζαν πολύ οικείοι, απλοί και καλοσυνάτοι. Κι ας είχαν τη δική τους ιστορία ο καθένας από αυτούς που μπορεί να μην ήταν και τόσο αγνή. Άνθρωποι πάντως της καθημερινότητας, του χωριού. Του χωραφιού και του καφενέ. Γι' αυτούς ο χρόνος κυλούσε αργά.

Κι ήταν και οι άνθρωποι που ένιωθαν πως κάτι άλλαζε στην κοινωνία. Πως κάτι διαφορετικό ερχόταν στην Κύπρο και που είχε ήδη πάει στον υπόλοιπο κόσμο. Ήταν οι άνθρωποι που άρχιζαν να βλέπουν πιο μακριά από τους στενούς ορίζοντες του χωριού. Που ωστόσο δεν μπορούσαν να κατανοήσουν ακόμη την κοσμογονία που θα σημειωνόταν δυο δεκαετίες αργότερα. Ήταν ο Στυλλής του Κουππαρή, ο Στυλλής του Κλαμένου, ο Κλείτος, ο Ευθυμής του Μαραγκού, ο Μόδεστος του Παού, ο Γληορής, ο Θεραπής, ο Ηλίας ο Σιωφέρης, ο Κωστής του Κασάπη, ο Αντρέας ο Μικελλίδης (που φυσικά δε φανταζόταν πως τρεις δεκαετίες μετά θα διεκδικούσε να γίνει κοινοτάρχης του χωριού με την έλευση του 21ου αιώνα), ο Αντρέας ο Σιακαλλής, ο Χριστόδουλος ο Σακκάς, ο Αντρίκκος ο Κυπριανίδης, ο Αρεστής του κασάπη και τόσοι άλλοι. Στην κατηγορία αυτή θα κατάτασσα και τον πατέρα μου, που αν και μεγαλύτερης ηλικίας είχε πάντα το χάρισμα να βρίσκεται λίγο πιο μπροστά η σκέψη του, απότοκο της Στροβολιώτικης καταγωγής του και της εργασίας του που τον έφερνε σε επαφή με πολύ κόσμο κυρίως στην πρωτεύουσα και στην Αμμόχωστο. Οι άνθρωποι αυτοί καταλάβαιναν πως δεν αρκούσε πια απλώς να αναθρέψουν τα παιδιά τους, αλλά χρειάζονταν κι άλλα. Και κυρίως χρειαζόταν να φροντίσουν ιδιαίτερα για τη μόρφωση των παιδιών τους. Έστω και αν δεν ήξεραν οι ίδιοι πώς να τα βοηθήσουν όσο γίνεται καλύτερα.

Και ήταν και η τρίτης ταχύτητας κάτοικοι του χωριού. Οι νέοι και οι έφηβοι της εποχής. Ήταν ο Μηλίκκος του Φακαλά και τα υπόλοιπα Φακαλέικα, ήταν ο Τάκης του Παυλή κι ο Παναής του Χατζηπαυλή κι ο Γιώργος ο Κυπριανίδης (πασίγνωστο τρίδυμο της εποχής), ο Κωστής και οι υπόλοιποι του Παού, ο Γιωργάκης και τ' αδέλφια του (του Κκοϊζή), οι γιοι του Θεοχάρη του Κουτσού, οι γιοι του Χρίστου του Ττιγκίρη, ο Γιωργάκης του Τσιάκκου (ο Κωστής, ο αδελφός του, ήταν μικρότερος), ο Σταυρής και τ' αδέλφια του (τα παιδιά του Σιακαλλή) , ο Σαββής, ο Μηλίκκος, ο Μυρής και ο Μιχάλης ο Πέλεκας, οι γιοι του Κώτσιου, ο Αντωνής του Παρταλιού, οι γιοι του Χρυσανθή, το Νικούδιν και ο Μυρής και ο Τάσος του Γιωρκή τ' Αναστάση, ο Γιωργάκης ο Καίσαρας, τα παιδιά του Σωφρόνη, του Χαράλαμπου του Χειρίδη, τα παιδιά του Μοδεστή, τα παιδιά του Σταυρή του Στουππωματή (ο Κόκος, ο Αντρέας, ο Πε-

τρής, ο Σωφρόνης, ο Τάκης), οι γιοι του Πέτρου και της Αννούς του Ασπρή, οι γιοι του Κυριάκου του Φτιακουρή, τα παιδιά του Ποστολή και της Όλγας, ο Τομής του Παντελή, τα παιδιά του Γιαννή του Γιαννουρή, ο Σταύρος του Καπρή και τ' αδέλφια του, ο Φώτης και ο Τάκης και ο Τάσος του Σωφρόνη και τόσοι άλλοι. Όλοι αυτοί αποτελούσαν τη νεολαία του χωριού. Μια νεολαία που έσφιζε από ζωή αλλά και από φανατισμό. Βλέπετε τα κομματικά ήταν στις δόξες τους (και πότε δεν ήταν).

Ο διαχωρισμός των ανθρώπων σε δεξιούς και αριστερούς ήταν πολύ έντονος μέσα στο χωριό. Εύκολα οι άνθρωποι, και οι νέοι δυστυχώς, χωρίστηκαν σε δυο στρατόπεδα και σχεδόν δεν έκαναν παρέα οι μεν τους δε. Ο φανατισμός φαινόταν πολύ εύκολα στο ποδόσφαιρο. Έτσι, οι δυο σύλλογοι του χωριού είχαν δυο ομάδες που συμμετείχαν σε διαφορετικά πρωταθλήματα. Γαλανόλευκες οι φανέλες της μιας ομάδας, κόκκινες της άλλης. Οι δυο ομάδες μεταξύ τους δε συναντιόντουσαν εκτός αν λάχαινε κάτι τέτοιο σε κανένα πρωτάθλημα εφτά καθ' ομάδα (σέβεν a σάιντ).

Οι άνθρωποι βέβαια του χωριού δεν αποτελούνταν μόνο από άντρες. Ήταν και οι γυναίκες του χωριού.

Γυναίκες βασανισμένες, οι παλιές, του σπιτιού αλλά και των χωραφιών. Κλασικό παράδειγμα η Κλεονίκη. Μια ζωή τη θυμάμαι να δουλεύει στο περιβόλι που είχαν, προτού γίνει οικόπεδα. Χαρακτηριστική περίπτωση και η Ιουλία η παπαδιά. Μια ζωή τη θυμάμαι πάνω στο γαϊδούρι της να φτάνει στο σπίτι φορτωμένη πότε κάτσαρα πότε κάτι άλλο. Η Τταλλού κι η Θεονίτσα, η Θεορού, η Αννεζού του Πίροκκα, η Ποστολίνα, η Όλγα, η Αντριανού του Παντελή, η Κατσαρού, η Εβαλλού, η Ελεγκού η Τυμπιώτενα που δούλευε περισσότερο κι από τον πιο καλό άντρα εργάτη, η Παπαήλενα, η Μυριάνθη, η θεία η Ελένη και η θεία η Μαρίτσα και η Αννέττα, η Μαρίτσα του Καπρή και τόσες άλλες γυναίκες υπήρξαν σημαντικά πρόσωπα στο χωριό μας. Γυναίκες μόνες και βασανισμένες, όπως η Τασούλα του Διάκου, η Μελού, η Ευριδίκη, η Μαρκαρού, η Κατερίνα του Καλογήρου και άλλες που είχαν μόνες να αναθρέψουν παιδιά. Όλες αυτές οι γυναίκες του χωριού μου μεγάλωσαν παιδιά, κράτησαν σπίτια, είδαν παιδιά να ξενιτεύονται, έχασαν παιδιά, ξενοδούλεψαν αλλά κράτησαν οικογένεια κι είδαν παιδιά και εγγόνια να μεγαλώνουν και να προκόβουν. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι και τόσοι άλλοι που δεν αναφέρονται εδώ, αλλά που η παρουσία τους πλανάται σ' αυτό το βιβλίο, έστω και αν δεν γράφονται τα ονόματά τους, συναποτέλεσαν τον κόσμο της Αγίας Βαρβάρας. Πολλοί και πολλές απ' αυτούς δε βρίσκονται σήμερα στη ζωή. Η παρουσία τους όμως δεν μπορεί να σβήσει, τουλάχιστον από τη μνήμη μας και τις καρδιές μας.

Στους αγρούς

Το χωριό μας, όπως ξανάγραψα και πιο πριν, ποτέ δε φημίζόταν για τον πλούτο των αγρών του. Ούτε πλούσια νερά είχε ποτέ και βεβαίως ούτε περιβόλια γεμάτα καρπερά δέντρα. Βασικά οι καλλιέργειες του χωριού ήταν ξηρικές, αποτέλεσμα του επιπέδου βροχόπτωσης που δεχόταν και της έλλειψης πλούσιων υπόγειων υδροφόρων στρωμάτων. 'Έτσι, οι ελιές, οι συκιές, οι αμυγδαλιές και οι χαρουπιές ήταν οι κυριότερες δενδρικές καλλιέργειες του χωριού. Κοντά σ' αυτές να προσθέσουμε τα σιτηρά καθώς και τα αμπέλια και ορισμένα φυτά, όπως άνυδρα λουβιά.

Παρόλο που συχνά οι χωριανοί μου έβρισκαν τρόπους να επιβιώνουν δουλεύοντας για άλλους, εξάλλου η Λευκωσία δεν ήταν μακριά, εντούτοις σε καμιά περίπτωση αυτό δε σήμαινε πως δεν έδιναν σημασία και δεν έδειχναν αγάπη στη γη τους. Αντίθετα! Όσο πιο φτωχή ήταν η γη του χωριού μας τόσο πιο μεγάλη ήταν η αγάπη όλων στο χωριό γι' αυτή τη γη. 'Έτσι, με μεγάλη προθυμία ασχολούνταν με τα λίγα ή πολλά κτήματα που είχαν.

Εκείνο που έντονα θυμάμαι είναι το λιομάζωμα. Ένα ατέλει-
ωτο πανηγύρι στηνόταν στους ελαιώνες του χωριού. Τα «Ρυ-
ζιά», τόπος κατεξοχήν καλυμμένος με ελαιώνες βρισκόταν
στις δόξες του. Ιδιαίτερα τις Κυριακές, όσοι είχαν ελιές μαζεύ-
ονταν μικροί και μεγάλοι και με κέφι μάζευαν τον πολύτιμο
καρπό. Καλάμια, σκάλες, ρούχα που απλώνονταν στο έδαφος,
καλάθια, σίκλες ήταν τα σύνεργα των ελιομάζωχτών. Η ώρα
της ξεκούρασης ήταν πραγματική απόλαυση. Ψωμί ή καπή-
ρες, φρέσκο λάδι, φρέσκες ελιές και τομάτες αποτελούσαν το
εύγεστο φαγητό. Κι η όρεξη βρισκόταν στα ύψη. Βλέπετε η
δουλειά κι ο αέρας της υπαίθρου άνοιγαν την όρεξη μικρών
και μεγάλων. Δεν μπορώ ακόμη να ξεχάσω πως το ελιομάζωμα
συνήθως συνοδευόταν με «μουσική». «Μουσική» η οποία προ-
ερχόταν από τις τουφεκιές των κυνηγών. Τούτο συνέβαινε,
αφού συνέπιπτε το κυνήγι με την περίοδο του ελιομάζωματος.
Έτσι, πολύ συχνά τα χωράφια μας γέμιζαν με άδεια φυσίγγια.

Έντονες είναι επίσης οι μνήμες από τον τρύγο. Στα τέλη του Αυ-
γούστου μέχρι τα μέσα του Σε-
πτέμβρη γινόταν το μάζεμα των αμπελιών. Κάτω από τον καυτό
ήλιο η δουλειά αυτή ήταν μαρτύ-
ριο για εμάς τα παιδιά. Μα το στα-
φύλι έπρεπε να μαζευτεί. Και βε-
βαίως μετά έπρεπε να απλωθεί

στην αυλή, να πατηθεί για να βγει ο μούστος, να πάει σε βαρέ-
λια κοντά στο καζάνι της Ιουλίας της παπαδιάς ή στο μύλο του
μάστρε Γληόρη ή στο καζάνι του Κουππαρή, για να γίνει η φυ-
σική του ζύμη και αργότερα να παραχθεί η ζιβανία. Ένα ποτό
του οποίου απαγορευόταν το εμπόριο, κάτι που το παιδικό
μου μυαλό δεν μπορούσε να ερμηνεύσει τότε. Η ζιβανία βέ-
βαια είχε κι άλλες χρήσεις. Ιαματικές! Ήταν σημαντικός τρό-
πος για να ανακουφίσει έναν γριπωμένο άνθρωπο ή έναν με
πόνους στη μέση. Ο πιαλουζές και ο σουτζούκκος δεν έλει-
παν βέβαια από το σπίτι, αφού η μητέρα φρόντιζε γι' αυτό.

Τα χαρούπια ήταν κάποτε ένα αξιόλογο προϊόν του χωριού.
Στη δεκαετία του '70 όμως, είχαν πέσει σε ανυποληψία και συ-
χνά οι συγχωριανοί αγνοούσαν τον καρπό πάνω στα δέντρα.
Οι τιμές ήταν τέτοιες που δεν ήταν συμφέρουσα η ενασχόλη-

ση με το μάζεμά τους. Ωστόσο, θυμάμαι αμυδρά τον εαυτό μου να μαζεύει «τεράτσια» από τις χαρουπιές και να τα τρώει. Ακόμη θυμάμαι να αγοράζω από το μπακάλικο του Πέτρου του Ασπρή μπουκάλα με τερατσόμελο και να αλείφω στο ψωμί και να τρώω.

Εκείνο που θυμάμαι με πολλή ευχαρίστηση ήταν το χειμώνα και τις πρώτες εβδομάδες της άνοιξης, όταν εξορμούσαμε στα χωράφια με ένα μαχαίρι στο χέρι και να μαζέψουμε «τσακρούθκια» και «μπακάλους», χόρτα δηλαδή. Η αγνή φύση του χωριού μας, όπως και όλης της Κύπρου, μας χάριζε άφθονα τα χόρτα αυτά που αποτελούσαν ένα πολύ ξεχωριστό και εύγεστο φαγητό για όλους μας. Κυρίως τηγανισμένα με φρέσκα αυγά! Οι εξορμήσεις ακόμη στα βουνά και στα χωράφια μετά από βροχή για να βρούμε κοκκινομανίταρα ήταν κάτι πολύ όμορφο. Όπως και το μάζεμα σαλιγκαριών. Άλλα και τα καλοκαίρια δεν πηγαίναμε πίσω. Οι αγριογκινάρες, το καππάρι και τα κόνναρα ήταν προϊόντα – δώρα της φύσης – στα οποία κανείς μας δεν έλεγε όχι. Έστω, και αν ενδόμυχα φοβόμαστε από τυχόν συναπάντημα με κανένα επικίνδυνο ερπετό.

Εκείνο βέβαια που χαρακτήριζε το χωριό μας ήταν οι πολλές φραγκοσυκιές που συναντούσες σ' αυτό. Έτσι, τον Αύγουστο ήταν συνηθισμένη εικόνα να βλέπεις κάποιους με ένα καλάμι και ένα «μαστραππί » δεμένο στο ένα άκρο του να κόβουν τον νόστιμο καρπό από τις φραγκοσυκιές, τα παπουτσόσυκα. Το καθάρισμα πάντως των παπουτσόσυκων δεν ήταν όποια κι όποια υπόθεση. Χρειαζόταν προσοχή και ... κάποια τέχνη για να μη γεμίσεις αγκάθια. Έτσι, προτιμούσαμε ν' αφήνουμε κάποιο μεγάλο να μας τα καθαρίζει. Αποτέλεσμα των πολλών παπουτσόσυκων ήταν ασφαλώς και ο «Χορός του Παπουτσόσυκου» που διοργάνωναν τα Εθνικόφρονα Σωματεία του χωριού μας.

Σήμερα, οι νέοι ρυθμοί της ζωής και οι προτεραιότητες που θέτει ο καθένας είχε σαν αποτέλεσμα να ραγίσει η όμορφη σχέση ανθρώπου και φύσης, ανθρώπου και αγρών. Όλο και λιγότερο οι άνθρωποι ασχολούνται με γεωργικές εργασίες όλο και λιγότερο οι άνθρωποι βγαίνουν έξω στη φύση. Μακάρι, να μπορέσουμε να βρούμε την ισορροπία στη ζωή μας και να γυρίσουμε ξανά στο φυσικό μας χώρο, που δεν είναι άλλος από τη Μάνα Γη.

Το πατρικό μου σπίτι

Στην πλατεία του χωριού, ανάμεσα σε καφενεία και συλλόγους, μπακάλικα και κουρεία, βρισκόταν το πατρικό μου σπίτι. Ένα σπίτι παλιό, με πλινθαρένιους τοίχους, κτισμένο περιμετρικά με μια μεγάλη αυλή στο κέντρο.

Το σπίτι αυτό είχε όλα τα χαρακτηριστικά της παλιάς λαϊκής αρχιτεκτονικής. Ουσιαστικά ήτανε κτισμένο από την εποχή που ο παππούς μου ήταν νέος, στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Ένα σπίτι με το μαερκόν του, το «παλιόσπιτό» του, δηλαδή την αποθήκη του, τη δίχωρή του που χρησιμευει για τραπεζώματα και ό,τι άλλο βάνει ο νους σου (μετά την τούρκικη εισβολή μετατράπηκε σε σουβλιτζίδικο και βοήθησε την οικογένεια στα πρώτα χρόνια μετά το '74 που ο πατέρας έχασε τη δουλειά του στη Λευκωσία), το «ανόιν» του με την πέτρινη σκάλα, τα δέντρα του στην αυλή, την κληματαριά του, το «γουμά» του και μια μικρή αυλίτσα που έβλεπε ίσα την πλατεία.

Στο σπίτι αυτό μεγάλωσα μαζί με τ' αδέλφια μου. Το θυμάμαι τα καλοκαίρια πάντοτε με ανοιχτή την πόρτα του να βλέπει το στενό που οδηγούσε στο σπίτι του Διάκου και της θείας Ελένης. Τον πατέρα να κάθεται στην αυλή, με την μπίρα και τις κούννες δίπλα του, να παρακολουθεί πάντα τις «Ειδήσεις» του ΡΙΚ και εμείς να τρέχουμε απ' εδώ κι από κει να κρυφτούμε, γιατί παίζαμε «χοστό».

Θυμάμαι τα συχνά τραπεζώματα συγγενών και φίλων της οικογένειας και τη μητέρα ν' αγωνίζεται στο μαερκόν φτιάχνοντας μεζέδες για τη φιλοξενία.

Η αυλή μας ήταν ένας παράδεισος. Μεγάλη και σκεπασμένη σχεδόν εξολοκλήρου με κληματαριές. Θυμάμαι τα τσαμπιά από το σταφύλι να κρέμονται τα καλοκαίρια και να σε προκαλούν να τα κόψεις. Μονίμως ένα ή δύο κρεβάτια βρισκόντουσαν κάτω από τις κληματαριές και χάριζαν αξέχαστους ύπνους τα ζεστά καλοκαιρινά βράδια. Στην αυλή δυο λεμονιές μας χάριζαν σχεδόν ολοχρονίς λεμόνια. Τι σήμαινε ν' αγοράσεις λεμόνια σχεδόν το αγνοούσαμε. Στη μικρή αυλή, που έβλεπε την πλατεία, βρισκόταν μια καχεκτική ροδιά, που ωστόσο, σε πείσμα της λίγης περιποίησης που της κάναμε φορτωνόταν ρόδια κάθε φθινόπωρο.

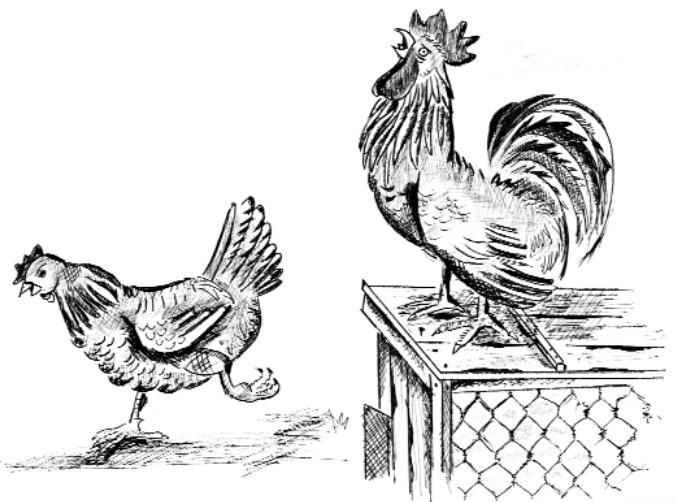
Εκείνο όμως που ξεχώριζε στην αυλή ήταν ένα δέντρο που δε συναντάμε συχνά. Η μιλιβερκά, όπως τη λέγαμε, που μας έδινε το υλικό για να φτιάξουμε τσάι «ζαμπούκκο». Θυμάμαι συγγενείς και γειτόνους να έρχονται κάθε τόσο στο σπίτι μας και να ζητούν μιλιβέρι για να φτιάξουν «ζαμπούκκο», που εκτός από σπουδαίο χειμερινό ρόφημα

έκανε και πολύ καλό για τα μάτια.

Χαρακτηριστικό της αυλής μας ήταν και η παρουσία ενός φούρνου, που κάθε Χριστούγεννα και Πάσχα γνώριζε μέρες δόξας και τιμής. Με λαχτάρα περιμέναμε τις μέρες αυτές καθώς μαζεύονταν στο σπίτι κι άλλες γυναίκες και πύρωναν το φούρνο, για να ψήσουν εκεί χριστόψωμα, ψωμιά, κουλούρια, φλαούνες και τα όμοια. Βέβαια, ο φούρνος άναβε συχνά και τις Κυριακές, αφού εκεί η μητέρα έφτιαχνε το ψητό (κοτόπουλο με πατάτες).

Στην αυλή θυμάμαι κι ένα μεγάλο κλουβί με φιλικουτούνια και πέρδικες και δίπλα από το κλουβί ένα χερομύλι. Τότε, δεν έβρισκες στα μπακάλικα αλεσμένη φακή ή λουβάνα κι έπρεπε να την αλέσεις μόνος στο χερομύλι. Σ' εμένα άρεσε ιδιαίτερα το άλεσμα. Θυμάμαι που ακόμη και η γριά η Θεονίτσα (αδελφή του Γληόρη του Μηχανικού) έφερνε στο σπίτι μας τη φακή της και με μεγάλη προθυμία, μικρό παιδί τότε, άπλωνα ένα ρούχο, έβαζα από πάνω το χερομύλι και άλεθα τις φακές.

Εκείνο πάντως που έκανε εντύπωση σε κάποιο που ερχόταν στο σπίτι μας ήταν τα πολλά φυτά που είχε στην αυλή μας. Η μητέρα μου είχε μεγάλη αδυναμία στα φυτά και η αυλή ήταν γεμάτη με κάθε λογής γλάστρες και «γλάστρες» φυτεμένες με τα πιο απίθανα φυτά. Βαρέλια, μπρίκια, κατσαρόλες παλιές διάφορων μεγεθών, μαστραπάδες, γλάστρες κανονικές κλπ ήταν στολισμένες με γνωστά και άγνωστα φυτά.

Από την αυλή μας δεν έλειπε κι ο παραδοσιακός «γουμάς» με τις όρνιθές του. Δεν αγοράζαμε κοτόπουλα βέβαια, αφού τα είχαμε «γιλόρκιν» μας και διαβεβαιώνω τον καθένα πως ήτανε υπέροχα. Βέβαια δεν ξεχνώ πως προτού αγοράσουμε πλυντήριο η μητέρα έπλενε τα ρούχα μέσα στο «χαρτζιήν» και για το σκοπό αυτό άναβε τη «νισκιά», δίπλα στο φούρνο. Έβραζε νερό με τα σεντόνια βουτηγμένα μέσα και προσπαθούσε με ένα κομμάτι ξύλο να τα ανακατεύει στο «χαρτζιήν», για να καθαρίσουν.

Φυσικά θα μπορούσα να γράψω κι άλλα πολλά για την αυλή μας. Εκεί στην αυλή μας «έβλεπε» και το «ουτζιάκκιν» του καφενείου του θείου του Γιωρκή και συχνά του κτυπούσα το μικρό παραθύρι για να του ζητήσω κάποιο λίζο ή μαχαλλεπίν ή γραμματόσημα ή φακέλους. Επίσης, στην αυλή μας είχαμε και τον κοινό τοίχο με την αυλή του συλλόγου των «Αριστερών» κι ακούαμε κάθε τι που λεγόταν στην αυλή του συλλόγου.

Εκεί στην αυλή μαζεύονταν οι φίλοι μου και ανταλλάζαμε «παίχτες», φτιάχναμε «πετάσιν» ή παίζαμε με τα «αυτοκινητάκια» μας που για την ακρίβεια δεν ήταν αυτοκινητάκια αλλά κάποια κουτιά ή θήκες των λεπίδων ξυρίσματος που η φαντασία μας τα μετέτρεπε σε αυτοκινητάκια.

Εκείνο, όμως που ήταν πραγματικά ξεχωριστό στο σπίτι μου ήταν το «ανόιν», το ανοούν όπως το λέγαμε όλοι. Δεν ήταν απλώς το υπνοδωμάτιο εμένα και του αδελφού μου. Ούτε και

το γραφείο μου. Ήταν ο χώρος μέσα από τον οποίο «έλεγχα» τα όσα διαμείβονταν μεγαλόφωνα στην πλατεία, στους συλλόγους, στα καφενεία και στα κουρεία. Από εκεί έβλεπα το μπακάλικο του Αντρέα του Τζιελλάττη με τη σακούλα με τα πίτουρα πάντα στην είσοδο του μαγαζιού και τα λουκάνικα να κρέμονται απ' έξω. Έβλεπα τον Αντρέα τον Κασάπη στην καλύβα απέναντι από το σπίτι μου να γδέρνει το σφαγμένο πρόβατο. Απ' εκεί εντόπιζα τη στιγμή που γέμιζε το «στέκι» του Χαρή κι έκανα σάλτο για να χωθώ ανάμεσα στους θαμώνες του κουρείου και να «μορφωθώ» ποδοσφαιρικά. Από το «ανόιν» έβλεπα τους συμμαθητές μου να μαζεύονται στην αυλή της εκκλησίας και σε δευτερόλεπτα βρισκόμουν κι εγώ εκεί για ποδόσφαιρο. Στο «ανόιν» κλεισμένος άκουγα τις ποδοσφαιρικές περιγραφές του Ντίνου Κωνσταντινίδη από το PIK και χαιρόμουν ή λυπόμουν με τα αποτελέσματα της ποδοσφαιρικής μου ομάδας. Και φυσικά από το «ανόιν» ήξερα τη στιγμή που έπρεπε να βάλω τα «καλά» μου ρούχα και να πάω στην εκκλησία για τον εσπερινό ή τη θεία λειτουργία της Κυριακής.

Βέβαια, ένα σπίτι δεν είναι μόνο οι τοίχοι, η αυλή και όλα τα άλλα άψυχα που το αποτελούν. Πέρα και πάνω από όλα αυτά είναι οι άνθρωποί του που το απαρτίζουν, που το γεμίζουν. Έτσι και το πατρικό μου σπίτι, πέρα και πάνω απ' όλα είναι οι δικοί του άνθρωποι που γέμιζαν τη ζωή μας και τη σημάδεψαν με ποικίλους τρόπους. Τ' αδέλφια, οι φίλοι, οι συγγενείς και πάνω απ' όλα και περισσότερο απ' όλους ο πατέρας και η μητέρα. Οι θύμησες από την παρουσία των γονιών μου στο σπίτι μου και στη ζωή μου είναι πολλές και έντονες. Τις θύμησες όμως αυτές θα τις κρατήσω για τον εαυτό μου, χαραγμένες με νοσταλγία, αγάπη και ευγνωμοσύνη μέσα στην ψυχή μου. Είναι δικές μου αναμνήσεις, δικές μου μνήμες και νοσταλγίες και δε θέλω να τις μοιραστώ με κανέναν άλλο.

Βέβαια, οι αναμνήσεις από το πατρικό σπίτι δεν μπορούν να χωρέσουν σε ένα σύντομο κεφάλαιο. Συχνά τέτοιες αναμνήσεις γεμίζουν από μόνες τους ένα βιβλίο. Αυτός όμως δεν είναι ο σκοπός μου. Απλά ένιωθα την ανάγκη να γράψω ένα μικρό αφιέρωμα για το χώρο στον οποίο μεγάλωσα και που πιστεύω, πως σφράγισε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την παιδική μου ηλικία.

Σήμερα, όπως πολλά άλλα πράγματα έχουν αλλάξει στο χω-

ριό, έτσι και το πατρικό μου σπίτι δεν υπάρχει, όπως το ζήσαμε. Τη θέση του πήρε ένα μοντέρνο σπίτι με καταστήματα. Ωστόσο, παρόλο που συχνά νοσταλγώ το παλιό μου σπίτι και εύχομαι με κάποιο τρόπο να καταφέρναμε να το κρατούσαμε «ζωντανό», όπως ήταν, εντούτοις με παρηγορεί το γεγονός πως η ζωντάνια του χώρου μπορεί να υπάρχει μέσα στην ψυχή μου. Κι αυτό είναι το πιο σημαντικό. Πιστεύω μάλιστα πως ο καθένας θα συμφωνεί πως σε τελευταία ανάλυση εκείνο που έχει σημασία και εκείνο που μένει ζωντανό είναι οι μνήμες που κουβαλούμε μέσα μας.

Στο βασίλειο της σιωπής

Nτιν, νταν, ντιν, νταν ... αργό, λυπημένο το παιξιμό της καμπάνας έστελλε το θλιβερό μήνυμα κάποιου θανάτου σ' όλο το χωριό. Σταυροκοπιούμαστε και αμέσως άρχιζε η ερώτηση – απορία ποιος άραγε να είχε ακολουθήσει τη μοίρα του. Σε λίγο όλο το χωριό γνώριζε ποιος είχε αναχωρήσει για τον κόσμο της αιωνιότητας.

Τούτο το κτύπημα περνούσε μέσα στην παιδική μας ψυχή σαν κάτι το μυστηριώδες. Μας ήταν δύσκολο να συλλάβουμε το πραγματικό νόημα αυτού που συνέβαινε – σάμπως και τώρα το έχουμε συλλάβει; Απ' την άλλη, κάποια πράγματα ήταν για μας απόλυτα συνυφασμένα με συγκεκριμένους χώρους και συγκεκριμένα πρόσωπα. Μια κηδεία σήμαινε κόσμο να κλαίει γοερά κι ανάλογα με την ηλικία του νεκρού ήταν και η ένταση των οδυρμών. Σήμαινε το καροτσάκι πάνω στο οποίο έβαζαν το σεντούκι με το νεκρό για να τον πάνε στο νεκροταφείο, τον πάτερ Σταύρο και τα παιδιά με τα εξαπτέρυγα, τον Κοσμά να ψάλλει συνοδεύοντας την πομπή, τη στάση λίγο πριν το σπίτι της θείας Μαρίτσας και την Αννίτσα ή την Ελεγκού του Ευτυμή ή την Ελευθερία ή τη γυναίκα του Σωφρόνη να καπνίζουν το νεκρό.

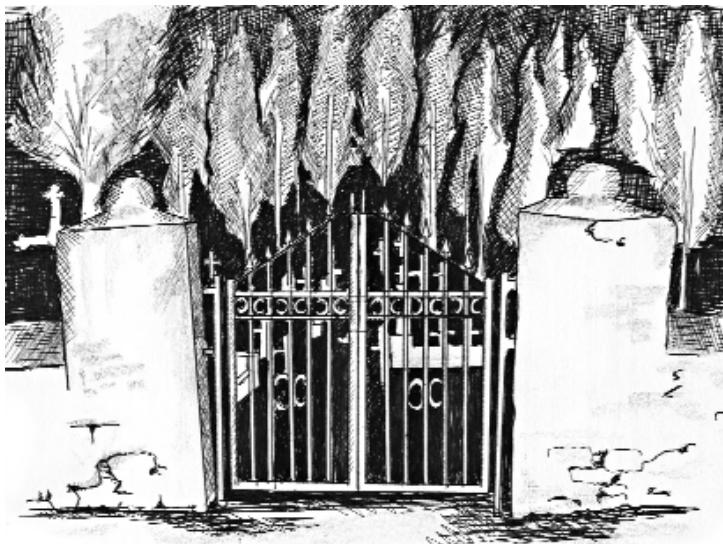
Σήμαινε ακόμη τους συγχωριανούς στα καφενεία να σταματούν ό,τι έκαναν και να σηκώνονται όρθιοι στο πέρασμα της νεκρώσιμης πομπής αποτίοντας το ύστατο χαίρε στο συγχωριανό τους που έφυγε. Τέλος κηδεία σήμαινε το νεκροταφείο του χωριού. Έναν χώρο, που δεν ξέρω γιατί, ποτέ δεν μου προκάλεσε φόβο, ποτέ δεν ανατρίχιασα μπαίνοντας μέσα, αλλά πάντοτε ένιωθα γύρω μου να με τριγυρίζουν πρόσωπα αγαπημένα.

Θυμάμαι πάντα τον εαυτό μου να περιεργάζεται τους τάφους και να διαβάζει τα ονόματα των πεθαμένων. Άλλοι γνωστοί, άλλοι άγνωστοι, άλλοι απλώς γνωστοί από διηγήσεις των μεγαλύτερων. Εδώ ο παππούς και η γιαγιά που ποτέ δεν γνώρισα, ένα παιδί της θείας Αννέττας που μικρό είχε χάσει τη ζωή του. Εδώ όμως και ένας ένας οι γέροι του χωριού εναποθέτονταν στην τελευταία τους κατοικία. Η Αννεζού, ο Πίροκκας, ο Νικόλας της Μυριάνθης, ο Γιάννακας, ο Στρατουράς και η Ευ-

τυχού του αλλά και ο Αντρέας του Γιάγκου και ο Αντρέας του Κολοκούδκια που έχασαν τη ζωή τους σε δυστυχήματα και

η κηδεία τους μας είχε συγκλονίσει. Εδώ και η γυναίκα του Σακκά αλλά και ο γιος της και φίλος μας ο Πανίκος που την ακολούθησε λίγα χρόνια αργότερα, όπως και ο Δημητράκης του Κωστή του Κασάπη. Εδώ και ο Ποστολής να κάνει τις καρέκλες του με τον τόνο αλλά και ο Μωυσής, ο άντρας της Μελούς και θύμα του μεταλλείου του Μαθιάτη.

Σ' αυτόν εδώ το χώρο, όλοι οι χωριανοί, είτε συγγενείς είτε φίλοι είτε γείτονες είτε άνθρωποι που σαν ζούσαν δεν αντάλλαζαν μια καλημέρα, γιατί ίσως κάποιος ξεγέλασε τον άλλο και του «έφαγε» έναν πόδι χωράφι, ζούνε πια σ' ένα νέο κόσμο. Σ' έναν κόσμο που στην παιδική μου φαντασία έμοιαζε με ιδανικό. Μακριά από έχθρες, αγαπημένοι, να παραγγέλλουν καφέ, να κάνουν καλαμπούρια, να πειράζει καλοπροσάρτεα ο ένας τον άλλο. Κάτω από τα κυπαρίσσια, μέσα στη σκιά, μακριά από τη ματαιότητα του κόσμου που λίγα ή πολλά χρόνια υπηρέτησαν.

Κι όταν πολλά χρόνια αργότερα θάψαμε εδώ τον πατέρα μου, τη μάνα μου, τη θεία τη Μαρίτσα, τη θεία τη Νίτσα, τη θεία την Αννέττα, το θείο Γιωρκή, τη θεία Ελένη και το θείο Παυλή, το θείο Συμεών είμαι πια σίγουρος πως ο κόσμος του

νεκροταφείου έγινε πιο όμορφος, απέκτησε περισσότερο ενδιαφέρον. Κι είμαι σίγουρος ακόμη πως με χαρά οι πεθαμένοι υποδέχονται κάθε χωριανό μας που τους βρίσκει. Γιατί έτσι μαθαίνουν τα νέα των αγαπημένων τους προσώπων που άφησαν πίσω, έτσι σμίγουν ζευγάρια, γονείς και παιδιά, παλιοί φίλοι. Και εκεί, στο βασίλειο της σιωπής το χωριό μας συνεχίζει να ζει, και θα ζει για πάντα.

